

Četrta številka//poljudni članek: Rod rac (*Anas*) v Sloveniji//ornitološki potopis:
Sardinija//varstvo ptic in narave: Brkati ser zopet gnezdi v Alpah//portret ptice:
Zvonec//mi za ptice in naravo: Popis kavke v letu 2008//portret ornitologa: Ivo A.
Božič//določevalni kotiček: Razlikovanje med dvema oblikama laboda grbca

Svet ptic: 04,'08

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije//letnik 14, številka 04, december 2008//ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 14, številka 04, december 2008/ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS/ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, www.ptice.si

glavna urednica: Petra Vrh Vrezec

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Luka Božič, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Primer d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Grand hotel Union d.d., Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za okolje in prostor in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail na naslov uredništva.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednik: dr. Damijan Denac

upravni odbor: Dare Fekonja, Vojko Havliček, Leon Kebe, Urša Koce, Cvetka Marhold, Borut Mozetič, Aljaž Rijavec, Tanja Šumrada, Aleš Tomažič, dr. Al Vrezec

nadzorni odbor: dr. Tatjana Čelik, dr. Peter Legiša (predsednik), Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: Andrej Medved

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije naslednje leto praznuje okrogli jubilej, zavidljivo trideseto obletnico pripadnosti pticam. Labod grbec (*Cygnus olor*) na naslovnici, ki zre v prihodnost, naj bo prispevka DOPPS-a, ki si bo tudi v prihodnje prizadeval za dobro ptic in narave. Za odraslim labodom ostaja svetla steza, po kateri »stopa« podmladek, upanje za lepo prihodnost...

foto: Claude Ruchet, <http://www.ruchet.com>

glavni sponzor DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

Prirodoslovni muzej Slovenije
Slovenian Museum of Natural History

6

12

16

20

22

42

46

48

51

4

Ptice naših krajev

// ureja Al Vrezec

6

Rod rac (*Anas*) v Sloveniji

// Dejan Bordjan

12

Sardinija

Otok neustrašnih Sardov in pestrega ptičjega sveta

// Tanja Šumrada

16

Vrnitev kostoloma - brkati ser zopet gnezdi v Alpah

// Richard Zink, Al Vrezec

20

Zvonec

// Al Vrezec

22

Skrb za ptice pozimi

// Ivan Esenko

22

Pregled rezultatov popisa kavke v letu 2008

// Luka Božič

25

Natura 2000 za boljšo kakovost življenja

// Nataša Šalaja

27

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS januar

- marec 2009

32

Evropski dan opazovanja ptic 2008

// Barbara Vidmar

34

Hrček Levjesrčni

// Katarina Denac

35

Svetovna konferenca partnerstva BirdLife v Argentini

// Rudolf Tekavčič

38

IVO A. BOŽIČ

// Marjana Ahačič

40

Pobrežniki - ali jih poznamo?

// Meta Havliček

41

Postavitev gnezdilnic za povodnega kosa

// Jošt Stergaršek

42

Droplja - prek pust in puščav

// Dragan Simić, prevod Henrik Ciglič

44

Skalni plezalček

// foto: Vlado Jehart

46

Prvi koraki v spoznavanje sveta ptic

// Alenka Bradač

48

10. Srečanje mladih ornitologov Slovenije

// Urša Koce

50

Grivarji so zatemnili nebo

// Matej Gamser

51

Razlikovanje med običajno in svetlo levčistično obliko laboda grbca

// Al Vrezec in Petra Vrh Vrezec

54

Novice

Spoštovani ljubitelji sveta ptic,

ob koncu leta človek navadno ovrednoti svoje delo v starem, odhajajočem letu in že dela načrte za prihodnje leto, ko bo spet imel priložnost vse začeti na novo in boljše. Naj se zato tudi jaz ustavim pri vrednotenju dela v letošnjem mojem prvem letniku Sveta ptic.

Revija Svet ptic je imela zajeten kupček pridnih sodelavcev (glej tudi seznam na strani 47), ki so spisali 84 prispevkov in posneli 452 fotografij zato, da bi s svojim prispevkom naredili uslugo pticam, varstvu narave in nenazadnje tudi vsem vam, ki radi prebirate našo revijo. V celotnem letniku se je zvrstilo 45 imenitnih piscev prispevkov, ki so si v obdobju, ko je fraza »nimam časa« tako vsakdanja, vzeli čas in napisali en, nekateri celo več prispevkov. Marsikdaj naporno terensko delo, brskanje po literaturi, pisanje in piljenje članka ali pa le pisanje poročila o društvenem delu ne vzame malo časa. Tudi dobre fotografije, ki jih je v reviji čedalje več, ne nastanejo kar mimogrede. Najbolj predani fotografi so si pred izidom vsake številke vzeli čas in po seznamu fotografij, ki jih iščem za vsako številko, pregledali svoj arhiv slik in mi velikodušno poslali, kar sem potrebovala. Letos je popestrilo Svet ptic s fotografijami kar 118 naravoslovnih fotografov. Med njimi so izstopali Davorin Tome, ki je za objavo prispeval 27 fotografij, Borut Rubinič s 25 fotografijami, Tomaž Mihelič (23) in Tomi Trilar (22). Naj ob tem povem, da je veliko fotografov za namene Sveta ptic podarilo veliko številko svojih fotografij na CD-jih, ali pa so jih poslali po elektronski pošti, tako da so sedaj shranjene v arhivu slik revije in so nekakšen skriti zaklad, iz katerega se bo vsebina revije bogatila v bodočih letnikih.

Petra Vrh Vrezec, glavna urednica

>>Vesela sem, da se vedno znova oglašajo novi fotografi, med njimi tudi profesionalni, ki želijo objavljati v Svetu ptic brez plačila, in to samo zato, ker jim je revija všeč in želijo dodati svoj kamenček k izobraževanju in razsvetljevanju ljudi o varstvu narave in ptic. Hvaležna sem gospodu Janezu Papežu, predsedniku Fotografskega društva Grča Kočevje, ki je povabil kar nekaj članov iz svojega društva, da vsi skupaj s svojimi izdelki lepšajo naše številke. Ponosni smo lahko, da imamo lahko toliko ljudi, ki so iz predanosti pticam in naravi pripravljeni pisati in fotografirati za zdaj še zastonj, kar je v današnjem materialnem svetu vse redkejši pojav.

Revija se lahko konec leta pohvali še z novostjo. Na spletni strani Sveta ptic (<http://www.ptice.si/projekti/svetptic/>) so v podmeniju Arhiv revij naloženi pdf-i vseh števil doslej, le zadnje štiri niso na voljo, a se bodo arhiviranim številkam pridružile kasneje. Vsega skupaj je danes na spletu 31 števil starih Svetov ptic. To je bila želja moje predhodnice Urše Koce, ki je stare številke tudi spravila v elektronsko obliko.

Vsem omenjenim se iz srca zahvaljujem. Brez vas, dragi sodelavci Sveta ptic, revija ne bi bila to, kar je. Hvala tudi šestčlanskemu uredniškemu odboru za pisanje besedil, strokovne preglede prispevkov, intervjuje, odgovorno tehtanje o primernosti objav, pregledovanje in iskanje napak tik pred tiskanjem in še bi lahko naštevala.

V ozračju tokrat novoletno obarvane naslovnice, ki napoveduje jubilejno trideseto DOPPS-ovo leto, Vam v novem letu želim veliko prijetnih trenutkov s pticami in voščim vse dobro v prihajajočih praznikih.

PTICE NAŠIH KRAJEV

// ureja Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Nacionalni inštitut za biologijo, Večna pot 111, SI-1001 Ljubljana, Slovenija,
e-mail: al.vrezec@nib.si

Rdečegrdli slapnik (*Gavia stellata*)

V novembru 2007 je osebek na Cerknškem jezeru uspešno lovil rdečeperke, pri čemer je bil uspešen v treh od sedmih potopov v času 7 minut [Bordjan, D. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 173].
foto: Eva Vukelič

Polarni slapnik (*Gavia arctica*)

Na Blejskem in Bohinjskem jezeru ter na HE Moste prezimuje do 20 % vodnih ptic v SZ Sloveniji, med njimi pa sta v slovenskem merilu občasno zelo številna polarni slapnik in čopasti ponirek [Jančar, T. et al. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 141-157].
foto: Kajetan Kravos

Zlatouhi ponirek (*Podiceps auritus*)
Status vrste na jezerih Gorenjske je redek zimski gost, saj je bil med leti 1995-1996 opazovan le en osebek na Blejskem jezeru v decembru 1995 in en osebek na Bohinjskem jezeru v januarju 1996 [Jančar, T. et al. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 141-157].
foto: Edwin Winkel/Saxifraga

Labod grbec (*Cygnus olor*)
Gorenjska jezera, Blejsko, Bohinjsko in HE Moste, so za gnezditve vodnih ptic manj pomembna, saj tod gnezdita le dve vrsti, mlakarica in labod grbec, slednji le na Bledu in občasno na HE Moste [Jančar, T. et al. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 141-157].
foto: Franc Vrtačnik

Siva gos (*Anser anser*)

Doslej največja skupina na Cerknškem jezeru, 54 ptic, je bila opazovana v decembru 2006, poleg teh pa so bile takrat še opazovane za območje največje jate žerjavov, rac žličaric, konopnic in prib [Kmecl, P. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 175].
foto: Ivan Esenko

Raca žličarica (*Anas clypeata*)

Ob zimskem preštevanju vodnih ptic v januarju 2007 je bilo med racami naštetih največ osebkov do sedaj pri raci žličarici, mlakarici, konopnici in tatarski žvižgavki [Božič, L. (2007): *Acrocephalus* 28 (132): 23-31].
foto: Kajetan Kravos

Tatarska žvižgavka (*Netta rufina*)
Samica se je v juliju 2007 zadrževala na Račkih ribnikih, kjer je v tem letu gnezdilo tudi precejšnje število čopastih ponirkov [Bordjan, D. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 173].
foto: Tomi Trilar

Kragulj (*Accipiter gentilis*)
V mestnem okolju Ljubljane se vrsta občasno pojavlja po do sedaj zbranih podatkih v zimskem času, tod pa najverjetneje ne gnezdi [Figelj, J. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 165-167].
foto: Leon Kebe

Mali orel (*Aquila pennata*)

V maju 2005 je bil med ujedami, ki so se selile čez pobočje Krna nad planino Zapleč, opažen tudi pri nas redek mali orel, in sicer temna oblika [Bordjan, D. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 174].
foto: Borut Rubinič

Sokol selec (*Falco peregrinus*)

Jeseni in pozimi se sokoli selci pogosteje pojavljajo v mestu Ljubljana, kjer plenijo večinoma domače golobe, zaradi česar je mestno okolje verjetno pomembno lovišče za vrsto, čeprav tukaj najverjetneje ne gnezdi [Figelj, J. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 165-167].
foto: Janez Papež

Mali sokol (*Falco columbarius*)

Odrasel samec te redke ptice se je v novembru 2007 zadrževal na Menišiji blizu vasi Begunje [Krofel, M. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 174-175].
foto: Miha Krofel

Sabljarka (*Recurvirostra avosetta*)

V letu 2008 je v Sečoveljskih solinah zopet gnezdila sabljarka in sicer kar trije pari [portal Krajinski park Sečoveljske soline: <http://www.kpss.si/novice/1280>].
foto: Piet Munsterman/Saxifraga

Priba (*Vanellus vanellus*)

Na vodnem zadrževalniku Medvedce je bila v marcu 2006 opazovana do sedaj največja skupina prib v Sloveniji in sicer skupaj 993 ptic oziroma 549 ptic v eni jati [Bordjan, D. & Vidmar, A. (2007): *Acrocephalus* 28 (133): 80-81].
foto: Kajetan Kravos

Sloka (*Scolopax rusticola*)

Vrsta se na gozdnem območju Krima pojavlja tako na jesenski kot spomladanski selitvi in celo pozimi, ko je bila tod opazovana med leti 2004 in 2005 [Bordjan, D. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 175-176].
foto: Ivan Esenko

Rjava komatna tekica(*Glareola pratincola*)

V juniju 2008 so se v Sečoveljskih solinah ustavili vsaj 4 osebk, kar je sicer tudi najkasnejši podatek o pojavljanju vrste v solinah [portal Krajinski park Sečoveljske soline: <http://www.kpss.si/novice/1263>].
foto: Borut Rubinič

Velika uharica (*Bubo bubo*)

Ovdoveli samec je na svojem teritoriju intenzivno prepeval v marcu 2005 v Bohinju, ko je sredi marca najverjetneje njegova odrasla samica končala na električnem daljnovodu [Mihelič, T. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 176].
foto: Janez Papež

Mala uharica (*Asio otus*)

Na Ljubljanskem barju so bila v 5 % gnezd male uharice najdena jajca drugih ptic, srake, sive vrane in postovke, pri čemer je šlo ali za direktno izrivanje drugih vrst iz gnezda, ali pa je sova zasedla že zapuščeno oziroma propadlo gnezdo [Tome, D. (2007): *J. Raptor Res.* 41 (2): 170-173].
foto: Tomi Trilar

Breguljka (*Riparia riparia*)

Nova gnezditvena kolonija v peščeni steni pri Spodnjem Dupleku, kjer je 150 parov prvič gnezdilo v letu 2004, največ v letu 2006 230 parov, v letih 2005 in 2007 pa po 200 parov [Bračko, F. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 176-177].
foto: Branko Brečko

Brinovka (*Turdus pilaris*)

Dve novi manjši gnezditveni naselbini sta bili najdeni v občini Dol pri Ljubljani pod Beričevim in zahodno od Senožetov v presvetljenih logih, drevoredih in grmiščih [Trontelj, P. (2008) v Omerzu, S. (ur.): *Iz dežele Jurija Vege*. – Občina Dol pri Ljubljani, Ljubljana].
foto: Urša Koce

Šmarnica (*Phoenicurus ochruros*)

Popolnoma bela oziroma bledečna ptica je bila septembra 2007 opazovana v vasi Topol pri Cerknici [Bordjan, D. & Bordjan, A. (2007): *Acrocephalus* 28 (135): 177].
foto: Dejan Bordjan

Repaljščica (*Saxicola rubetra*)

Kako košnja vpliva na travniške ptice je bilo na primeru repaljščice ugotovljeno na Ljubljanskem barju, kjer pri košnji denimo 13. junija preživi le 10 % gnezd, pri kasnejši košnji denimo 6. julija pa kar 50 % gnezd [Denac, D. (2007): Doktorska dis., Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Univerza v Mariboru, Maribor].
foto: Janez Papež

Črnohlavi muhar (*Ficedula hypoleuca*)

Osebek opazovan v Ljubljani je bil na selitvi izjemno pozno, saj se je tod potikal še konec novembra 2007 [Hanžel, J. (2007): *Acrocephalus* 28 (134): 131].
foto: Branko Brečko

1

1: Race so selivska skupina ptic, saj se večina populacij pozimi pomakne bodisi v predele z milimi zimami bodisi v tropska in subtropska območja. Na sliki so mlakarice (*Anas platyrhynchos*), najpogostejše vodne ptice pri nas.
foto: Tone Trebar

V najrazličnejših predstavah človeka o pticah so posebno mesto vedno zavzemale race. Race oziroma »gage« poznamo iz parkov, kjer smo v stiku z naravo, ko hranimo ptice. Opazimo jih povsod, navdušujemo se nad majhnimi račkami, ki jih samice neplašno razkazujejo sredi mesta na kakšnem ribniku ali bajerju. Nenazadnje ljudje race že stoletja lovijo, udomačujejo in gojijo iz različnih razlogov. Kljub vsemu pa velika večina ljudi ne pozna imena naše najpogostejše vodne ptice, mlakarice (*Anas platyrhynchos*), ki je dobila ime po posedanju v skoraj vsaki mlaki. Mlakarico resda srečamo povsod in tako ali drugače si je priborila mesto v naših srcih. Vendar ni naša edina rasa. Poleg potapljavk, ki so že bile podrobneje predstavljene v Svetu ptic, poznamo tudi skupino rac, ki jo preprosto imenujemo kar »race«, saj vključuje nekatere najbolj razširjene in najprepoznavnejše predstavnike sicer precej številne poddružine rac Anatinae.

Rod rac (*Anas*) v Sloveniji

// Dejan Bordjan

Skupaj po vsem svetu prepoznamo 41 različnih vrst rac, od katerih jih 38 uvrščamo v rod *Anas* - race. V Evropi gnezdi sedem vrst rac in prav vse se redno pojavljajo tudi v Sloveniji. V nasprotju s potapljavkami, ki se med iskanjem hrane aktivno potapljajo tudi do globine nekaj metrov, je za race značilno prehranjevanje na vodni površini oziroma s prevračanjem, pri katerem potopijo samo sprednji del telesa, zadek pa molijo iz vode. Zaradi načina prehranjevanja race praviloma naseljujejo plitve vode, kjer je hrana zanje bolj dostopna. Značilnost rac je tudi, da se pri vzletu dvignejo neposredno z vodne površine, medtem ko morajo potapljavke in večina drugih plojkokljunov predtem »preteči« določeno razdaljo po vodni površini. Vse evropske vrste rac imajo velika območja razširjenosti, ki poleg Evrope in Azije pogosto vključujejo tudi Severno Ameriko, naseljujejo pa večinoma zmerno predele severne poloble. Race so selivke, saj se večina populacij pozimi pomakne bodisi v predele z milimi zimami bodisi v tropska in subtropska območja. So zelo dobre, hitre letalke, na ustaljenih prezimovališčih, selitvenih počivališčih in območjih golitve pa se združujejo v velike jate, ki štejejo tisoče, včasih tudi sto tisoče osebkov. Race svatujejo in se pariyo v hladni polovici leta in to je tudi najprimernejši čas za opazovanje, saj so samci v pisanih svatovskih barvah. Poleti so na las podobni samicam, ki so celo leto varovalne, pretežno rjave barve, tako da je razlikovanje nekaterih vrst v tem času nekoliko zahtevnejše.

Žvižgavka (*Anas penelope*)

Globalni gnezditveni areal žvižgavke obsega območje borealnih gozdov in tundre od Islandije na zahodu, Kamčatke na vzhodu ter Srednje Azije na jugu. Večji del evropske populacije gnezdi v Skandinaviji in evropskem delu Rusije. Žvižgavka najraje gnezdi na plitvih, stoječih jezerih z bogato vodno vegetacijo v pretežno negozdnati pokrajini. Je selivka, ki večinoma prezimuje na obalnih mokriščih, kjer se združuje v velike jate. Glavnina evropske populacije preživi zimo v SZ Evropi, zlasti v državah ob Severnem morju. Območje Sredozemlja, Črno morje in Kaspijsko jezero so najpomembnejša prezimovališča žvižgavk iz Sibirije. Pozimi je najštevilnejša vrsta vodne ptice na večini obalnih mokrišč in tudi v velikem številu držav s pomembnim deležem obalnega morja (npr. Belgija, Nizozemska). Po podatkih januarskega štetja vodnih ptic (IWC) je tretja najštevilnejša vrsta vodne ptice v Zahodnem Palearktiku, za lisko (*Fulica atra*) in mlakarico. Žvižgavka se prehranjuje skoraj izključno z rastlinsko hrano, ki jo pogosto pobira med pašo na območjih daleč od vodnih habitatov.

Pojavljanje v Sloveniji:

Žvižgavko bomo v Sloveniji najlažje opazovali v pozno jesenskem in zimskem času na Obali, kjer je v preteklosti večkrat bila najštevilnejši predstavnik poddružine rac. Žvižgavke na slovenski obali pripadajo mednarodno pomembni severno-jadranski populaciji, kjer prezimuje več kot 5 % vseh žvižgavk v Črnomorsko-mediteranski regiji. Njihovo število se je v Sloveniji v zadnjih letih občutno zmanjšalo, zlasti na najpomembnejši lokaliteti, Sečovel-

skih solinah. V notranjosti Slovenije se žvižgavka večinoma pojavlja na večjih vodnih telesih. Jeseni in pozimi se v največjem številu zadržuje na velikih akumulacijah na reki Dravi, vendar njeno število redko preseže 100 osebkov. Jeseni so bile večje jate nekajkrat opazovane na poplavljenih delih Ljubljanskega barja, medtem ko se med spomladanskim preletom večje število žvižgavk pogosto zbere na Cerkniškem jezeru. Žvižgavka se v Sloveniji pojavlja med septembrom in aprilom, posamezni osebki pa ostanejo pri nas tudi čez poletje.

Konopnica (*Anas strepera*)

Konopnica naseljuje zmerni pas Evrope, Azije in Severne Amerike. V primerjavi z drugimi racami je težišče njene razširjenosti v Evropi pomaknjeno nekoliko bolj proti jugu, saj se izogiba najbolj severnih predelov kontinenta. Gnezdi na večjih, plitvih vodnih telesih, bogatih s hranili in vodno ter obrežno vegetacijo. Konopnica je delna selivka. Pozimi se severne populacije pomaknejo proti jugu, na območja relativno visokih zimskih temperatur. Vrsta je maloštevilna v Severni Afriki in le izjemoma doseže ekvator. Število prezimujočih konopnic v SZ Evropi se je zaradi pogostih milih zim v zadnjih letih močno povečalo. Dolgoročen populacijski trend konopnice v Evropi je kompleksen – obdobju dolgotrajnega upadanja številčnosti je sledilo obdobje širitve areala in naseljevanja številnih novih območij, zlasti v Zahodni in Srednji Evropi. Njena razširjenost ostaja kljub temu izrazito mozaična, gnezdeča populacija pa najmanjša med vsemi racami iz rodu *Anas* (<100.000 parov). Za razliko od drugih rac jo redko srečujemo v večjih jatah. Konopnica se prehranjuje predvsem z različnimi rastlinskimi deli, ki jih večinoma pobira na vodni površini, prehranjevanje s prevračanjem pa je pri tej vrsti redkejša kot pri mlakarici. Pogosto se pojavlja v tesni povezavi z velikimi jatami lisk, kjer je konopnica kleptoparazit, ki liskam krađe hrano pridobljeno s potapljanjem.

Pojavljanje v Sloveniji:

Prvo potrjeno gnezditev konopnice v Sloveniji smo zabeležili v 90-ih letih, kar se ujema z enim izmed znanih širitvenih valov vrste v Evropi. Gnezditev je zaenkrat znana na dveh lokalitetah, v bazenih za odpadne vode pri Ormožu in na zadrževalniku Medvedce pri Pragerskem. Velikost gnezdeče populacije ne presega 10 parov. V izvangnezditvenem obdobju konopnico srečujemo na različnih tipih vodnih teles v notranjosti Slovenije in na obalnih mokriščih. Večina naših opazovanj vključuje skupine z nekaj osebki, redkeje večje jate do nekaj deset osebkov.

Krehelj (*Anas crecca*)

Naselitveno območje kreheljca vključuje obsežne dele Evrazije in Severne Amerike. V Evropi živi nominotipska podvrsta (*A. c. crecca*) in je najmanjša evropska rasa. Kreheljca naseljuje različna vodna telesa na prostranem območju od robov stepe na jugu do obronkov tundre na severu in je takoj za mlakarico najštevilnejša rasa. Ustrezajo mu vodna telesa različnih velikosti in stopenj zaraščenosti, od močno zaraščenih brakičnih voda do gozdnih jezer, ki predstav-

2

3

2: Žvižgavka (*Anas penelope*) - samec
foto: Branko Brečko

3: Žvižgavka (*Anas penelope*) - samica
foto: Tone Trebar

4: Konopnica (*Anas strepera*) - samec
foto: Anže Kacin

5: Konopnica (*Anas strepera*) - samica
foto: Branko Brečko

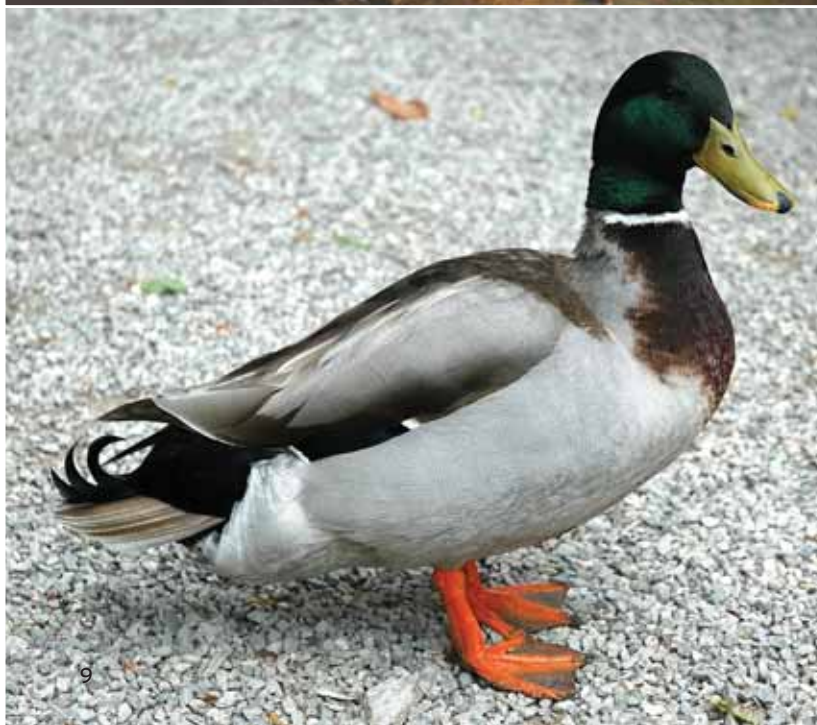
6: Krehelj (*Anas crecca*) - samec
foto: Ivan Esenko

6

7

9

10

4

5

8

7: Kreheljč (*Anas crecca*) - samica
foto: Davorin Tome

8: Čilska žvižgavka (*Anas sibilatrix*)
foto: Patrick Luft
(bethylid@yahoo.com, <http://www.pbase.com/paluft>)

9: Mlakarica (*Anas platyrhynchos*) - samec
foto: Ivan Esenko

10: Mlakarica (*Anas platyrhynchos*) - samica
foto: Janez Papež

11: Dolgorepa raca (*Anas acuta*) - samec in samica
foto: Piet Munsterman / Saxifraga

11

12

13

12: Reglja
(*Anas querquedula*)
- samec
foto: Kajetan Kravos

13: Reglja (*Anas querquedula*)
- samica
foto: Kajetan Kravos

ljajo pomembna gnezdišča v severnem delu Evrope. Krehelc je v večjem delu areala selivka, čeprav so premiki osebkov v Zahodni Evropi v veliki meri odvisni od zimskih temperatur. Najpomembnejša prezimovališča vrste so v SZ Evropi in v Sredozemlju, zlasti njegovem vzhodnem delu. Prehranjuje se z vodnimi nevretenčarji in različno rastlinsko hrano, ki jo pozimi navadno pobira na površini, ali s prevračanjem v plitvih delih vodnih teles. Krehelci oblikujejo značilne velike in kompaktne jate.

Pojavljanje v Sloveniji:

V Sloveniji je krehelc prisoten vse leto. V večjem številu se pojavlja v izvenгнеzditvenem obdobju med avgustom in koncem aprila. Največje število jih prezimuje na velikih akumulacijah na reki Dravi in obalnih mokriščih. Krehelc je druga najštevilnejša vrsta iz rodu *Anas* v januarskem štetju vodnih ptic (IWC) v Sloveniji; njeno število redno preseže 1.000 osebkov. Za razliko od večine drugih vrst rac se pogosto pojavlja tudi na manjših vodnih telesih, kot so na primer razne mlake, manjše gramoznice, potoki in kanali. Na Ljubljanskem barju se večje jate pojavljajo tudi na poplavljenih travnikih. Pogosto se zadržujejo skupaj z večjimi jatami mlakaric. Krehelc je v Sloveniji neredna gnezdilka, največ primerov potrjene gnezditve je bilo zabeleženih v SV Sloveniji, posamezni pa tudi v osrednji Sloveniji in na Obali.

Mlakarica (*Anas platyrhynchos*)

Mlakarica je daleč najpogostejša in najštevilnejša rasa v Evropi in zahodnem delu Evrazije, kjer manjka samo na visokem arktičnem severu. Razširjena je v velikem delu severne poloble, manjše prostoživeče populacije pa so se med drugim vzpostavile tudi v Južnoafriški republiki in na Havajih. Človek jo je naselil v Avstralijo in na Novo Zelandijo. V urbanih območjih pogosto srečujemo križance z domačo obliko (*A. p. forma domestica*). Mlakarica naseljuje zelo različne tipe vodnih teles, le izjemoma jo najdemo na odprtem morju in ob hitro tekočih vodah. Gnezditvena gostota mlakarice je najvišja v severnem delu Evrope. Osebki iz severnih predelov Evrope se selijo, medtem ko so populacije v Zahodni in Južni Evropi pretežno stalnice. Pri prehrani je mlakarica zelo vsestranska, velike razlike pa se pojavljajo glede na življenjski prostor in letni čas. Hrano si išče na vodni površini, s prevračanjem, pogosto pa tudi na plitvinah in s pašo na kopnem.

Pojavljanje v Sloveniji:

V Sloveniji lahko na mlakarico naletimo vse leto na skoraj vseh vodnih telesih, od velikih dravskih akumulacij do kalov na Krasu ter majhnih potokov in melioracijskih jarkov. Je naša najpogostejša gnezdilka med vodnimi pticami. Ornitološki atlas Slovenije iz leta 1995 jo navaja kot gnezdilko v 60 % vseh UTM kvadratov. Tudi pozimi je mlakarica daleč najštevilnejša vodna ptica v Sloveniji. Število prešteti mlakaric v januarskem štetju vodnih ptic (IWC) se giblje med 15.000 in 30.000 osebki in je praviloma najvišje v milih zimah, ko stoječa vodna telesa ne zamrznejo.

Reglja (*Anas querquedula*)

Reglja je majhna rasa, ki naseljuje plitva vodna telesa v zmernem in borealnem pasu med Španijo na zahodu in Kamčatko na skrajnem vzhodnem robu areala. Je edina selivka v pravem pomenu besede med racami, saj se pozimi praktično celotna populacija preseli na tropska območja južne in jugovzhodne Azije ter Afrike. Večina regelj gnezdečih v Evropi prezimuje v približno 100 km širokem pasu sahela v Zahodni Afriki. Največje koncentracije na prezimovališčih so bile zabeležene na poplavnih območjih vzdolž rek Senegal in Niger ter na Čadskem jezeru. Populacija v Vzhodni Afriki, kjer območje prezimovanja sega tudi v predele južno od ekvatorja, je precej manjša. Reglja za gnezdenje uporablja različna kontinentalna mokrišča – poplavljenе travnike, močvirja in plitva jezera, bogato zaraščena z vodnimi rastlinami. Večinoma se prehranjuje s filtriranjem vode na površini, zaradi česar je delež živalske hrane v njeni prehrani večji kot pri večini sorodnih vrst. Ime je dobila po značilnem svatovskem oglašanju samca, ki spominja na zvok raglje.

Pojavljanje v Sloveniji:

V Sloveniji je reglja prisotna skoraj izključno v toplejšem delu leta med koncem februarja in začetkom oktobra. V času viška spomladanske selitve, med sredino marca in sredino aprila, je precej razširjena in jo srečujemo tudi na manjših vodnih telesih. Zimski podatki te vrste so pri nas, tako kot v večjem delu Evrope, izredno redki. Reglja se v največjem številu pojavlja na večjih vodnih telesih, še posebej na Cerkljskem jezeru. Največje opazovane jate v Sloveniji vključujejo nekaj sto osebkov. Reglja je v Sloveniji redka in maloštevilna gnezdilka, čeprav je zanjo znanih nekoliko več gnezditvenih lokalitet kot za druge vrste

14

15

rac, z izjemo mlakarice. Večina se jih nahaja v SV Sloveniji, posamezni primeri gnezditve pa so bili zabeleženi tudi na Dravograjskem jezeru, Rudniškem jezeru, Ljubljanskem barju, Cerkniškem jezeru, v Škocjanskem zatoku in celo Zelencih.

Dolgorepa raca (*Anas acuta*)

Dolgorepa raca naseljuje zmerne in severne predele Evrope, Azije in Severne Amerike. V Evropi je razširjena predvsem v severnem delu, z glavnino gnezdeče populacije na Finskem in v Rusiji. V drugih delih Evrope je njena gnezditvena razširjenost zelo razpršena, lokalne populacije pa majhne. Za gnezdenje izbira plitva in zaraščena jezera ali močvirja v odprti pokrajini, ki so pogosto nestalne narave. Dolgorepa raca je izrazita selivka, glavna prezimovališča pa se nahajajo v SZ Evropi, ponekod v Sredozemlju in Zahodni Afriki. Večina populacije se pozimi zbere na majhnem številu ključnih lokalitet, v notranjosti Evrope pa je v zimskem času maloštevilna. Prehranjuje se z nevretenčarji, ki jih dopolnjuje z rastlinsko hrano in majhnimi ribami. Hrano pobira s prehranjevanjem na površini in pogosto tudi s prevračanjem. Izven maloštevilnih znanih območij z večjimi koncentracijami dolgorepa raca redko oblikuje večje jate.

Pojavljanje v Sloveniji:

V Sloveniji je dolgorepa raca najpogostejša med spomladanskim preletom med koncem februarja in sredino aprila na vseh večjih vodnih telesih. Med jesenskim preletom je nekoliko redkejša in se pojavlja v manjšem številu. Pozimi je redka in zelo maloštevilna, posamezni osebki se v tem času redno pojavljajo samo na akumulacijah na reki Dravi. V Sloveniji redko srečamo jate dolgorepov, ki presegajo nekaj deset osebkov. Največja števila (do 300 osebkov) so bila zabeležena spomladi na Cerkniškem jezeru. Gnezdenje dolgorepe race v Sloveniji je bilo potrjeno šele leta 2002, medtem ko je Ornitološki atlas Slovenije iz leta 1995 sploh ne omenja. Zabeležena je bila le na dveh lokalitetah v SV Sloveniji – bazenih za odpadne vode pri Ormožu in na zadrževalniku Medvedce pri Pragerskem. Novejša opazovanja kažejo, da gnezdenje najverjetneje ni redno.

Raca žličarica (*Anas clypeata*)

Raca žličarica naseljuje plitva in s hranili ter vodnimi rastlinami bogata jezera v večjem delu zmerne in bo-

realnega pasu Evrope, Azije ter Severne Amerike. Izbira gnezditvenega habitata je omejena s specializiranim načinom prehranjevanja. V minulem desetletju se je število gnezdečih rac žličaric v nekaterih državah Zahodne, Srednje in Vzhodne Evrope občutno zmanjšalo. Je selivka, ki večinoma prezimuje v bolj južno ležečih predelih severne poloble kot večina drugih vrst rac. Glavna prezimovališča osebkov z območja Zahodnega Palearktika se nahajajo v Sredozemlju, Afriki in JZ Aziji. Največje koncentracije so zabeležili v Senegalu in Vzhodni Afriki, kjer se vrsta redno pojavlja tudi južno od ekvatorja. Del populacije race žličarice prezimi v SZ Evropi, vendar so števila v primerjavi z drugimi prezimovališči tam relativno majhna. Raca žličarica se prehranjuje z nevretenčarji in rastlinskimi ostanki, ki jih med plavanjem in značilnimi gibi glave preceja iz vode. Učinkovito precejanje vode ji omogoča nenavadno oblikovan kljun s številnimi lamelami na robu. Občasno se raca žličarica prehranjuje tudi s prevračanjem.

Pojavljanje v Sloveniji:

V Sloveniji se pojavlja vse leto, vendar je poleti in pozimi občutno redkejša. V času Zimskega ornitološkega atlasa Slovenije (do leta 1994) ni bilo pri nas zabeleženo nobeno stalno prezimovališče race žličarice, v zadnjih letih pa nekaj deset osebkov redno prezimuje v Škocjanskem zatoku. Posamezni osebki ali manjše skupine se pojavljajo skoraj vsako zimo tudi v notranjosti Slovenije. Raca žličarica je najštevilčnejša med spomladanskim preletom v marcu in prvi polovici aprila na večjih vodnih površinah, vendar posamezne jate redko presežejo nekaj deset osebkov. Jate z več kot 100 osebki so bile zabeležene le spomladi na reki Dravi, zadrževalniku Medvedce in Cerkniškem jezeru, jesi pa na poplavljenih delih Ljubljanskega barja. Raca žličarica je v Sloveniji občasna in maloštevilna gnezdilka na nekaterih jezerih in ribnikih.

Čilska žvižgavka (*Anas sibilatrix*)

Čilska žvižgavka je gnezdilka južne poloble, kjer se pojavlja samo v Južni Ameriki. Gnezdi le v Čilu, Argentini in na Falklandskih otokih, najbolj južno gnezdeče populacije pa se pozimi pomaknejo proti severu, vse do južne Brazilije. Vrsta se v Evropi pojavlja kot ubežnica in ni nikjer naturalizirana. V Sloveniji se je leta 2006 par te vrste zadrževal na manjšem vodnem telesu v Vipavski dolini, izviral pa je iz zbirke gojitelja ptic v neposredni bližini. ●

14: Žličarica (*Anas clypeata*) - samec
foto: Jure Bizjak

15: Žličarica (*Anas clypeata*) - samica
foto: Borut Kumar

Sardinija

Otok neustrašnih Sardov in pestrega ptičjega sveta

// Tanja Šumrada

Površina: 24.000 km²
Površina gorovij: 68 %
Najvišji vrh: Punta La Maromra (1834 m)
Št. prebivalcev: 1.643.100
Št. vrst ptic: 219

Zanimive vrste ptic: rume-nokljuni viharник (*Calonectris diomedea*), sredozemski vihar-nik (*Puffinus yelkouan*), strakoš (*Hydrobates pelagicus*), sredozemski galeb (*Larus audouinii*), črnonoga čigra (*Gelochelidon nilotica*), kragulji orel (*Aquila fasciata*), južna postovka (*Falco naumanni*), afriška kotorna (*Alectoris barbara*), sultanka (*Porphyrio porphyrio*), zlatovran-ka (*Coracias garrulus*), otoška penica (*Sylvia sarda*), planinska vrana (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*), skalni vrabec (*Petronia petronia*), plotni strnad (*Emberiza cirrus*)

Št. IBA-jev: 24

Zavarovana območja: 3 narodni parki (*Parco Nazionale del Golfo di Orosei e del Gennargentu*, *Parco Nazionale dell' Arcipelago di La Maddalena* in *Parco Nazionale dell' Asinara*), 2 regijska parka in veliko število manjših, večinoma morskih rezervatov (najbolj znan izmed njih je *Riserva Naturale Foresta di Monte Arcosu*)

Zanimive vrste živali: sardinski jelen (*Cervus elaphus corsicanus*), divji prašič (*Sus scropha meridionalis*), muflon (*Ovis musimon*), sardinska kornjača (*Testudo marginata sarda*), želva vrste *Testudo boettgeri*

Sardinija je drugi največji otok v Sredozemlju. Je otok nasprotij. Na eni strani turistična, množično obiskana in industrijska obala ter na drugi ekstenzivna, redko poseljena in odmaknjena notranjost. Prebivalci Sardinije so neposredni potomci plemena Sardov ter imajo svoj jezik, katerega posebnost je, da ni eden od dialektov italijanščine, temveč temelji na latinščini in je zaradi tega priznan kot samostojen jezik. Njegov obstoj najhitreje vidimo v dvojezičnih tablah in v nekoliko nenavadno zvanečem govoru domačinov. Danes imajo Sardinci v okviru Italije svojo notranjo avtonomijo in svoj parlament.

Poleg lepih plaž in turističnih znamenitosti pa ima Sardinija svoj sloves tudi pri ornitologih in ljubiteljih narave. Na otoku najdemo velika območja odmaknjene, ohranjene narave in predvsem številčne, redke vrste ptic. Ker je verjetno najbolj običajen prihod na otok s trajektom iz Italije prek pristanišča Golfo Aranci ali Olbia, si tudi mi najprej pogledimo območja na zahodnem delu otoka in njegovo notranjost.

Notranjost in zahodni del otoka

Barbagia in gorski masiv Gennargentu

Notranjost Sardinije je večinoma gorata, čeprav je, če jo primerjamo s sosednjo Korziko, gorovje tukaj nekoliko nižje. V nasprotju z obalo in glavnimi cestami, kjer se tare turistov, ni nič nenavadnega, če pri vožnji po lokalnih cestah v notranjosti, kljub višku turistične sezone, v celem dnevu ne srečate tujca. Tu najdemo gorovje Barbagia, pokrivajoč večji del notranjosti otoka. Od vseh sardinskih pokrajin je prav ta predel najbolj tradicionalen in že v antičnih časih sloveč po nepokorščini domačega prebivalstva zavojevalcem. Tako niti ni presenetljivo, da prav iz tukaj izhaja rimska beseda za barbare, saj si Rimljani tukajšnjih divjih sardskih plemen nikoli niso uspeli povsem pokoriti. Danes se po večinoma ekstenzivni kmetijski krajini in redkih nasadih oljk in trte podijo jate črnih škorcev (*Sturnus unicolor*) in čebelarjev (*Merops apiaster*). Zanimive vrste so tudi rjavoglavi sra-koper (*Lanius senator*), plotni (*Emberiza cirrus*) in rume-ni strnad (*Emberiza citrinella*) ter zlatovranka (*Coracias garrulus*), ki pa nam je žal ni uspelo videti. V naseljih in okolici lahko opazujemo kmečko (*Hirundo rustica*), mestno (*Delichon urbicum*) in rdečo lastovko (*Cecropis daurica*). Najdemo lahko tudi več vrst penic, najbolj zanimivi sta taščična (*Sylvia cantillans*) in žametna penica (*Sylvia melanocephala*). Prebivalstvo je večinoma revnejše od tistega ob obali, kar lahko vidimo že po njihovih stavbah. Turizma je tu, kot že rečeno, malo, zato se večji del prebivalstva ukvarja s kmetijstvom.

Na zahodnem delu otoka se proti notranjosti razteza obsežen narodni park Parco Nazionale del Golfo di Orosei e del Gennargentu, ki obsega velik del province Nuoro. V osrednjem delu parka se razteza najvišja gorska veriga na Sardiniji Gennargentu. Tu najdemo tudi oba najvišja vrhova – Punta La Marmora (1834 m) in Bruncu Spina (1829 m). Bruncu Spina je sicer tudi edino smučišče na otoku, vendar pa je v zadnjih letih opuščeno. Vrhova sta bližnja soseda, vzpon na oba pa je nezahteven, potrebna je le vzdržljivost in pripravljenost za večurno hojo. Kmetje se tukaj preživljajo predvsem z vzrejo živine – ovac, vendar se tudi tukaj, kot povsod drugod po Evropi, pojavlja problem opuščanja kmetijstva in kulturne krajine. Pokrajino sestavljajo obsežna odprta, travnata in nekoliko nižje zaraščajoča se področja, ki so dom marsikateri zanimivi vrsti ptic. Vrste kot so afriška kotorna (*Alectoris barbara*), smrdokavra (*Upupa epops*), čuk (*Athene noctua*), repaljščica (*Saxicola rubetra*) in veliki strnad (*Miliaria calandra*) so tu nekaj povsem običajnega. Nekoliko višje pa vas bodo pričakali skalni vrabci (*Petronia petronia*), planinske vrane (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*), slegurji (*Monticola saxatilis*) in puščavci (*Monticola solitarius*). Območje narodnega parka je redko poseljeno, vendar ga ogroža širjenje turističnih središč vzdolž zavarovanega dela obale na območju Golfo di Orosei in v notranjost.

Pogorje Gennargentu je eno izmed treh področij na Sardiniji (poleg tega še pogorji Monte Arcosu in Monte Sette Fratelli), kjer lahko srečate za Sardinijo endemično

1: Na severu lahko vidimo zanimivo, z granitnimi skalami posejano pokrajino. foto: Tanja Šumrada

2: Hrast plutovec (*Quercus suber*) foto: Al Vrezec

3: Barvite in s freskami poslikane hiše so značilnost mesteca Fonni. foto: Tanja Šumrada

4: Kot povsod po Sredozemlju, je tudi tukaj večina plaž preplavaljena s turisti. foto: Tanja Šumrada

5: Želva vrste *Testudo boettgeri* foto: Al Vrezec

6: Zvonik cerkve v Oristanu. Na otoško arhitekturo so močno vplivali umetniki iz Pise in Toskane. foto: Tanja Šumrada

7: Reka Temo je edina plovna reka na Sardiniji in imenitna lokacija za opazovanje ptic. foto: Tanja Šumrada

8

9

10

8: Prostrana travnata pobočja gorskega masiva Gennargentu
foto: Tanja Šumrada

9: Divje lepa in vetrovna severna obala
foto: Tanja Šumrada

10: Muflona (*Ovis musimon*) so skoraj povsem izlovili, saj so domačini iz njegovih rogov izdelovali ročaje za kakovostne sardinske nože.
foto: Tone Trebar

podvrsto jelena (*Cervus elaphus corsicanus*). Podvrsta, ki je danes pod posebno zaščito Svetovnega sklada za naravo (WWF), je bila v šestdesetih letih prejšnjega stoletja na robu izumrtja. Danes je na dobri poti, saj njihova populacija ponovno šteje že približno 700 osebkov. Vendar pa to ni edini zanimivi sesalec na otoku, ki se lahko pohvali z okrevanjem po svojem skorajšnjem izumrtju. To sta tudi muflon (*Ovis musimon*) in divji prašič (*Sus scropha meridionalis*). Prvega so skoraj povsem izlovili, saj so domačini iz muflonovih rogov izdelovali ročaje za kvalitetne sardinske nože. Muflone tako danes redko vidimo, ohranili so se na odročnih in divjih predelih otoka, kjer se njihovo število ponovno povečuje. Divji prašiči, prav tako ogroženi zaradi lova, pa se dandanes srečujejo s še enim perečim problemom. Izpodrivajo jih namreč umetno vneseni osebki divjega prašiča iz celinske Italije, ki so jih na otok naselili z namenom, da bi ohranili število avtohtonih živali. Žal pa kot posledica tega nastaja križanec med obema podvrstama.

Vzhod otoka

Nižinsko območje okoli mesta Oristano in kolonija beloglavih jastreb (Gyps fulvus) pri Bosi

Po gorati notranjosti nas precej preseneti prihod na vzhodni del otoka v okolici mesta Oristano, saj se tukaj nahajajo obsežne ravnine, ki se raztezajo naprej proti jugu vse do Cagliarija. Raba krajine se seveda temu primerno spremeni in preide v večinoma intenzivno pridelavo, okoli Oristana pa je tudi veliko industrijskih con. Veliko ljudi se ukvarja z ribištvo. Na te ravnice se izliva veliko vodnatih rek, ki izvirajo v notranjosti in skupaj z morjem tvorijo obsežne komplekse slanih, brakičnih in sladkovodnih jezerc, lagun, solin, rečnih izlivov in kanalov. Ta mokrišča so pomembno počivališče za seleče se

jate ptic. Veliko jih tu tudi prezimuje (do 50.000 in več). Plamence (*Phoenicopiterus ruber*) najdemo tu prek celega leta, vidimo jih kako se prehranjujejo v velikih jatah po lagunah. V teh obsežnih vodnatih kompleksih lahko najdemo tudi črnogolobega čigro (*Gelochelidon nilotica*), zalivskega galeba (*Larus genei*), vranjeka (*Phalacrocorax aristotelis*) in kormorana (*Phalacrocorax carbo*). Na eni izmed lagun smo imeli priložnost opazovati tudi kruguljega orla (*Aquila fasciata*), ki je na Sardiniji precej pogosta vrsta. Ljubitelji posebnih ornitoloških poslastic pa se lahko odpravijo še na lov za redko močvirsko vrsto ptice – sultanko (*Porphyrion porphyrio*). To fascinantno ptico, ki se sicer redko pokaže in jo je menda najlažje videti zjutraj in v mraku, bomo lahko videli, če jo čakamo ob kakšnem sladkovodnem kanalu, obkroženim s trstičjem. V okolici Oristana lahko sultanko opazujemo v katerem od sicer precej neuglednih kanalov pri industrijskem središču Stagno di Santa Giusta, sicer pa se jo da videti tudi v mokrišču Molentargius na jugu.

Na vzhodu otoka je zelo zanimivo tudi obalno območje med mestoma Bosa in Alghero. Gre za klifno in proti notranjosti strmo področje, poraščeno s sredozemskim rastlinstvom – makijo. Tukaj se nahajata edini dve preostali koloniji beloglavih jastreb na otoku. Večjo kolonijo si lahko od daleč ogledamo nekaj kilometrov po obalni cesti naprej od Bose. Kolonija se nahaja v stenah, ki so vidne s ceste tik ob gostilni »Il Griffone« na desni (gledano iz smeri Bose), kjer je tudi manjša razširitev za parkiranje. Več parkirišč pa je tudi naprej po cesti na sever. Od tu se lahko odpravite na sprehod po makiji. Poleg že omenjenih beloglavih jastreb se da tukaj videti več ujed, ki jim delajo družbo – planinski orel (*Aquila chrysaetos*), rjavi škarnik (*Milvus milvus*), močvirski lunj (*Circus pygargus*), južna postovka (*Falco naumanni*), na-

11

12

13

vadna postovka (*Falco tinnunculus*) in sokol selec (*Falco peregrinus*). Priporočljiv je tudi obisk doline reke Temo, ki je, mimogrede, edina plovna reka na Sardiniji. Tu najdemo otoško (*Sylvia sarda*) in palčjo penico (*Sylvia undata*), pa tudi svilnico (*Cettia cetti*). Posebno v bližini naselij bodite pozorni na vse tri vrste hudournikov, ki jih lahko tu opazimo – planinski (*Tachymarptis melba*), blede (*Apus pallidus*) in »navadni« hudournik (*Apus apus*).

Jug otoka

Mokrišče Molentargius Saline – asociacija na naravni rezervat Škocjanski zatok

Na jugu se med glavnim mestom Cagliari in mestom Quatru Sant Elena nahaja še zelo zanimivo mokrišče - Regionalni park Molentargius (Parco naturale regionale Molentargius Saline). Njegova lega dobesedno na »pragu« mesta Cagliari nam lahko da zanimivo asociacijo na slovenski Škocjanski zatok. Park je bil ustanovljen leta 1999, že leta 1977 pa je bil proglašen za Ramsarsko lokaliteto. V času našega obiska je bilo območje zaprto, zato smo se žal morali zadovoljiti samo s »kukanjem« skozi ograjo, vendar pa smo že lahko videli lepe nove opazovalnice, postavljene ob novi učni poti okoli mokrišča. Oktobra letos pa so iz parka sporočili, da je učna pot sedaj odprta (od 8. do 16. ure vsak dan). Ponujajo tudi vodene izlete za skupine približno 10 obiskovalcev, ki pa so seveda plačljivi. Morda velja še upoštevati opozorilo, da je najti vhod v sam park pravzaprav pravi izziv. Svetujem vam, da si že predhodno natisnete natančnejše karte in opis, kako priti do vhoda.

Ornitološko gledano je Molentargius gotovo ena od točk, ki jih je na Sardiniji obvezno treba obiskati. Sestav-

ljata ga dve glavni »jezeri« - brakični Bellarosa Maggiore in sladkovodni Bellarosa Minore. Med njima se nahajajo številna trstišča in sladkovodni bazenčki, kjer se združuje tudi relativno številčna populacija sultanke iz Afrike. Območje je pomembno tudi kot počivališče za seleče se vrste ptic in kot prezimovališče. Tukaj se redno ustavljajo plevice (*Plegadis falcinellus*), žličarke (*Platalea leucorodia*), reglje (*Anas querquedula*), črni martinci (*Tringa erythropus*) in mnogi drugi pobrezniki. V času gnezdenja pa lahko na tem območju najdemo eno najpomembnejših evropskih kolonij zalivskega galeba (*Larus genei*). Poleti lahko opazujete številne čaplje, kot so čopasta čaplja (*Ardeola ralloides*), mala (*Egretta garzetta*) in velika bela čaplja (*Ardea alba*) ter kravja čaplja (*Bubulcus ibis*), ki vzletajo iz trstišč. Tako na tleh kot tudi v zraku pa se jim pridružijo tudi bobnarice (*Botaurus stellaris*), čapljice (*Ixobrychus minutus*) in kvakači (*Nycticorax nycticorax*).

Po zanimivem in z vrstami nedvomno bogatem dnevu v Molentargiusu si vzemite čas in se počasi sprehodite po Stagni di Quartu, danes opuščeni solinah, ki se nahajajo tik ob obali. Tu lahko v barvah zahajajočega sonca opazujete rožnate plamence, ki se v velikih jatah prehranjujejo in čistijo na slanih jezercih, ustvarjajoč prav romantično vzdušje. ●

Priporočena literatura:

- HARDY, P. (2006): Sardinia. – Lonely Planet Publications, Pty Ltd, London. (splošen vodnik po zanimivostih Sardinije z nekaj splošnimi podatki o pticah in naravi)
- http://www.members.tripod.com/kilnsey/birdwatching_in_sardinia/ (tukaj lahko najdete dobre in natančne opise in dostope do zanimivih ornitoloških lokacij po celotnem otoku)
- Uradna spletna stran Regionalnega parka Molentargius Saline: <http://www.apmolentargius.it/>

11: Afriška sultanka (*Porphyrio porphyrio*) je gotovo ena najbolj zanimivih vrst, gnezdečih na Sardiniji. foto: Mark Zekhuis / Saxifraga

12: Park Molentargius leži na samem »pragu« glavnega mesta Cagliari. foto: Tanja Šumrada

13: Plamence (*Phoenicopterus ruber*) vidimo tu prek celega leta, kako se prehranjujejo v velikih jatah po lagunah. foto: Claude Ruchet, <http://www.ruchet.com>

1

2

Vrnitev kostoloma - brkati ser zopet gnezdi v Alpah

// Richard Zink, Al Vrezec

1: Ljudske legende so iz brkatega sera (*Gypaetus barbatus*) naredile hudobno zver, ki opreza za živino in mladino, kar ga je v Alpah v začetku 20. stoletja prignalo do dokončnega izumrtja. foto: N. Roth Callies, arhiv EGS

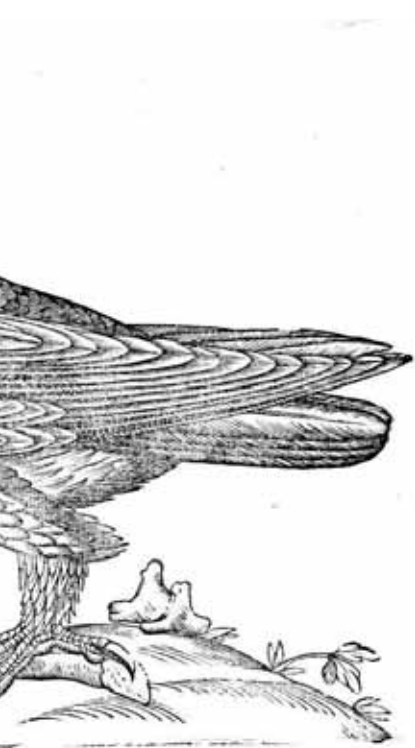
2: Še v 17. stoletju naj bi bil po Valvazorjevih zapisih brkat ser gnezdil tudi na Slovenskem, sicer pa je bil takrat v Alpah še pogost in ljudje so ga dobro poznali, o čemer priča dokaj natančna Aldrovandusova risba iz leta 1646.

Brkatega sera (*Gypaetus barbatus*), orjaškega jastreba z razponom peruti prek treh metrov, vajenega ledeno mrzlega zavetja zasneženih Alp, kjer vzgaja mladiče pri zimskih temperaturah pod 0°C in si išče živeža v nevarnih plaziščih, se drži tudi vzdevek »kostolom«. Kako tudi ne. Prebavni sokovi v serovem želodcu dosežejo stopnjo 1 v pH lestvici kislosti, kar ustreza skoraj kislosti jedke kisline. Učinkovita prebava je namreč ključna za žival, ki se hrani pretežno z obeljenimi kostmi. Preteklost v alpskem visokogorju pa je bila za to orjaško ptico vse prej kot rožnata. Vsi brkati seri do zadnjega so pred več kot 100 leti izginili iz Alp. Danes se je brkati ser vrnil v svoja nekdanja alpska prebivališča s pomočjo verjetno najbolj ambicioznega projekta reintrodukcije, ki je temu delu Evrope uspel vrniti majhen, a pomemben del nekdanje izgubljene naravne dediščine.

Še v 19. stoletju so kmetje in lovci za denarne nagrade neusmiljeno preganjali orle, jastrebe in ostale ujede, kar je privedlo brkatega sera do skoraj dokončnega izumrtja v začetku 20. stoletja na celotnem območju Alp. Ironično so smrtni udarec alpski populaciji zadali takratni ornitologi, katerih način dela se je precej razlikoval od današnje moderne ornitologije. Da bi ohranili vsaj spomin na alpsko populacijo, so različni evropski muzeji razposlali terenske zbiratelje, da so polovili še zadnje brkate sere za muzejske zbirke. Zadnjega alpskega sera so ustrelili leta 1913 v italijanski dolini Aosta, nekaj ptic pa je preživel v živalskih vrtovih. Tudi drugod po Evropi se brkatim serom ni kaj dosti boljše godilo in do danes so preživeli pravzaprav reliktni ostanki nekdanje velike evropske populacije v Pirenejih, na jugu Balkanskega polotoka in na nekaj sredozemskih otokih kot sta Korzika in Kreta.

Kako je bilo z brkatim serom na Slovenskem, lahko sklepamo iz nekaterih starih virov, ki pa so kljub vsemu dokaj skopi. Za tedanje Kranjsko ga je prvič in zadnjič zabeležil v 17. stoletju Janez Vajkard Valvazor, ki je v svoji Slavi trdil, da na Gorenjskem in v okolici Polhovega Gradca žive izredno veliki planinski orli. Že v 18. stoletju Giovanni Antonio Scopoli brkatega sera za naše kraje ne omenja več, čeprav mu je Henrik Freyer v 19. stoletju še našel mesto med kranjskimi pticami. V začetku 20. stoletja Janko Ponebšek to razlaga z dejstvom, da so se ponekod na Koroškem in Štajerskem nekateri brkati seri pojavljali še konec 19. stoletja, na Koroškem so denimo zadnjega pokončali leta 1881. Vsekakor so brkati seri leta 1917, ko je Ponebšek v Carnioli objavil zapis o tem orjaškem jastrebu, z območja Alp že izginili, čeprav sam Ponebšek še domneva, da vrsta tu in tam v alpskem svetu na avstrijskem še živi. No, Sloveniji najbližje so brkati seri v začetku 20. stoletja še gnezдили po visokogorju Bosne in Hercegovine, a so jih tudi tu uspeli iztrebiti in so danes nam najbližje prisotni v Makedoniji in na Korziki. Čeprav od Valvazorja dalje za slovensko ozemlje ni bilo več zanesljivih opazovanj, pa je reintrodukcijski projekt v alpskih deželah prinesel brkatega sera tudi k nam. Ponovno po več kot 300 letih je bil brkati ser zopet viden jadрати nad slovenskimi gorami in sicer leta 1994 v dolini Bavščice, kjer so ga zapazili italijanski ornitologi. Bil je tistega leta v Švici izpuščen mladič, ki si je iskal prostor na sončni strani Alp. Sicer pa vsaj zaenkrat obiski teh veličastnih ptic pri nas niso ravno pogosti.

Ljudske legende so iz brkatega sera naredile hudobno zver, ki opreza za živino in mladino. Tudi tistim, ki niso verjeli v ta vraževerna in neutemeljena pripovedovanja,

3

se je veliki jastreb zdel prezira vreden in odvrten škodljivec. Šele več kot petdeset let po izumrtju so se ljudje pričeli zavedati, da se z brkatim serom niso znebili nemarnega škodljivca, pač pa so izgubili veličasten in dragocen del naravne dediščine. V sedemdesetih letih je avstrijski znanstvenik in veterinar Hans Frey zasnoval projekt vrnitve brkatega sera v njegova alpska gnezdišča. Od leta 1986 je Frey s sodelavci v Alpe izpustil več kot 150 brkatih serov, za katere je upal, da se bodo ustalili in si ustvarili gnezda. Vzgoja ptic, s katerimi so polnili Alpe, je potekala po natančno načrtovanem programu vzgoje v ujetništvu. Mesta izpustov v Avstriji, Franciji, Italiji in v Švici so skrbno izbrali glede na študije geoloških in drugih značilnosti, ki so pomemben del serovega habitata. Od tod naprej je bilo vse odvisno od serov samih, kako uspešni bodo pri iskanju hrane in seveda partnerja.

Brkati seri niso zelo družabne ptice. Pravzaprav so pri izbiri partnerja veliko bolj izbirčni kot pri hrani. Spolno zrelost dosežejo šele pri starosti petih in več let. So izjemno samotarski ptiči, zato nad prisotnostjo sovrstnikov niso najbolj navdušeni. Svoje orjaške okrog 400 km² velike teritorije agresivno branijo pred drugimi seri. Po ocenah je v Alpah preživelo okoli 120 izpuščenih ptic, ki pa so oblikovale zgolj 15 gnezditvenih parov. Tudi to je dovolj, kajti prvič je število v naravi izleglih in speljanih mladičev vsaj enako številu šestih do sedmih vzgojenih serov, ki jih vsako leto izpustijo v naravo. To je seveda pomembna prelomnica, kajti populacija se približuje točki, ko se bo lahko vzdrževala sama brez dodajanja v ujetništvu vzgojenih ptic. Pravzaprav le majhen del izpuščenih ptic uspe najti partnerja in si ustvari gnezdo.

Večina je samotarjev, ki tavajo naokoli, kar nekaj pa jih niti ne dočaka spolne zrelosti. Frey, koordinator projekta in profesor na Veterinarski fakulteti Univerze na Dunaju, opozarja, da kljub dosedanjim uspehom še ni mogoče reči, kako uspešen bo projekt v celoti, kajti novonastala alpska populacija se še vedno ne vzdržuje sama, za kar bo potrebnega še kar nekaj dela. Pravzaprav bo potrebnih 100 do 150 let preden bo mogoče z gotovostjo trditi, da je vrnitev brkatega sera v Alpe docela uspela. Do takrat bo populacija odvisna od vzrejnih središč, največje med njimi je v avstrijskem mestu Haringsee s trenutno 32 pticami. Kljub temu so dosednji uspehi obetajoči in vznemirljivo je, kot rad poudarja Frey, da se v Evropo vrača ena izmed premnogih v preteklosti izgubljenih vrst.

Stoletja grozljivih pripovedk so brkatega sera ožigosala s krvoločnostjo. V nasprotju s serom iz pripovedk, pa je pravi ser vse prej kot krvoločni ljubitelj mesnin. Ne tekne mu niti gnilo in razpadajoče meso, ki ga jedo ostali jastrebi, pač pa kar 90 % njegove prehrane predstavlja jo kosti. In tako opravlja brkati ser v ekološkem smislu pravo čistilno službo. Ne gre torej za nekega odvratnega mrhovinarja, ki požre vse kar vidi, pač pa za zelo specializirano žival, ki uspe preživeti zgolj ob kostni hrani. Od večjih živali so le še afriške hijene tiste, ki poleg brkatega sera uspejo preživeti zgolj z glodanjem kosti. Brkati seri zato v naravi redno obiskujejo prepadna plazišča, kjer kamniti in snežni plazovi pokončajo neprevidne gamse in kozoroge. Ob kadavru ser pogosto potrpežljivo čaka, da lisice, krokarji, orli in ostali jastrebi s kosti oberejo še zadnje koščke mesa, kajti obeljene kosti so tisto, kar mu gre v slast. Celó v nižinah opreza za okostji poginulih do-

3: Izpuščeni mladostni brkati seri v Alpah so označeni s kombinacijo pobeljenih letalnih peres, po čemer lahko strokovnjaki ugotovijo za točno katero ptico gre. foto: Michael Knollseisen

4

5

4: Perje odraslih brkatih serov je navadno rjasto-rjave barve, kar pa ni posledica genetske popotnice, pač pa železovega oksida v blatu, ki si ga ptice redno utirajo v perje.
foto: N. Roth
Callies, arhiv EGS

5: Glavni delež prehrane brkatega sera so obeljene kosti povsem obranih kadavrov gamsov in kozorogov, za katerimi orjaški jastreb opreza po nevarnih snežnih plaziščih.
foto: Tomaž Mihelič

mačih živali. Prav nenavadno je opazovati tega orjaškega jastreba, ki pogoltne celo goveje vretence, kot bi žvečil pokovko. Tudi za velike kosti ima brkati ser rešitev. S kostjo poleti nekaj sto metrov visoko, od koder jo spusti na skalovje, kjer se razleti na drobne koščke, ki jih nato marljivo pobere. Seveda se zdi skoraj neverjetno, da tako velika ujeta ne bi plenila živih živali, zaradi česar se pri živinorejih in lovcih še vedno pojavlja dvom v resnično serovo miroljubnost. Da bi prepričali največje skeptike, gojijo v vzrejnem centru skupaj z brkatimi seri tudi kunce. V voljerah kunci brezskrbno skakljajo pod orjaškimi pticami. V vzrejnem centru se brkati seri namreč prehranjujejo zgolj z močno nagnitimi mrtvimi podganami in kostmi kadavrov živali najdenih na cestah.

Telo odraslih brkatih serov je navadno rjasto-rjave barve, kar pa ni posledica genetske popotnice, pač pa železovega oksida v blatu, ki si ga ptice redno utirajo v perje. Teorij o tem nenavadnem vedenju je cela kopica, od vloge pri dvorjenju, zaščite pred zajedavci do varovalne barve, a skrivnost še ni razjasnjena. Sicer si brkati seri spletejo gnezda visoko v gorah, krepko nad drevesno mejo. Jajca polegajo že sredi zime v gnezdo postlano z dlako, napuljeno iz najdenih kadavrov. Mladiči se izvalijo v marcu, ravno v času, ko se z alpskih melišč umakne sneg in razkrije zimske žrtve plazov. »Čas smrti za mnoga gorska bitja je čas izobilja za sere,« kot rad pripomni Hans Frey.

Mednarodni projekt vrnitve brkatih serov v Alpe je Frey pričel leta 1976 s podporo zoološkega društva iz Frankfurt, svetovne fundacije WWF (World Wildlife Found) in alpskega živalskega vrta (Alpenzoo), ki je tudi začel s programom vzreje brkatih serov v ujetništvu. Kar desetletje je bilo potrebno, da so v vzrejnem centru Haringsee in v živalskih vrtovih od Moskve do San Diega vzgojili dovolj mladih serov za izpust v alpsko divjino. Trimesečne sere so prepeljali visoko v gore konec maja in v začetku junija. Tam so jih z mrhovino hranili še vse tja do sredine poletja, ko so mladi seri dodobra zapopadli

letalne spretnosti in so si bili tudi sami sposobni najti hrano, torej kosti. Izpuščene ptice so danes, nekatere stare tudi 20 let, na redko razsejane po gorskih planjavah od južne Francije do vzhodne Avstrije. Njihove premike po alpskem gorovju danes spremlja okoli 5.000 prstovoljcev, od planincev, ornitologov do lovcev, nekatere ptice so opremljene s satelitskimi oddajniki, pri individualni prepoznavi pa si strokovnjaki pomagajo tudi z genetskimi testi iz najdenih peres. Na brkate sere v alpski divjini še vedno preži polno nevarnosti, kot so žice daljnovodov in žičnic ter celo zastrupljene vabe, ki jih še vedno nelegalno zoper volkove postavljajo nekateri kmetje. Največji problem za vrnitev teh mogočnih ptic v Alpe pa so njihova ogromna območja, ki jih potrebujejo za svoje preživetje. Ta je v dandanašnjem degradiranem okolju žal že težko najti. Poleg tega hitro vrnitev serov v Alpe še dodatno otežuje njihova narava sama. Brkati seri začnejo gnezditi relativno pozno glede na starost, par pa vzgoji zgolj enega mladiča na leto. Zaradi tega je širjenje vrste kljub visoki starosti, ki jo te ptice dočakajo v naravi, celo več kot v ujetništvu, počasno. Kljub temu se novi alpski populaciji vsako leto pridruži vedno več mladičev, ki so poleteli iz naravnih gnezd in brkati seri so dobili še enkrat priložnost, da veličastno zajadraj nad alpskimi vršaci. Le ugibamo lahko, ali bo nekoč brkati ser (zopet) pristal tudi na seznamu gnezdilk Slovenije. ●

Če opazite brkatega sera v naravi, prosim sporočite podatke na spodnji naslov Centra za monitoring brkatega sera oziroma na njihov e-mail naslov:

International Bearded Vulture Monitoring,
Dr. Richard Zink
Savoyenstrasse 1
1160 Wien, AUSTRIA
e-mail: gyp-monitoring@aon.at
spletna stran za več informacij:
www.gyp-monitoring.at

Viri:

- CARRETE, M., DONAZAR, J.A. & MARGALIDA, A. (2006): Density-dependent productivity depression in Pyrenean bearded vultures: implications for conservation. – *Ecological Applications* 16 (5):1674-1682.
- FASCE, P., FASCE, L. & ZINK, R. (2005): Terminology of population data and reproductive parameters. – *FCBV*. 2005: 84-85.
- FREY, H. & ZINK, R. (2000): Aspects of Management within the European Bearded Vulture (*Gypaetus barbatus*) Reintroduction Projekt (FZS 832/78, WWF) 1657/78 v: Lumeij T. et al. (eds.): Raptor Biomedicine III including Bibliography of Diseases of Birds of Prey. – Zoological Education Network, Lake Worth, USA.
- GENERO, F. (1995): Opazovanje brkatega sera *Gypaetus barbatus* v Triglavskem narodnem parku. – *Acrocephalus* 16 (73): 171-173.
- KNOLLSEISEN, M., FREY, H., ZINK, R. & LAASS, J. (2006): First case of lead intoxication: the story of /Doraja/, BG 465. – *FCBV*. 2006: 57-58.
- PONEBŠEK, J. (1917): Naše ujede. – *Carniola* 8 (3/4): 203-228.
- SCOPOLI, I.A. (1769): Annus I. Historico-Naturalis. Descriptiones Avium. – Sumtib. Christ. Gottlob Hilscheri, Lipsiae.
- ZINK, R. & BEISSMANN, H. (2005): Spatial Coincidence Between Habitat Suitability for Bearded Vultures and Protected Areas in the Austrian Alps v: 3rd Symposium of the Hohe Tauern National Park for Research in Protected Areas, September 15th to 17th 2005, Castle of Kaprun.
- ZINK, R. (2005): Alpine Monitoring: effects of release site and natural reproduction on species distribution and population growth. – *FCBV*. 2005: 87-91.
- ZINK, R. (2006): Annual Report 2006 - International Bearded Vulture Monitoring in the Alps. – *FCBV*. 2006: 69-72.

→ Pogubno zdravilo zdaj na prodaj v Afriki

// prevod Petra Vrh Vrezec

Svet BirdLife International za afriško partnersko zvezo je posvaril afriške partnerje BirdLife, naj sledijo dovoljenju za uporabo zdravila diklofen, kajti v Tanzaniji imajo veterinarji že licenco za njegovo uporabo. Obvestilo je prišlo takoj zatem, ko je bilo zdravilo odkrito v splošni prodaji v Tanzaniji.

Diklofen povzroča propad protinov in ledvic pri pleščih (*Gyps*). V Indiji so zaradi zelo razširjene veterinarske uporabe diklofena postale kritično ogrožene tri vrste plešcev. V dobrem desetletju je izginilo 99 % njihovih populacij.

»To je pretresljiva novica, saj pomeni, da je grožnja precej večja kot smo mislili,« je povedal Paul Nnyiti iz BirdLife v Tanzaniji (WSCT): »Bojimo se, da bodo licenco za uporabo diklofena dobile tudi druge afriške države.« Jane Gaithuma iz afriške zveze BirdLife še dodaja, da ima lahko uvedba diklofena katastrofalen vpliv na afriške plešce, če ta ptičji ubijalec ne bo ukinjen. Raziskave BirdLifovih partnerjev so dokazale, da obstajajo varna alternativna zdravila, kot je na primer meloxicam, kar pomeni, da je uporaba diklofena popolnoma nepotrebna.

Brez pomoči vlad in veterinarskih združenj je prepoved uporabe diklofena praktično nemogoča, saj je zelo težko opravljati nadzor nad uporabo zdravil. Ko bo patent za zdravilo potekel, bo lahko diklofen izdelovalo na stotine tovarn po vsem svetu in bi ga lahko prodajale pod različnimi imeni. Izdelovalec zdravila v Tanzaniji na primer izvaža diklofen veterinarjem petnajstih afriških držav.

BirdLife poziva partnerje in druge naravovarstvenike, naj preverijo, ali v njihovi državi veterinarji uporabljajo diklofen in, če je le mogoče, dosežejo prepoved uporabe. V državah, kjer diklofen še ni v uporabi, pa naj se partnerji povežejo z vladnimi službami in civilno družbo ter posvarijo ljudi pred nevarnostjo stranskih učinkov zdravila in s tem zagotovijo splošno prepoved uporabe diklofena.

Izvirni članek: BirdLife International (2007): *World Birdwatch*, December 2007: 6.

1: V Aziji je uporaba zdravila diklofen ubila ogromno sajastih plešcev (*Gyps bengalensis*). foto: J. C. Eames / www.rarebirdyearbook.com (uporabljeno v World Birdwatch)

1

Zvonec

// Al Vrezec

Na zimo se nad naša jezera in reke zgrnejo ogromne jate vodnih ptic, od ponirkov, slapnikov, čapelj, kormoranov, galebov do rac in gosi. Vsa ta pisana perjad se v pozni jeseni priseli iz severnih krajev k nam prezimovat. Seveda tu ne gre za naključje, saj so ustrezna prezimovališča tem pticam povsem enako pomembna kot ustrezna gnezdišča. Čeprav jim pravimo zimske gostje, so te ptice pri nas vse prej kot gostje. So del naše narave, ki si ga zaradi selitvene narave teh bitij pač delimo s severnimi kraji. Podobno kot si lastovke, srakoperje in štoklje delimo z afriškimi tropi. Čeprav ljudje radi potujemo, naša selivska narava še zdaleč ni takšna kot ptičja. Zato si domače razmere hočeš nočeš radi predstavljamo kot »začeno stanje«.

Selivke se tako rekoč kar nenadoma vzamejo od nekod, se tu zadržijo svoj čas in spet izginejo neznano kam, tja daleč na sever ali na jug, v kraje, kamor mi sami morda nikoli ne bomo zašli. Njihovo bivanje v naših krajih je zato za nas večinoma iztrgani kosček ptičje zgodbe brez začetka in konca, kot nadaljevanka, ki smo jo začeli gledati nekje na sredi in ki ji nismo mogli slediti do konca. V pisani prezimovalni družini sredi orjaškega Ptuijskega jezera je na primer takih zgodb vse polno prepletenih v nekaj tisočglavi jati ptic. Zvonec (*Bucephala clangula*) je le ena izmed ptic, ki je tod še posebej številna, a le za kratek čas, saj se še pred pravo pomladjo večina zvoncev odseli na daljni sever. Poskušajmo jim slediti in zaokrožiti njihovo zgodbo.

Zvonci so severnjaške oziroma borealne ptice, ki prezimujejo po jezerih, rekah pa tudi ob morskih obalah Evrazije in Severne Amerike. V Severni Ameriki sta našemu zvoncu pridružena še islandski (*Bucephala islandica*) in mali zvonec (*Bucephala albeola*), ki pa v Evropo izjemno redko zaideta, na Slovenskem pa ju še nismo zabeležili. Kakorkoli že, pri nas so zvonci pozimi izjemno številni na nekaterih večjih vodnih telesih, najbolj množično na reki Dravi. Zvonec je izjemno dober potapljač in na njegovem jedilniku se znajdejo tudi školjke, ki jih trga z dna. Prav v Dravi se je pred leti v velikih količinah razpasla tujerodna školjka trikotničarka (*Dreissena polymorpha*), ki je dobesedno prekrila rečno dno. Za rečne prebivalce je bil to vse prej kot dobrodošel prišlek, nekatere severnjaške race, ki jim gredo školjke še posebej v slast, denimo gaga (*Somateria mollissima*), beloliska (*Melanitta fusca*), zimska raca (*Clangula hyemalis*) in zvonec, pa so to obilje nemudoma izkoristile. Danes školjk ni več toliko in število obiskov teh rac je precej upadlo, zvonec pa je kljub temu na Dravi še vedno izjemno številna rasa v zimskem času.

Proti koncu zime pa silno mnoštvo zvoncev izgine iz naših krajev. Ptice takrat odletijo proti svojim severnim gnezdiščem. Že pri nas smo lahko na prezimovališčih opazovali zanimivo naprežanje samcev, ki so si s skakajočim

plesom skušali pridobiti naklonjenost katere od samic. Ta paritvena naprežanja se še bolj razvnamejo, ko zvonci priletijo na svoja gnezdišča. Južna Finska, dežela tisočih jezer, je več kot primeren kraj, kamor se splača slediti zvoncem na sever. Tod v zgodnji pomladi, konec marca, vse puhti v ljubezenskih igrah. Kričavi polarni (*Gavia arctica*) in rdečegrlji slapniki (*Gavia stellata*), ki skupaj z labodi pevci (*Cygnus cygnus*) dan in noč neutrudno prepevajo, na obrežju plešči žerjavi (*Grus grus*) in bobnajoče bobnarice (*Botaurus stellaris*), na vodni gladini orjaških jezer pa pari zvoncev. Presenetljivo, a zvonci se v času gnezdenja prelevijo v prave gozdne ptice. Dan in noč se v temačnih smrekovih gozdovih Finske sliši prhutajoči zvok zvončjih peruti, ki v gozdu iščejo le eno, zavetje drevesnega dupla, kjer bo samica lahko vzredila svoje račje leglo. Res, zvonec je tipična duplarica, in kar precej gozdnih preletov je potrebnih, da zvončja samica najde primerno duplo. Tekmecev zanje je tu nič koliko, od večjih in agresivnejših velikih žagarjev (*Mergus merganser*) do sov, kot sta lesna sova (*Strix aluco*) in kozača (*Strix uralensis*). Slednja je vrh vsega za zvonca celo nevaren plenilec. Finci pa svoje ptice obožujejo in skoraj vsaka domačija ima v bližnji okolici nameščene velike gnezdilnice. Te so še zlasti številne ob jezerski obali, vendar ta najboljša mesta v glavnem zasedajo veliki žagarji. Zvonci zato gnezdijo dlje od obale, v drugi vrsti. V izbrani gnezdilnici si zvončja samica gnezdo postelje z mehkim puhom in nato vsak dan enkrat do dvakrat obišče gnezdilnico, z vsakim obiskom pa je gnezdo bogatejše za eno jajce. Jajca se v gnezdilnici kopičijo precej hitreje, kot bi pričakovali, saj gnezdilnice ne obiskuje le ena samica, pač pa tu in tam še kaka druga samica, ki podtakne svoje jajce v tuje gnezdo. Nič hudega, to počno vse zvončje samice. S tem si povečajo svoj gnezditveni uspeh, saj se po temačni tajgi potika vse polno lačnih nepridipravov, ki sem ter tja izpraznijo kako gnezdo. Ko samica zalega jajca, jo samec potrpežljivo čaka na bližnjem jezeru. Ko je leglo polno, se samica loti dolgotrajnega valjenja, samec pa jo takrat zapusti in se skupaj z drugimi samci začne goliti v objezerskem trstičju. Zanj je starševska naloga za to leto opravljena!

Mlade račke se izvalijo bolj ali manj hkrati. Začetek je zelo razburljiv! Globok skok iz visoke gnezdilnice na tla, potem pa na dolgo pot za materjo proti najbližjemu jezeru. Po nevni poti prek različnih preprek in mimo lačnih plenilcev se drama nadaljuje na jezeru. Semkaj več samic pripelje svoj mladi naraščaj, da bi v varnem objemu vode odrasel v nov rod zvoncev. A samice druga drugo ne trpijo najbolj. Med samicami se vnamejo boji za prevlado nad izbranim koščkom jezera. Ena izmed samic hočeš nočeš mora popustiti, in pobegne s prizorišča. Kaj pa njeni malčki? Ti se pridružijo mladičem zmagovite matere, ki svojo jato poveča, s čimer se poveča tudi varnost njenega naraščaja, saj tu in tam kakšen konča v želodcu velikih jezerskih ščuk (*Esox lucius*). Dobro operjen se preživeli novi rod zvoncev na jesen odpravi proti jugu, ko njihova rojstna jezera na severu prekrije debela plast ledu. Vnovič se na južnejših rekah in jezerih, ki jim zimske zmrzali bolj prizanesajo, združijo v velike jate, si dvorijo in konec zime odletijo nazaj v rodne kraje iskat primerna dupla. In krog je sklenjen!

Še to. Ko sem nekoč ob nekem jezeru na Finskem modroval o zvoncih s tamkajšnjimi strokovnjaki, smo se zapletli pri izgovarjavi zvončevega imena. Mi mu pravimo »Bucefala klangula«, kar je srednjeveška različica latinske izgovorjave, razširjena zlasti v južnih deželah Evrope pod romanskim vplivom. Na severu so bolj dosledni in uporabljajo klasično latinsko izrazoslovje, po katerem je zvonec »Bukefala klangula«. Torej al' prav se reče »Bucefala« al' »Bukefala«? Tega ne bomo vedeli prav zagotovo. Zoološka nomenklatura sicer priznava tisto ime, ki jo je zapisal avtor, ki je rod ali vrsto prvi opisal in poimenoval za znanost, a od zapisa do izgovarjave je še en očitno nedogovorjeni korak. Zvonca je sicer leta 1758 opisal slovit Carolus Linnaeus kot *Anas clangula*, Američan Spencer F. Baird pa je vrsti in njenima ameriškim sorodnikoma natančno sto let kasneje, leta 1858, dodelil lasten rod *Bucephala*. Kako je Baird izgovoril ime *Bucephala*, bo verjetno ostala večna skrivnost, razprave strokovnjakov pa se bodo ob njem verjetno kresale še naprej. ●

1: Zvonci (*Bucephala clangula*), kot vse race, prično z dvorjenjem že na prezimovališčih, pri čemer samci značilno dvigajo glavo in se dobrikajo rjavo obarvanim samicam. foto: Tone Trebar

2: Velike vodne površine, kakršno je pri nas Ptujsko jezero in kjer se pozimi zbere veliko prezimujočih ptic, so značilno prezimovališče zvoncev. foto: Borut Štumberger

3: Številna jezera južne Finske, obdana z obsežnimi gozdovi, so izjemno ugodno gnezdišče zvoncev, na jezerih potekata parjenje in vzgoja mladičev, v gozdu pa si samica poišče gnezdo. foto: Al Vrezec

4: Na gnezdišču se zvonec prelevi v gozdno ptico, saj gnezdi v drevesnih duplih, zadovolji pa se tudi z nastavljenimi gnezdilnicami, v katero samica več dni skupaj znaša jajca v leglo. foto: Al Vrezec

1

2

1

Skrb za ptice pozimi // Ivan Esenko

1: Različno semensko hrano lahko pticam ponudimo tudi v krmilnicah, t.i. zalogovnikih. Arašidi teknejo zlasti pticam siničjega rodu in brglezu (*Sitta europaea*).
foto: Ivan Esenko

2: Arašide v lupini lahko pticam ponudimo tudi nataknjene na trdo žico.
foto: Ivan Esenko

Ko se odločimo, da bomo krmili ptice, se nam hkrati zastavi vprašanje, kje in kako bomo lačnim pticam ponudili hrano. Kadar bomo ptice krmili na okenski polici, pogosto zadošča krmilno koritce, ki nima strehe, saj štiti ptičjo pičo pred dežjem strešna kap. Koritce v tem primeru samo zadržuje semensko hrano, da ne pada na tla. Največkrat pa se bomo odločili za postavitev klasične krmilnice, takšne s strešico, ki jo bomo namestili na vrt ali prostor pred hišo. Ptičja krmilnica mora biti svetla, kar pomeni, da je prostor v njej dovolj visok. Streha mora krmilno koritce prekrivati toliko, da prepreči tudi bočnemu vetru, da vanjo zanese dež, ki bi močil hrano. V temni krmilnici se gostje ne počutijo dobro. Ptiči vanjo vstopajo kradoma in takoj zbežijo, ko jim uspe dobiti že najmanjši košček hrane. Tudi premajhna ne sme biti, saj gneča v krmilnici povzroča nestrpnost med ptiči, poleg tega pa se poveča tudi možnost širjenja kužnih bolezni.

Skrbimo za ptičjo pičo

Občasno pogledjmo v krmilno koritce in odstranimo sprijete ostanke hrane, zlasti luščine semen, ki se nabirajo po vogalih in se navadno zbijejo v trdo skorjo. Ta je pravicatno leglo bolezni, plesni, ki uspevajo na takšni podlagi, pa kvarijo tudi svežo hrano, ki jo vsakodnevno dodajamo. Ko pričnemo krmiti ptice (običajno ob prvem večjem mrazu, obvezno pa ob prvem snegu), s krmljenjem ne prenehamo do pomladi. Krmilnica mora biti nujno polna zjutraj in zvečer, saj je v trdi zimi dolga noč brez hranjenja za ptice lahko usodna. Nekatere manjše vrste, kot je menišček (*Periparus ater*), lahko prek hladne noči izgubijo celo 15 % in več telesne teže, kar govori o nujnosti vedno polne ptičje krmilnice v tem obdobju. Najbolj univerzalna hrana za ptice je sončnično seme, za

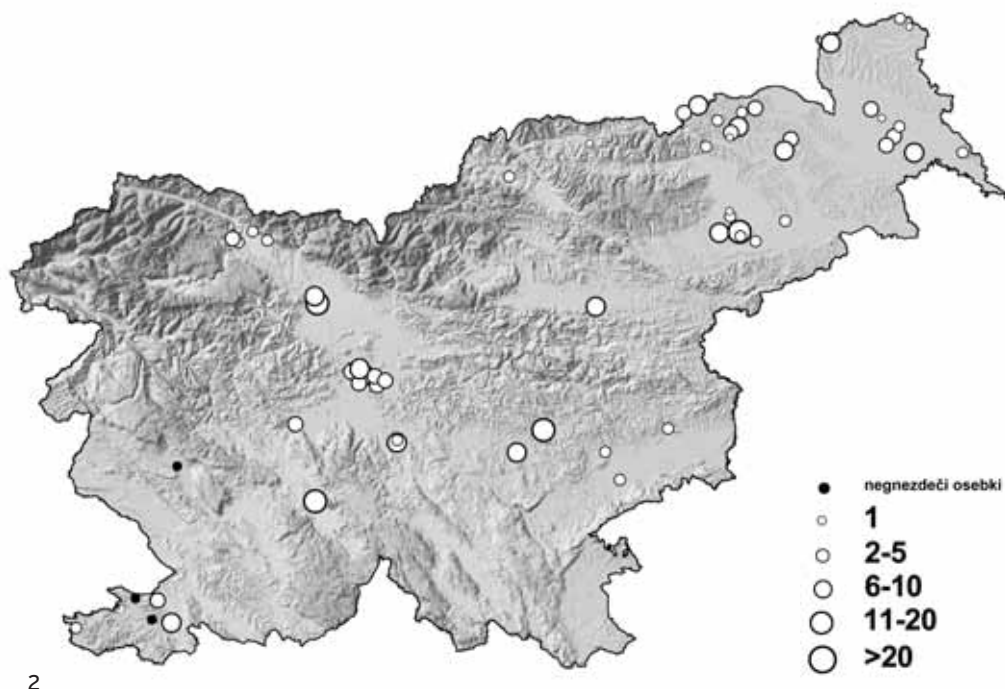
zrnojede ptice pa pride v poštev tudi proso. Veliko ptic se hrani tudi s suhim kruhom, ki pa ga prej nadrobimo. V mestnem okolju in tudi na vasi, kjer se v krmilnici lahko pojavi tudi večje število vrabcev, nemalokrat pa tudi turških grlic (*Streptopelia decaocto*), lahko krmimo tudi s koruznim drobljencem, ki je cenena hrana. V kuhinji se najde obilo odpadkov, ki so primerni za krmljenje ptic, paziti moramo predvsem, da niso presoljeni ali plesnivi. Kosom (*Turdus merula*) lahko ponudimo tudi nagnita jabolka, ki jim ne škodujejo. Tudi sadje, ki zunaj prek noči zmrzne, pticam ne škoduje.

Mesto za krmilnico naj bo varno in nam na očeh

Da bomo imeli kaj od opazovalskih užitkov, bomo krmilnico postavili tja, kamor se bo videlo tudi skozi okno, pri tem pa seveda ne smemo pozabiti na varnost ptic. V bližini krmilnice je zaželeno, da raste grm ali pa živa meja, kamor se lahko ptice zatečejo v primeru napada skobca (*Accipiter nisus*). V samo grmovje krmilnice ne bomo postavili, saj bo tam našla zavetje mačka, morda pa tudi kuna belica. Tako se bo lahko krmišče za ptice nenadoma spremenilo v krmišče za katerega od teh dveh plenilcev. Krmilnico namestimo na drog vsaj meter in pol visoko, lahko pa jo tudi obesimo na vejo. Bodimo pozorni na večje steklene površine v bližini. S krmljenjem bomo privabili mnogo ptic, zato se bo nevarnost trka ob okensko steklo samo povečala. Pred stekleno površino na vrvico obesimo kos alufolije, ki se bo obračala v zraku že z najmanjšo sapo, ali pa pritrdimo na okno ptičjo silhueto in s tem odvrnimo ptice od nevarnega mesta.

Pregled rezultatov popisa kavke v letu 2008 // Luka Božič

Spomladi leta 2008 smo člani in drugi sodelavci DOPPS izvedli popis kavke (*Corvus monedula*) na celotnem ob-

2

močju Slovenije. Cilji popisa, metoda in popisni obrazci z navodili so bili predstavljeni v prvi številki letošnjega letnika Sveta ptic, sama kavka in njene življenjske navade pa v zadnji številki prejšnjega letnika. Gradivo za popis je bilo ves čas dostopno na spletni strani DOPPS, dodatno pa smo ga posredovali nekaterim šolam in drugim zainteresiranim posameznikom. Ravninske dele Gorenjske, širšo ljubljansko okolico in velik del SV Sloveniji smo v celoti razdelili na popisna območja oziroma popisne ploskve, saj smo tam na podlagi starejših podatkov pričakovali večje število in bolj razpršeno razporeditev gnezdečih kavk. Večino popisnih območij oziroma ploskev smo po dogovoru dodelili posameznim popisovalcem, ki so bili pripravljeni prevzeti popis na svojem območju.

V SV Sloveniji smo v predpisanem času med 1. marcem in 15. junijem obdelali večino popisnih območij oziroma lokalitet. Ocenjujemo, da smo popisali veliko večino vseh kavk v naseljih, neodkritih pa je verjetno ostalo nekaj gozdnih kolonij na nekoliko slabše obdelanih predelih Slovenskih goric in Goriškega. Za območje mesta Ljubljana smo do oddaje tega prispevka v uredništvo Sveta ptic (1. november) prejeli obrazce za dobro polovico popisnih ploskev, ocenjujemo pa, da je bil obdelan bistveno večji del tega območja. Podobno velja tudi za Gorenjsko in okolico Ljubljane, za katero smo prejeli slabo polovico pričakovanih obrazcev. Kljub vsemu bo nekaj območij, kjer se pojavljajo kavke, v letu 2008 tukaj verjetno ostalo neobdelanih. V drugih delih Slovenije smo popis opravili na znanih območjih pojavljanja kavke, na znanih gnezdiščih in tam, kjer smo pojavljanje kavke pričakovali. Poleg tega smo prejeli kar lepo število naključno zbranih podatkov o posameznih kolonijah in opazovanjih kavk.

Kavke smo zabeležili v vseh glavnih regijah Slovenije, med katerimi pa so bile velike razlike tako v številu kot tudi velikosti kolonij in izbiri tipov gnezdišča. Skupaj smo prešteli 566 parov, od katerih jih je velika večina tudi dejansko gnezдила. Največ kavk smo prešteli na Štajerskem, kjer smo zabeležili tudi največ kolonij oziroma lokalitet. Skupna značilnost popisa kavk v SV Sloveniji je,

da so se samo tukaj pojavljale kolonije oziroma gnezdeči pari, ki so gnezдили v drevesnih duplih – bodisi v gozdovih daleč stran od naselij bodisi v parkih ali v naseljih. V povprečju so bile kolonije v SV Sloveniji majhne, še zlasti to velja za tiste na drevesih. Po pričakovanjih smo največje število kavk v osrednji Sloveniji zabeležili v Ljubljani. Največje število in tudi največje kolonije kavk v glavnem mestu so gnezдили na poslovnih stavbah in stanovanjskih blokih v mestni četrti Bežigrad. Poleg gnezdišč so bile kavke v Ljubljani v večjem številu opazovane tudi na skupinskem prenočišču v centru mesta in med prehranjevanjem na deponiji. Število odkritih kolonij na Gorenjskem sicer ni bilo veliko, po številu pa s 40 gnezdečimi pari močno izstopa kolonija v naselju Planina v Kranju, kjer kavke gnezđijo na visokih stolpnica. Podatki o gnezdečih kavkah so verjetno najmanj popolni na Dolenjskem, kjer je bilo v letu 2008 vloženega najmanj dela v sistematično iskanje kavk. Kljub temu prihaja prav z Dolenjske podatek o največji koloniji kavke v Sloveniji, ki gnezdi na stavbah v kompleksu strogo varovanega zapora Dob. Omenjena najdba je vsekakor dobra vzpodbuda za bolj sistematično delo na Dolenjskem prihodnje leto. V drugih regijah Slovenije smo odkrili le posamezne ali manjše število kolonij. Manjša kolonija v Kotljah na Koroškem je precej izolirana od ostalih znanih območij gnezdenja. Ena izmed dveh na Notranjskem popisanih kolonij v Cerknici je zelo pomembna, saj je med največjimi v Sloveniji. Koloniji v skalnih stenah Kraškega roba sta edini te vrste v Sloveniji, poleg tega pa tudi edini znani na Primorskem. Majhno število kolonij v skalnih stenah je presenetljivo, saj je vsaj navidez primernih sten za kavko v Sloveniji veliko. V sosednji Avstriji na primer nekaj največjih kolonij gnezdi prav v skalnih stenah. Na Primorskem smo sicer zabeležili še nekaj opazovanj manjših skupin kavk, ki pa niso kazale gnezditvenega vedenja. Morda je v teh primerih šlo za klateške negnezdeče osebk.

Veliko število požrtvovalnih popisovalcev je opravilo obsežno in zahtevno delo, da smo zgolj v eni gnezditveni sezoni zelo natančno prešteli vse gnezdeče kavke na več kot polovici ozemlja Slovenije. Leta 2008 so podatke pri-

1: Kavka (*Corvus monedula*)
foto: Dejan Bordjan

2: Razširjenost in številčnost kavke v popisu leta 2008 v Sloveniji. Velikost pik ustreza velikosti kolonije oziroma številu parov na gnezditveni lokaciji (glej legendo).

3a

3b

3c

3: Značilna gnezdišča kavke v opisu leta 2008:

a) velika stavba (cerkev sv. Križa v Črenšovcih, Prekmurje)
foto: Luka Božič

b) dimnik stanovanjske hiše (Cirkovce, Dravsko polje)
foto: Matjaž Kerček

c) stara bukev z duplom (Počenik, Slovenske gorice)
foto: Luka Božič

d) skalna stena (Mišja peč, Kraški rob)
foto: Tomaž Mihelič

spevali: Katarina Aleš, Tilen Basle, Blaž Blažič, Dominik Bombek, Luka Božič, Franc Bračko, Alenka Bradač, Igor Brajnik, Tatjana Confidenti, Damijan Denac, Dušan Dimnik, Andreja Dremelj, Katica Drndelič, Dare Fekonja, Andrej Figelj, Matej Gamser, Nataša in Milan Gorjanc, Peter Grošelj, Magdalena Habets, Jurij Hanžel, Jure Havliček, Vojko in Meta Havliček, Andrej Hudoklin, Tomaž Jančar, Peter Janjič, Manca Jereb, Tone Karer, Martin Kavka, Leon Kebe, Mojca Kerbler, Matjaž Kerček, Tjaša Kerček, Dušan Klenovšek, Urša Koce, Milan Kočan, Ivan in Ivica Kogovšek, Tadej Kogovšek, Aleksander Koren, Igor Kovše, Jože J. Kozamernik, Aljaž Kožuh, Peter Krečič, Anže Kristan, Borut Kumar, Tina Leskošek, Katja Logar, Marjan Logar, Marjana Mandeljč, Cvetka Marhold, Katja Markovič, Janez Maroša, Tomaž Mihelič, Petra Mohar, Alenka Mrakovčič, Karmen Novič, Sava Osole, Jožef Osredkar, Alijana Pivko Knežević, Alen Ploj, Miha Podlogar, Slavko Polak, Matjaž Premzl, Aleksander Pritekelj, Jakob Puh, Špela Pulko, Žiga I. Remec, Tomaž Remžgar, Rok Rozman, Borut Rubinič, Marko Sameja, Mirko Silan, Andreja Slameršek, Jakob Smole, Mateja Soklič, Dušan Sova, Sergij Stepančič, Jošt Stergaršek, Nataša Šalaja, Željko Šalamun, Dare Šere, Simon Širca, Metka Štok, Tanja Šumrada, Rudolf Tekavčič, Aleš Tomažič, Gregor Torkar, Tone Trebar, Marko Trebušak, Tomi Trilar, Marjan Trobec, Vesna Trup, Zlata Vahčič, Andrej Valenti, Franc Verovnik, Jani Vidmar, Nuša Virnik, Miha Žnidaršič. Vsem iskrena hvala!

Prosim vse popisovalce, ki še niso vrnili izpolnjenih obrazcev za popis leta 2008, da to nemudoma storijo! Prosim tudi vse, ki imajo kakršnekoli neobjavljene podatke o pojavljanju kavke, zlasti v gnezditvenem obdobju, da jih posredujejo koordinatorski popisu. Zelo dobrodošli bodo tudi vsi starejši podatki in podatki o nekdanjih gnezdiščih, ki nam bodo pomagali ovrednotiti aktualno stanje vrste v Sloveniji in oceniti njen populacijski trend. Veseli bomo prav vsakega podatka. Popis kavke se bo nadaljeval še v naslednjem letu (spomladi 2009), ko bo poudarek na letos neobdelanih območjih, lokalitetah z nezanesljivo opredeljenim statusom in zbiranju starejših podatkov. Po zaključku popisa

leta 2009 bodo podatki, vključno z izbiro gnezditvenih mest in starejšimi podatki, natančno obdelani in predstavljeni v pregledni obliki v Svetu ptic, podrobno pa v reviji *Acrocephalus*. Za vse informacije v zvezi s kavko se obrnite na koordinatorski popis: Luka Božič, Kamenškova 18, 2000 Maribor, GSM: 031/307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si

Tabela 1: Število prešteti gnezdečih parov kavk v Sloveniji leta 2008. Za posamezne kraje je naveden tudi tip gnezdišča (stavba, drevo, skalna stena).

Regija	Kraj	Število	Tip gnezdišča
Prekmurje	Budinci	2	neznano
	Dolenci	1	drevo
	Nuskova	12	(drevo)
	Lendava	2	stavba
	Črenšovci	11	stavba
	Beltinci	10	drevo
	Ižakovci	7	drevo
	Gančani	4	drevo
	Rakičan	1	drevo
	Murska Sobota	8	drevo
	Sv. Trije kralji v Slov. Goricah	6	stavba
	Sv. Trojica v Slov. Goricah	14	stavba
	Zg. Dražen vrh	8	drevo
	Počenik	3	drevo
	Zg. Jakobski dol	20	(drevo)
Štajerska	Jareninski dol	7	drevo
	Gačnik	1	drevo
	Cirknica	2	drevo
	Ciringa	15	neznano
	Jurski vrh	8	neznano
	Rošpoh	3	drevo
	Ptuj	5	stavba
	Pragersko	11	stavba
	Cirkovce	23	stavba
	Dragonja vas	2	stavba
	Lovrenc na Dravskem polju	5	stavba
	Podova	3	stavba
	Brezula	1	stavba
	Krško	2	stavba
	Celje	17	stavba
Koroška	Kotlje	3	stavba
	Vuhred	1	neznano

Ljubljana	Bežigrad	85	stavba
	Šiška	6	stavba
	Dravlj	6	stavba
	Moste	6	stavba
	Jarše	6	stavba
	Polje	7	stavba
	Posavje	16	stavba
Gorenjska	Begunje na Gorenjskem	2	stavba
	Breznica	3	stavba
	Bled	2	stavba
	Rečica pri Bledu	6	neznano
	Kranj - S del	11	stavba
	Kranj - Planina	40	stavba
Dolenjska	Št. Jurij	12	stavba
	Mala vas pri Grosupljem	2	stavba
	Škocjan	5	stavba
	Šentjernej	3	stavba
	Dob	59	stavba
	Trebnje	13	neznano
Notranjska	Vrhnika	10	stavba
	Cerknica	23	stavba
Primorska	Ajdovščina	5 os.	neznano
	Osp	7	skalna stena
	Zanigrad	15	skalna stena
Obala	Lucija	3	stavba
	Škofije	4 os.	neznano
	Sv. Anton	10 os.	neznano

Tabela 2: Število prešteti gnezdečih parov kavk po posameznih regijah Slovenije leta 2008. Navedeno je tudi število kolonij oziroma lokalitet z gnezdečimi kavkami ter odstotek kavk v posamezni regiji.

Regija	Število kavk (pari)	Število kolonij/ lokalitet	%
Prekmurje	58	10	10.2
Štajerska	156	20	27.6
Koroška	4	2	0.7
Ljubljana	132	7	23.3
Gorenjska	64	6	11.3
Dolenjska	94	6	16.6
Notranjska	33	2	5.8
Primorska	22	2	3.9
Obala	3	1	0.5
Slovenija	566	56	100.0

Natura 2000 za boljšo kakovost življenja // Nataša Šalaja

Z razglasitvijo posebnih območij varstva (območij Natura 2000) aprila 2004 je Slovenija naredila pomemben korak k doseganju ciljev varstva ptic in njihovih habitatov. K temu je pomembno prispevalo tudi naše društvo, saj smo pripravili glavno strokovnih podlag. Kljub veliki uspehu smo se ob razglasitvi zavedali, da nas najpomembnejše naloge še čakajo. Za uspešno varstvo območij Natura 2000 je namreč bistvenega pomena tudi usmerjanje naravi in ljudem prijaznega sonaravnega razvoja, ki lokalnemu prebivalstvu zagotavlja ekonomsko in socialno varnost ter visoko kakovost življenja ob hkratnem doseganju ciljev ohranjanja narave.

V tem duhu smo načrtovali in v obdobju od začetka 2006 do sredine 2008 uresničevali projekt **Natura 2000 za boljšo kakovost življenja**, na kratko **Natura Primorske**, v katerem smo skupaj s partnerji vzeli pod drobnogled sedem posebnih območij varstva v zahodni Sloveniji. Osredotočili smo se na povezovanje ohranjanja narave z iskanjem novih razvojnih možnosti, izobraževanjem in promocijo. Pri naših prizadevanjih so nas podprli partnerji: Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije – Kmetijsko-gozdarski zavod Nova Gorica, Razvojno društvo Pliska, Park Škocjanske jame ter na italijanski strani Konzorcij socialnih kooperativ Il Mosaico ter Občini Zgonik in Repentabor.

Varstvo ptic in njihovih habitatov

V sodelovanju z našimi prostovoljci smo popisali populacije ciljnih vrst ptic, ki so razkrile, da je vrtni strnad (*Emberiza hortulana*) kritično ogrožen tako zaradi nevarnosti izgube habitata kot tudi zaradi izolacije populacije z nizkim številom opaženih samic. Čuka (*Athene noctua*)

1: Paša je za upravljanje in ohranjanje ptic kraških travnikov izjemnega pomena.
foto: Tomaž Mihelič

2

2: Naravno bogastvo Škocjanskega zatoka so na naravoslovnih dnevih spoznavali tudi osnovnošolci.

foto: Tadeja Oven

3: Za usmerjanje pticam prijaznega športnega plezanja v stenah Kraškega roba je bila v štirih jezikih izdana publikacija Prezrti soplezalci ter oblikovana spletna podstran s to tematiko.

ogroža predvsem izginjanje tradicionalnih sadovnjakov in s tem ustreznih dupel za gnezdenje, stanje velikega skovika (*Otus scops*) pa je bilo v času raziskav zadovoljivo. Opravili smo tudi pašni poskus: raziskavo o vplivu tipov paše na pojavljanje različnih ptic. Med pomembnimi strokovnimi izdelki projekta so upravljavske smernice za varovane vrste ptic na območjih Natura 2000 Kras, Banjšice ter Trnovski gozd – južni rob in Nanos, v katerih smo strnili priporočene načine za pticam prijazno rabo prostora.

Skupaj s Kmetijsko-gozdarskim zavodom Nova Gorica smo posebno pozornost namenili usmerjanju pticam prijaznega kmetovanja na suhih ekstenzivnih travnikih in pašnikih. Pripravili smo zanimivi publikaciji – plakat in priročnik za kmete »Suhi travniki, pašniki in ogrožene vrste ptic«, v katerih smo povzeli priporočila za kmete ter druge upravljavce pašnikov za načrtovanje in izvajanje kmetijske dejavnosti, poleg tega pa smo rezultate predstavili tudi na predavanjih za kmete. Namen priporočil je izboljšati življenjske pogoje na pašnikih z ohranjanjem odprtih travniških površin, tipičnih elementov podeželske krajine in obujanjem rabe na zaraščajočih se kmetijskih zemljiščih in tako vzpodbuditi sobivanje človeka, narave in ptic podeželja.

Opravili smo raziskavo o vplivu elektrovdov na številčnost velike uharike (*Bubo bubo*) na Krasu, ki je žal potrdila naše domneve o visoki smrtnosti uharic zaradi električnih udarov. Raziskava je pokazala, da so zanje najbolj nevarni električni vodi srednje napetosti v odprti krajini, še posebej če so drogovi kovinski, betonski ali ozemljeni, z navzgor obrnjenimi izolatorji. Glede na rezultate raziskave bo v prihodnje ena naših pomembnih nalog vzpodbuditi odgovorne, da bodo s primernimi tehničnimi ukrepi odpravili razloge za veliko smrtnost ptic na električnih vodih.

Na štirih območjih Natura 2000 smo ustanovili tudi mrežo skrbnikov območij Natura 2000 – predanih poznavalcev in ljubiteljev narave s posameznih območij, večinoma

3

Dragi plezalec!

Spletna stran je namenjena tebi v želji, da bi ta izredno lep šport, s katerim se ukvarjaš, postal še prijaznejši do narave, kamor tako rad zahajaš.

Projekt Natura Primorske delno sofinancira Evropska unija v okviru Programa pobude Skupnosti INTERREG IDA Slovenija-Italija 2000-2006.

Nacionalni organ Programa pobude Skupnosti INTERREG IDA Slovenija-Italija 2000-2006 je Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

članov severnoprimske sekcije – za katere smo organizirali izobraževanja in srečanja. Tako se je tudi Slovenija pridružila drugim evropskim državam, kjer stanje na območjih Natura 2000 spremljajo predani prostovoljci naravovarstvenih organizacij, kot je naše društvo.

Iskanje novih razvojnih možnosti, izobraževanje in promocija

Trajnostni turizem je nedvomno ena od razvojnih perspektiv območij Natura 2000 v zahodni Sloveniji. V okviru projekta smo pripravili strategijo razvoja ornitološkega turizma, ki zagotovo sodi med prej omenjene razvojne možnosti, in oblikovali strategijo trženja za naravni rezervat Škocjanski zatok, kjer bomo po ureditvi del prihodkov pridobivali iz lastne dejavnosti. Skupaj s partnerji smo se predstavljali tudi na sejmi in drugih dogodkih ter na različne načine promovirali ohranjanje narave in trajnostni razvoj. Na ta način smo lokalnim prebivalcem in širši javnosti približali ptice in zanje pomembna območja ter nakazali možne smeri odgovornega in trajnostnega razvoja območij Natura 2000.

Škocjanski zatok je v letu in pol obiskalo prek 1.500 otrok iz vrtcev in osnovnih šol ter dijakov in študentov na kar 55 vodenih naravoslovnih dnevih. Zelo uspešen je bil zimski tabor mladih ornitologov, ki je potekal na Obali v februarju 2007 in že postaja tradicionalen izobraževalni dogodek tako za lokalno mladino kot tudi za mlade ornitologe iz vse Slovenije. Posvetili smo se tudi pripravi izobraževalnih iger in pripomočkov, ki so se izkazali kot zelo dober in zabaven način izobraževanja. Poleg tega smo glede na osnovno usmeritev rezervata, ki ga urejamo z upoštevanjem enakih možnosti za vse ciljne skupine, začeli z vodenjem izletov za slepe in slabovidne, varovance Zveze Sonček ter gluhe in gluhoneme. S tlakovanjem prek učne poti do opazovališč smo fizično označili dostop do opazovališč za slepe in slabovidne. Poleg tega smo izdelali prvi dve seriji interpretativnih znakov in jih namestili v rezervatu.

Popularno Pliskino pot na Krasu smo v sodelovanju z Razvojnimi društvom Pliska dopolnili s predstavitvi-

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS januar - marec 2009

PREDAVANJA

BUDANJE

Kraj: Stara šola v Budanjah, Budanje 37 (pri cerkvi)

Termin: petek

Čas: ob 19:00

23. januar 2009: Ptice Trnovske-ga gozda (predava Aljaž Rijavec)

Severnoprimorska sekcija DOPPS je v pomladanskih mesecih leta 2008 vse svoje sile usmerila v raziskovanje ptic v Trnovskem gozdu, ki je do tedaj skrival še marsikatero ptičjo skrivnost. Podrobnosti teh skrivnosti vam bodo razkrili na predavanju.

27. februar 2009: Naravni rezervat Škocjanski zatok (predava Borut Mozetič)

Na predavanju bo predavatelj orisal kratko zgodovino rezervata, izvedeli boste marsikaj o obsežnih sanacijskih in renaturacijskih delih, ki so na tem območju potekala v letih 2006 in 2007, ter spoznali, kakšno podobo kaže Škocjanski zatok danes. Poslana ali brakična laguna z gnezditvenimi otočki ter plitvinami in poloji, na katerih se razraščajo različne vrste slanuš, in sladkovodno močvirje z močvirnimi travniki ter odprto vodno površino, obdano s sestoji trstičja in toploljubnim grmovjem na Bertoški bonifiki, ponovno gosti na tisoče vodnih in močvirskih ptic.

CELJE

Kraj: JZ Socio, PE Projektna pisarna Celje zdravo mesto, Slomškov trg 4, Celje

Termin: torek

Čas: ob 19:00

17. februar 2009: Skrivnostni leteči ponočnjaki (predava Monika Podgorelec)

Ste ob branju naslova kot ljubiteljski ali poklicni ptičar takoj pomislili na ponoči letajoče ptice? Tokrat bo predavanje teklo o edinih ponoči letajočih sesalcih – netopirjih. Spoznali boste razlike med netopirji in pticami, kaj netopirjem kljub slabše razvitemu vidu omogoča tako natančen let v temi, ugotavljali bomo, od kod izvirajo stare ljudske vraže o netopirjih in simbolika netopirjev, ter izvedeli nekaj splošnih zanimivosti o netopirjih v Prekmurju in v Sloveniji nasploh. Vljudno vabljeni na spoznavanje teh izjemno zanimivih »ne tč ne mšev«.

CERKNICA

Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica

Termin: vsak tretji četrtek v mesecu

Čas: ob 19:00

19. februar 2009: Krajinski park Sečoveljske soline (predava Brane Koren)

Na predavanju bomo spoznali pred-

vsem ptičji svet Sečoveljskih solin, ki s svojimi številnimi in raznolikimi življenjskimi prostori zagotavljajo dom veliko vrstam ptic.

19. marec 2009: Živi svet Avstralije (predava Slavko Polak)

Predavatelj bo opisal svoje vtise o naravi in živem svetu, ki jih je zbral med svojim enomesečnim potovanjem po avstralski celini. Ptice bodo seveda imele v tem predavanju prav posebno mesto.

LJUBLJANA

Kraj: Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana

Termin: praviloma vsak prvi četrtek v mesecu

Čas: ob 19:00

8. januar 2009: Ptice na reki Savi (predava Petra Mohar)

Mnoge vrste ptic so odvisne od vodotokov, njihovih bregov, ki jih uporabljajo za gnezdenje, prehranjevanje, skrivališče ali pa samo občasno kot zatočišča in pri selitvi. Tako kot druge večje slovenske reke je tudi Sava že več kot stoletje uravnana, zato se lahko na kratkem odseku njene morfološke značilnosti zelo spremenijo. Te spremembe pomenijo tudi razlike v pojavljanju vrst ptic in drugih živali, ki so vezane na življenje ob reki. Spoznajte vso to raznolikost na tokratnem predavanju.

5. februar 2009: Popotovanje z repaljščico: v Afriko in nazaj (predava Urša Koce)

Potem ko na evropskih tleh vzredijo svoj zarod, repaljščice čaka dolgo potovanje v Afriko. Pot je naporna in nevarna, a neizogibna, saj v zimskih mesecih pri nas za žužkojede ptice ni hrane. Vsako leto je to razdaljo seveda treba premagati dvakrat, kar pa ni mačji kašelj! Na predavanju bodo predstavljeni nekateri izzivi, s katerimi se srečujejo ptice na selitvi in prezimovanju, ter doslej znani utrinki iz življenja repaljščice zunaj gnezditvenega obdobja.

5. marec 2009: Race (predava Blaž Blažič)

Izmed rac najbolj poznamo mlakarico, v Evropi pa živi še mnogo različnih vrst. Marsikatera izmed njih na selitvi zaide tudi v naše kraje. Na predavanju boste spoznali pestro te skupine, kje in kdaj jih lahko opazujemo ter kako jih najlaže prepoznamo. Dotaknili se bomo tudi tujerodnih vrst rac, ki jih je v naše kraje zanesel človek.

MARIBOR

Kraj: Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor

Prostor: predavalnica 0.103

Termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu

Čas: ob 18:00

7. januar 2009: Rezultati raziskav repaljščice na Ljubljanskem barju (predava Damijan Denac)

Travnške vrste ptic sodijo med najbolj ogrožene vrste, njihovo varstvo pa je dandanes večinoma možno le s posebnimi ukrepi, kot so denimo kmetijsko-okoljski. Za pripravo tovrstnih učinkovitih ukrepov je nujno podrobno poznavanje vrst – njihovih populacijskih procesov in dejavnikov, ki vplivajo nanje. Na predavanju bodo predstavljeni rezultati večletne avtekološke raziskave repaljščice v mozaiku nižinskih habitatnih tipov na Ljubljanskem barju.

4. februar 2009: Sive čaplje (predava Cvetka Marhold)

Zagotovo ste že opazili te elegantne sive ptice, kako nepremično ždiijo sredi travnika, njive ali ob robu vode. Se tudi vam zdi, da jih pogosto videte? Na predavanju boste podrobneje spoznali sivo čapljo, izvedeli, koliko jih je v Sloveniji in zakaj niso priljubljene pri ribičih. Morda se boste na koncu tudi sami navdušili in se nam pridružili pri vsakoletnem popisu gnezditvenih kolonij sive čaplje v Sloveniji.

4. marec 2009: Pticom prijazno urejanje vrta/parka (predava Dominik Bombek)

Predavatelj bo predstavil, kako urediti pticam prijazen vrt ali park, ter nam prikazal tudi konkretne zasaditvene sheme rastlin. Izvedeli boste, kako oblikujemo vrt, ki nam ne bo omogočal le počitka ob cvetočih grmovnicah, temveč bo s svojim zavetjem privabljal tudi ptice.

MURSKA SOBOTA

Kraj: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota

Prostor: predavalnica v pritličju

Termin: četrtek

Čas: ob 17:00

15. januar 2009: Naravni rezervat Škocjanski zatok (predava Borut Mozetič)

Na predavanju bo predavatelj predstavil kratko zgodovino rezervata, izvedeli boste marsikaj o obsežnih sanacijskih in renaturacijskih delih, ki so na tem območju potekala v letih 2006 in 2007, ter spoznali, kakšno podobo kaže Škocjanski zatok danes. Poslana ali brakična laguna z gnezditvenimi otočki ter plitvinami in poloji, na katerih se razraščajo različne vrste slanuš, in sladkovodno močvirje z močvirnimi travniki ter odprto vodno površino, obdano s sestoji trstičja in toploljubnim grmovjem na Bertoški bonifiki, ponovno gosti na tisoče vodnih in močvirskih ptic.

19. februar 2009: Tunizija (predava Luka Božič)

Država, ki nam na ogled ponuja prav

vse, od puščav do mokrišč. Poleg tega se postavlja tudi s spektakularno pokrajino in zgodovinskimi znamenitostmi. Za ptice pa so izjemno pomembne oaze, saj bomo prav tam našli večino mokrišč in seveda tudi nadvse dragocene izvire sladke vode. Tudi vi spoznajte to izjemno zanimivo deželo!

RADOVLJICA

Kraj: Knjižnica Tomaža Antona Linhart, Gorenjska cesta 27, Radovljica

Čas: ob 19:30

10. februar 2009: Selitve (predava Borut Rubinič)

Vsakoletne selitve so za marsikoga še vedno ena največjih ugank narave. Na predavanju bomo poskušali pojasniti, kam in zakaj se ptice selijo ter kako najdejo pot do prezimovališč in spet nazaj.

IZLETI

Za dodatne informacije lahko pokličete vodjo izleta ali v pisarno društva na telefon 01 / 426 58 75.

10. januar 2009 - Most na Soči (vodi Aljaž Rijavec)

V okviru zimskega štetja vodnih ptic si bomo na izletu ogledali vodne ptice ter obnovili znanje o njihovih značilnostih ter metodah štetja. Tako bomo lahko brez težav napravili popis, ki bo potekal na vseh večjih vodnih površinah v Sloveniji teden dni pozneje. Dobimo se ob 9. uri na parkirišču pri jezeru.

18. januar 2009 - Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja in Jošt Stergaršek)

Za člane DOPPS in občane Ljubljane bomo vsak mesec pripravili ornitološki sprehod po parku Tivoli. Spoznali bomo ptice parkov in vrtov, njihovo obarvanost in petje. Na tokratnem sprehodu bomo prešteli tudi vodne ptice na tivolskem bajerju. Dobimo se ob 9:15 na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju.

31. januar 2009 - Mariborski otok (vodi Matjaž Premzl)

Na tradicionalnem izletu se boste lahko ponovno prepričali o pestrosti ptic na pragu mesta ob reki Dravi. Izlet posebej priporočamo začetnikom, otrokom in njihovim staršem. Zborno mesto je pred gostilno v Koblarjevem zalivu ob 9. uri.

31. januar 2009 - Škocjanski zatok (vodi Bojana Lipej)

V okviru Svetovnega dne mokrišč, 2. februarja, vas bomo popeljali na izlet po naravnem rezervatu Škocjanski zatok. Mokrišča so bila pogosto razumljena kot nekoristna zemlja, leglo bolezni in nekoristnih živali, kar je razlog, da so jih ljudje zavestno

Siva gos (*Anser anser*)

FOTONATEČAJ SEPTEMBER 2008
1. kategorija - 1. mesto - Miha Krofel

uničevali. Spoznali bomo, da so v nasprotju z mnenjem v preteklosti mokrišča zatočišče za mnoge zanimive vrste ptic ter druge živalske vrste. Dobimo se ob 9. uri pred vhomom v naravni rezervat Škocjanski zatok na Bertoški bonifiki.

14. februar 2009 - Ormoško jezero (vodi Luka Božič)

Na izletu bomo imeli lepo priložnost za nemoteno opazovanje vodnih ptic z nasipov jezera in ornitološke opazovalnice. Ormoško jezero nam pozimi ponuja pogled na izredno pestrost vodnih ptic, ki tu preživijo zimo. Dobimo se ob 8. uri na železniški postaji v Ormožu, od koder se bomo odpravili proti opazovalnici ob jezeru.

15. februar 2009 - Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodita Dare Fekonja in Vojko Havliček)

Na drugem letošnjem sprehodu po parku Tivoli bomo prisluhnili pticam ter se naučili marsikaj novega o njihovih značilnostih. Dobimo se ob 9:15 na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju.

21. februar 2009 - Izlet na Izliv Soče

Rezervat si bomo ogledali pod strokovnim vodstvom. V tem času tu prezimuje veliko število vodnih ptic. Vedno se najde tudi kakšen zelo redek primer s severa. Prijave sprejemamo na elektronski naslov vojko.havlicek@amis.net ali na 041 / 651 917.

7. marec 2009 - Bobri (vodita Željko Šalamun in Igor Kolenko)

Sprehodili se bomo ob rokavih reke Mure v nižinskem poplavnem gozdu, kjer gnezdi ena najštevilnejših populacij ptic pevk v Sloveniji. Spoznali bomo tudi nekatere vodne ptice reke Mure in njenih rečnih rokavov. Zbirališče ob 7:30 pri nekdanjem kolišču Bobri v Dolnji Bistrici.

15. marec 2009 - Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodita Dare Fekonja in Anže Kristan)

V parku sredi Ljubljane nam nikoli ni dolgčas, zato se bomo po njem ponovno sprehodili in prisluhnili ptičjemu petju. V času, ko se »ptički ženijo«, si bomo lahko povsem od blizu ogledali sinice, brgleze, kose in ščinkavce, saj so drevesa še brez listja. Spoznali bomo tudi druge vrste ptic, ki živijo v parkih in bližini naših domov, ter marsikatero zanimivost iz njihovega življenja. Dobimo se ob 9:15 na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju.

21. marec 2009 - Šobec (vodi Blaž Blažič)

Na prvem spomladanskem izletu se bomo posvetili predvsem vrstam ptic pevk, ki prebivajo v kampu Šobec. Spoznali bomo njihovo oglašanje in vedenje. Sprehodili se bomo do sotočja obeh Sav, kjer lahko srečamo tudi običajne vrste vodnih ptic. Na samem izletu nas lahko preseneti tudi vodo-

mec. Dobimo se ob 8. uri na parkirišču v kampu Šobec.

AKCIJE / DELAVNICE / SREČANJA

Januar ali februar 2009 - Čiščenje otoka na Gajševskem jezeru (koordinator: Željko Šalamun, tel. 041 / 712 396)

Gajševski otok bomo letos očistili in ga pripravili za gnezdenje navadnih čiger, ki so v Sloveniji ogrožena vrsta ptic. Akcija bo predvidoma potekala januarja ali februarja, odvisno od vremenskih razmer. Vsi, ki bi želeli sodelovati, pokličite koordinatorsko akcijo na tel. 041 / 712 396 ali v pisarno društva 01 / 426 58 75.

7. januar 2009 - Tečaj prepoznavanja vodnih ptic – 1. del (koordinator: Borut Rubinič)

V okviru priprav na zimsko štetje vodnih ptic bomo na teoretičnem delu tečaja spoznali race, gosi, čaplje in vodne kure, ki v naših krajih gnezdi, prezimujejo ali pa so le občasni obiskovalci v času preleta. Naučili se bomo, kako jih najlaže prepoznamo, ločimo samca od samice, kakšno je njihovo vedenje in še veliko zanimivega. Vsi udeleženci bodo dobili pisno in slikovno gradivo. Udeležbo na tečaju obvezno sporočite na vojko.havlicek@amis.net ali na 041 / 651 917, da bomo zagotovili primeren prostor za predavanje in pripravili dovolj gradiva za vse udeležence. Na prvem delu tečaja se bomo dogovorili še za drugi, terenski del, ki bo potekal čez vikend. Prvi del tečaja se bo začel ob 18. uri v prostorih DOPPS.

10. in 11. januar 2009 - Priprave na zimsko štetje vodnih ptic (IWC)

Pred zimskim štetjem vodnih ptic bomo na več vodah po Sloveniji organizirali dodatno izpopolnjevanje v poznavanju vodnih ptic in metodah štetja. Dodatne informacije dobite pri koordinatorski akciji Luki Božiču, tel. 031 / 307 993, natančni podatki pa bodo konec decembra objavljeni na spletni strani društva: www.ptice.si.

10. in 11. januar 2009 - Štetje mokožev (koordinator: Leon Kebe)

Vsi, ki bi želeli sodelovati v akciji štetja mokožev, se lahko predhodno prijavite na elektronski naslov leon.kebe@guest.arnes.si ali na telefonsko številko 031 / 655 993. Vsem, ki boste pripravljeni sodelovati, bomo po pošti poslali zemljevid z vrisanim območjem popisa in natančnimi navodili. Za tiste, ki vas skrbi, da sami ne boste kos tej nalogi, bomo poskušali zagotoviti mentorja oziroma ornitologa z več izkušnjami.

15. januar 2009 - Srečanje ljubljanske sekcije DOPPS

Na srečanju bomo med drugim prisluhnili tudi predavanju Tomija Trilarja - **Zunanji zajedavci ptic**. Dobimo

se ob 19. uri v prostorih DOPPS.

17. in 18. januar 2009 - Zimsko štetje vodnih ptic (IWC) (koordinatorska akcija: Luka Božič, tel. 031 / 307 993)

Vodne ptice, ki se pozimi zadržujejo pri nas, bomo ponovno prešteli v najbolj množični akciji štetja ptic, v kateri sodeluje več kot 200 prostovoljcev.

29. januar 2009 - Ureditev in razširitev knjižnice DOPPS

Cilji:
- ureditev obstoječe zbirke knjig
- računalniška podpora knjižnice
- izdelava seznama knjig z ornitološko vsebino, izdanih v Sloveniji; dobiti manjkajoče knjige
- izdelava seznama knjig z ornitološko vsebino, izdanih v tujini; dobiti izbrane knjige
- izdelava seznama diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog z ornitološko vsebino
- pridobitev diplomskih nalog za potrebe knjižnice
Uvodni sestanek zahtevne akcije bosta vodili Barbara Kaizer in Sava Osolce. Dobimo se ob 18. uri na DOPPS-u.

14. februar 2009 - Ogled Prirodoslovnega muzeja - oddelka za ornitologijo

Po muzejskem oddelku za ornitologijo nas bo popeljal Dare Šere. Zberemo se ob 14:15 uri pred Prirodoslovnim muzejem v Ljubljani.

19. februar 2009 - Srečanje ljubljanske sekcije DOPPS

Srečanje bomo popestrili s predavanjem Mihe Krofca - **Velike zveri v Sloveniji**. Po predavanju si bomo ogledali posnetke s preteklih akcij. Dobimo se ob 19. uri v prostorih DOPPS v Ljubljani.

26. februar 2009 - Izdelovanje lesenih ptic (koordinatorska akcija: Meta in Vojko Havliček)

V času zimskih počitnic bomo iz lesa izrezovali in barvali različne oblike ptic. Delavnica bo potekala od 16:30 do 20. ure v prostorih ljubljanske sekcije DOPPS v Ljubljani in je primerna tako za otroke kot odrasle.

7. marec 2009 - Skupinski popis velikih uharic v Vipavski dolini (koordinatorska akcija: Tomaž Mihelič)

Za popis velike uharice je vsako leto več zanimanja. Letos mu bomo namenili ves dan. V jutranjih urah bomo spoznali območje popisa, kjer bomo imeli vodeni izlet. V času kosila bo na prostem predavanje o veliki uharici, njenih radostih in tegobah. Predstavljen bo tudi način popisovanja, ki ga bomo razporejeni po skupinah zvečer tudi uresničili. Za skupinski popis uharic se je treba prijaviti pri koordinatorski akciji na tel. 031 / 438 545 ali prek e-pošte tomaz.mihelic@dopps.si, natančnejše informacije pa bodo teden pred popisom na voljo tudi na društveni spletni strani.

14. marec 2009 - Izdelajmo ptico s pomočjo štampljk (koordinatorska akcija: Alenka Bradač)

Papir, barve, škarjice, štampljka, malo domišljije – in že bo nastala pisana ptica, ki jo bomo s pomočjo krajše vrvi navezali na palico. Vse skupaj bomo potem odnesli domov, kjer nas bo pisana papirnata ptica še dolgo spominjala na prijetno druženje. Delavnica je primerna za otroke in tiste, ki radi ustvarjajo. Dobimo se ob 10. uri pri prostorih uprave v Arboretumu Volčji potok. Treba je plačati vstopnino v park (ne pozabite na člansko izkaznico DOPPS, saj imate z njo popust!), predšolski otroci imajo vstop prost.

19. marec 2009 - Srečanje ljubljanske sekcije DOPPS

Srečanje bomo pričeli s predavanjem Ivana Kogovška – **Barje malo drugače**. Po predavanju bomo poskušali poiskati, kako lahko člani DOPPS pripomoremo k ohranjanju ljubljanskega barja. Moderator pogovora bo varstveni ornitolog Tomaž Jančar. Dobimo se ob 19. uri v prostorih DOPPS v Ljubljani.

21. marec 2009 - Fotografiranje ptic na Jelovici (koordinatorska akcija: Marjana Mandeljč)

Na Jelovico se bomo tokrat odpravili s fotoaparati. Fotografirali boste imeli možnost slikati ptice z oddaljenosti 2-3 m. Pozirali bodo plavčki, velike sinice, gorske sinice, čopaste sinice, meniški in brglezi pa še kakšen pernat lepote. Fotografirali bomo tudi druge zimske motive in se med sankanjem predajali zimskim užitek. Marjani bomo pomagali pripraviti kosilo v kotlu in z njo pekli kruh v krušni peči. Odhod ob 8. uri izpred DOPPS-a.

26. marec 2009 - Pregled fotografij z Jelovice in tečaj fotografije (koordinatorska akcija: Tomaž Mihelič)

Na delavnici bomo pregledali fotografije, posnete na Jelovici. Posnetke boste fotografirali skupaj s koordinatorskim delavcem ocenili in pregledali s tehničnega in estetskega vidika. Temu bo sledil kratek tečaj fotografije. Dobimo se ob 18. uri v prostorih DOPPS v Ljubljani.

28. marec 2009 - PTIČARJADA 2009 (koordinatorska akcija: Tomaž Mihelič)

Popolnoma novo, družabno-tekmovalno ptičarsko izkušnjo bomo letos organizirali v osrednji Sloveniji. Na zdrav tekmovalen način se bomo preizkusili v odkrivanju ptic na terenu. Štelo bo število vrst, ki jih boste zabeležili v 24 urah na vnaprej določenem območju. Da se boste lahko na Ptčarjado dobro pripravili, si termin rezervirajte kar takoj. Mi pa bomo poskrbeli, da bodo natančna navodila na voljo že januarja na spletni strani društva.

JANUAR	
1	če
2	pe
3	so
4	ne
5	po
6	to
7	sr MB Damijan Denac: Rezultati raziskav repaljščice na Lj. barju. Tečaj prepoznavanja vodnih ptic - 1. del (koordinator: Borut Rubinič)
8	če LJ Petra Mohar: Ptice na reki Savi
9	pe
10	so Most na Soči (vodi Aljaž Rijavec) Priprave na zimsko štetje vodnih ptic (IWC) Štetje mokožev (koordinator: Leon Kebe)
11	ne Priprave na zimsko štetje vodnih ptic (IWC) Štetje mokožev (koordinator: Leon Kebe)
12	po
13	to
14	sr
15	če MS Borut Mozetič: Naravni rezervat Škocjanski zatok Srečanje ljubljanske sekcije DOPPS
16	pe
17	so Zimsko štetje vodnih ptic (IWC) (koordinator: Luka Božič)
18	ne Zimsko štetje vodnih ptic (IWC) (koordinator: Luka Božič) Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodita Dare Fekonja in Jošt Stergaršek)
19	po
20	to
21	sr
22	če
23	pe BU Aljaž Rijavec: Ptice Trnovskega gozda
24	so
25	ne
26	po
27	to
28	sr
29	če Ureditev in razširitev knjižnice DOPPS
30	pe
31	so Škocjanski zatok (vodi Bojana Lipej) Mariborski otok (vodi Matjaž Premzl)

FEBRUAR	
1	ne
2	po
3	to
4	sr MB Cvetka Marhold: Sive čaplje
5	če LJ Urša Koce: Popotovanje z repaljščico: v Afriko in nazaj
6	pe
7	so
8	ne
9	po
10	to RAD Borut Rubinič: Selitve
11	sr
12	če
13	pe
14	so Ormoško jezero (vodi Luka Božič) Ogled Prirodoslovnega muzeja – oddelka za ornitologijo
15	ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodita Dare Fekonja in Vojko Havliček)
16	po
17	to CE Monika Podgorelec: Skrivnostni letenci ponočnjaki
18	sr
19	če CER Brane Koren: Krajinski park Sečoveljske soline MS Luka Božič: Tunizija Srečanje ljubljanske sekcije DOPPS
20	pe
21	so Izlet na Izliv Soče
22	ne
23	po
24	to
25	sr
26	če Izdelovanje lesenih ptic (koordinatorja: Meta in Vojko Havliček)
27	pe BU Borut Mozetič: Naravni rezervat Škocjanski zatok
28	so

MAREC	
1	ne
2	po
3	to
4	sr MB Dominik Bombek: Pticom prijazno urejanje vrta/parka
5	če LJ Blaž Blažič: Race
6	pe
7	so Bobri (vodita Željko Šalamun in Igor Kolenko) Skupinski popis v. uharic v Vipavski dolini (koordinator: Tomaž Mihelič)
8	ne
9	po
10	to
11	sr
12	če
13	pe
14	so Izdelajmo ptico s pomočjo šampiljk (koordinatorica: Alenka Bradač)
15	ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodita Dare Fekonja in Anže Kristan)
16	po
17	to
18	sr
19	če CER Slavko Polak: Živi svet Avstralije Srečanje ljubljanske sekcije DOPPS
20	pe
21	so Šobec (vodi Blaž Blažič) Fotografiranje ptic na Jelovici (koordinatorica: Marjana Mandeljč)
22	ne
23	po
24	to
25	sr
26	če Pregled fotografij z Jelovice in tečaj fotografije (koordinator: Tomaž Mihelič)
27	pe
28	so Ptičarjada 2009 (koordinator: Tomaž Mihelič)
29	ne
30	po
31	to

PROGRAM DOPPS-a januar – marec 2009	
PREDAVANJA	
BU:	Stara šola v Budanjah, Budanje 37 (pri cerkvi) Termin: petek Čas: ob 19:00
CE:	JZ Socio, PE Projektna pisarna Celje zdravo mesto, Slomškov trg 4, Celje Termin: torek Čas: ob 19:00
CER:	Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica Termin: vsak tretji četrtek v mesecu Čas: ob 19:00
LJ:	Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana Termin: praviloma vsak prvi četrtek v mesecu Čas: ob 19:00
MB:	Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor Prostor: predavalnica 0.103 Termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu Čas: ob 18:00
MS:	Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota Prostor: predavalnica v pritličju Termin: četrtek Čas: ob 17:00
RA:	Knjižnica Tomaža Antona Linhart, Gorenjska cesta 27, Radovljica Čas: ob 19:30

4: Naravni rezervat Škocjanski zatok smo opremili s pojasnjevalnimi tablamimi.
foto: Nataša Šalaja

1: Na vseh izletih v okviru Evropskega dneva opazovanja ptic 2008 se je zbralo 140 udeležencev. Med njimi je bilo tudi veliko mladih obetajočih ornitologov.
foto: Aljaž Rijavec

jo ptic, skupaj z društvom pa smo se predstavili tudi na sejmi in drugih prireditvah, saj je Pliskovica lep primer trajnostnega razvoja na območju Natura 2000, ki ga zagotavljajo aktivni in ozaveščeni domačini. Za usmerjanje pticam prijaznega športnega plezanja v stenah Kraškega roba smo izdali in med plezalci razdelili publikacijo Prezrti soplezalci v slovenskem, italijanskem, angleškem in nemškem jeziku ter oblikovali tudi spletno podstran s to tematiko.

S partnerji neformalne mreže upravljalcev severnojadranskih mokrišč (Adriawet) smo pripravili in izdali plakate o pticah mokrišč ter publikacijo Lepota in bogastvo mokrišč v severovzhodnem Jadranu v slovenskem, italijanskem in angleškem jeziku, ki jo uprabljamo za skupno promocijo na sejmi in drugih prireditvah ter za vzajemno promocijo mokrišč v centrih za obiskovalce. V Parku Škocjanske jame je promocijski kotiček še posebej bogato opremljen s panoji o severnojadranskih mokriščih.

Vseh sedem obravnavanih območij Natura 2000 na Primorskem smo predstavili s potujočo razstavo z naslovom Med nebom in zemljo. Razstava je v času trajanja projekta prepotovala območja Natura 2000 oziroma večje okoliške kraje v njihovi bližini. Zelo pozitiven odziv nas je prepričal, da smo izdelali tudi italijansko in angleško različico za mednarodne predstavitve. Izdali pa smo tudi 2. dopolnjeno izdajo publikacije Življenje med nebom in zemljo v slovenskem ter tudi v angleškem in italijanskem jeziku.

Projekt Natura Primorske je delno financirala Evropska unija v okviru PPS INTERREG IIIA Slovenija-Italija 2000–2006, katerega nacionalni organ v Sloveniji je Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

Evropski dan opazovanja ptic 2008 // Barbara Vidmar

Jesenske selitve ptic potekajo vsako leto, a vsakič so enkratne in neponovljive. Slovenijo vsako jesen preleti na tisoče ptic, vendar večine na njihovi poti v toplejše kraje niti ne opazimo, ker letijo zelo visoko ali celo ponoči. Nekatere izmed njih si za prezimovališče izberejo naše kraje, saj so v primerjavi s krajji, od koder prihajajo, veliko primernejši, da v njih preživijo zimo. Mednje sodijo različne vrste rac in gosi, pepelasti lunji (*Circus cyaneus*), veliki srakoperji (*Lanius excubitor*), brinovke (*Turdus pilaris*), pinože (*Fringilla montifringilla*). Na svoji selitveni poti se pri nas ustavijo tudi različne vrste pobježnikov. Pozimi lahko na krmiščih opazimo nekatere takšne vrste, ki se v jesenskem času preselijo iz gora v nižine, npr. čizek (*Carduelis spinus*). Skoraj gotovo se je tudi tisti kos (*Turdus merula*), ki ga ponavadi opazujete spomladi in poleti na svojem vrtu, odselil v toplejše kraje, na vašem vrtu pa pozimi za približki brska kos iz vzhodnega ali severnega dela Evrope.

Ptice selivke in njihove selitvene poti povezujejo med seboj kontinente in države. Povezujejo ljudi in različne kulture – ista ptica je lahko za nekoga prva znanilka pomladi, ko prileti v kraje, kjer bo gneznila, nekaj mesecev kasneje pa nekaj tisoč kilometrov stran nekomu drugemu pomeni znanilko zime. Evropski dan opazovanja ptic je prav gotovo tudi letos povezoval ljudi med seboj, saj je v večini evropskih držav prvi vikend v oktobru, kot že vrsto let zapored, več tisoč odraslih in otrok spremljalo selitve ptic. V okviru tega dogodka, ki ga je tokrat koordiniral slovaški BirdLife partner, smo pripravili deset izletov na ornitološko zanimive kraje po Sloveniji, na katerih so se lahko udeleženci seznanili z lepoto in raznolikostjo številnih vrst ptic ter za ptice selivke pomembnimi postajališči na njihovih selitvenih poteh.

2

3

Sobotno deževno jutro ni napovedovalo velikega obiska izletov, kljub slabemu vremenu pa smo prav tisti dan prešteli največ ptic. Največje število ptic se namreč ustavi na svoji poti proti jugu prav takrat, kadar se vreme poslabša. Zato pa se nam je na sončen nedeljski dan pridružilo nekaj več ljudi. Največ se jih je odločilo za obisk parka Tivoli v Ljubljani. Na vseh izletih skupaj se nas je zbralo 140, našteli pa smo več kot 6.770 ptic. Največ je bilo grivarjev (*Columba palumbus*), več kot polovico manj je bilo mlakaric (*Anas platyrhynchos*). Na Radenskem polju so našteli več kot 800 sivih pevk (*Prunella modularis*), med vodnimi pticami pa sta po številu zbujala pozornost še liska (*Fulica atra*) in kormoran (*Phalacrocorax carbo*). Ptice pevke so v večjem številu zastopali liščki (*Carduelis carduelis*), škorci (*Sturnus vulgaris*), ščinkavci (*Fringilla coelebs*) in zelenci (*Carduelis chloris*). Sicer pa smo na izletih lahko opazovali ptice, ki se ta letni čas običajno pojavljajo pri nas. Morda lahko kot zanimivost omenimo tamariskovko (*Acrocephalus melanopogon*), opaženo ob Kočevskem jezeru, ki so ga sicer »zasedli« ribiči.

Kako je bilo po Evropi?

Opazovanje ptic so prvi vikend v oktobru opravili v večini držav po Evropi – od Portugalske do Turčije, od Malte do Norveške – BirdLife-partnerji smo pripravili več kot 2.700 izletov in spremljevalnih dogodkov, od tega jih je bilo kar 1.719 v Rusiji! Več kot 50.951 ljudi iz 24 držav je preštelo 2.308.868 ptic. Najpogostejše opazovana ptica je bil škorec, sledita pa mu liska in ščinkavec. Na Nizozemskem je letos po dvajsetih letih opazovanj število ščinkavcev prvič pre-

Tabela: Statistika letošnjih opazovanj ob Evropskem dnevu opazovanja ptic

	Število opazovalcev	Število ptic	Število vrst	Tri najpogostejše vrste
Trbojsko jezero	22	108	9	čopasti ponirek, mlakarica, rumenonogi galeb
Zadrževalnik Medvedce	8	2.086	63	mlakarica, liska, škorec
Ribnik Vrbje pri Žalcu	10	2.430	35	grivar, liska, kormoran
Radensko polje	5	1.466	16	siva pevka, lišček, ščinkavec
Mariborski mestni park	17	83	21	domači golob, mlakarica, krivokljun
Iški morost na Ljubljanskem barju	7	188	32	grivar, poljski vrabec, siva vrana
Park Tivoli	30	128	24	škorec, domači golob, brglez
Škocjanski zatok	21	113	23	rečni galeb, lišček, mlakarica
Renški glinokopi	17	70	27	liska, poljski vrabec, mlakarica
Kočevsko jezero	3	100	27	trstni strnad, šmarnica, lišček
Skupaj	140	6.772		

seglo število škorcev, saj so zabeležili povečano selitev te vrste ptice, najverjetneje s Švedske. Z namenom, da bi si lahko obiskovalci bolje ogledali selitve ptic, so v Litvi pripravili izlet s čolnom v delto reke Nemunas, v Črni gori pa v naravni park Skadarsko jezero. V Estoniji so zabeležili prvo pojavljanje planinskega hudournika (*Tachymarptis melba*), medtem ko je bila na Madžarskem največja zanimivost bodičasta govnačka (*Stercorarius parasiticus*).

Največ so jih prešteli ...

V lanskem letu smo poskusno uvedli tekmovanje v opazovanju ptic med različnimi izleti. Primerjava je seveda izredno težka, saj se v nekaterih habitatih že na splošno zadržuje večje število ptic. Velikokrat pa je trenutno število odvisno od posameznega dneva. Tako kot lani je bilo tudi letos največ vrst, kar 63, opaženih na zadrževalniku Medvedce. Tokrat pa je prvo mesto po številu ptic pripadlo ribniku Vrbje pri Žalcu, kjer so grivarji tako rekoč zatemnili nebo – bilo jih je več kot 2.000. Vtise s tega izleta lahko preberete na strani 50.

Zahvala

Evropski dan opazovanja ptic bi bilo nemogoče izvesti brez pomoči predanih prostovoljcev. Tokrat so nas na izlete popeljali: Tomaž Berce, Blaž Blažič, Igor Brajnik, Dare Fekonja, Jernej Figelj, Matej Gamser, Jurij Hanžel, Leon Kebe, Ivan Kogovšek, Miha Kronovšek, Bojana Lipej, Mirko Perušek, Matjaž Premzl, Žiga Iztok Remec, Tomaž Remžgar, Jošt Stergaršek in Tanja Šumrada. Vsem iskrena hvala! ●

2: Na Radenskem polju so našteli več kot 800 sivih pevk (*Prunella modularis*). foto: Andy Hay (rsfb-images.com)

3: Tako kot lani je bilo tudi na letošnjem Evropskem dnevu opazovanja ptic največ vrst, kar 63, opaženih na zadrževalniku Medvedce. foto: Petra Vrh Vrezec

Hrček Levjesrčni // Katarina Denac

1: Kot indikatorska vrsta za upravljanje njiv in visokodebelnih sadovnjakov je bil izbran, poleg ptic, tudi veliki hrček (*Cricetus cricetus*).

foto: Miloš Andëra

2: V Sloveniji si vrtnega strnada (*Emberiza hortulana*) težko predstavljamo kot prebivalca njiv, medtem ko v zahodni in tudi severni Evropi gnezdi skoraj izključno na njivah, najraje žitnih.

foto: Borut Rubinič

V Kopenhagnu na Danskem je 11. in 12. septembra 2008 potekala delavnica z naslovom Divje živali in trajnostno kmetijstvo (Wildlife and sustainable farming), organizirana v okviru istoimenske iniciative Evropske komisije, katere namen je oplemenititi določila skupne evropske kmetijske politike (Common Agricultural Policy, CAP) v naravovarstvenem smislu. To je zlasti aktualno sedaj, ko poteka prenova skupne evropske kmetijske politike. Cilji iniciative so zlasti 1) poenotiti informacije glede ekoloških zahtev vrst kmetijske krajine in gozda ter vpliva načinov kmetovanja oz. upravljanja gozdov nanje, 2) poiskati primere najboljših sonaravnih kmetijskih praks, ki prispevajo k ohranjanju habitatov in vrst (na primeru indikatorskih vrst za posamezen habitat), 3) prikazati naravovarstveni potencial kmetijsko-okoljskih shem in drugih ukrepov znotraj programov razvoja podeželja ter uporabnost različnih instrumentov reformirane CAP za ohranjanje habitatov in vrst ter 4) razviti priročnike s primeri najboljše prakse za šest ključnih habitatov (gozd, suha in vlažna travišča, polja, mokrišča, visokodebelni sadovnjaki) ter končni dokument s smernicami za sonaravno kmetovanje oz. upravljanje gozda, ki bi jih bilo mogoče vključiti v CAP.

Delavnice so se udeležili predstavniki Direktorata za okolje Evropske komisije, ministrstev za okolje nekaterih evropskih držav, vladnih agencij in inštitutov, ki se ukvarjajo bodisi z naravovarstvom bodisi s kmetijsko politiko, univerz in nevladnih organizacij. Na tokratni delavnici, peti po vrsti, smo se osredotočili na upravljanje njiv in visokodebelnih sadovnjakov. Kot indikatorske vrste za njive so bili izbrani veliki hrček (*Cricetus cricetus*), poljski škrlanec (*Alauda arvensis*) in vrtni strnad (*Emberiza hortulana*), za visokodebelne sadovnjake pa veliki skovik

(*Otus scops*). Predavatelji so predstavili ekološke raziskave teh vrst s pomembnimi aplikacijami za naravovarstvo, kar je pustilo zelo pozitiven vtis o samem nivoju delavnice in o posluhu visokih političnih organov za sveže izsledke znanstvenih raziskav. Hitro se je pokazalo, da ima ista vrsta na različnih delih svojega evropskega območja razširjenosti povsem različne ekološke zahteve – v Sloveniji si na primer vrtnega strnada težko predstavljamo kot prebivalca njiv, medtem ko v zahodni in tudi severni Evropi gnezdi skoraj izključno na njivah, najraje žitnih. Tudi francoske in nizozemske izkušnje s hrčkom so se (ne glede na skoraj sosedsko lego obeh držav) v nekaterih pogledih zelo razlikovale. Temu primerno se od območja do območja razlikujejo tudi ustrezni varstveni oziroma kmetijsko-okoljski ukrepi, ki so ponekod šele v fazi oblikovanja. Večina držav ima horizontalne kmetijsko-okoljske ukrepe, ki niso specifični za posamezna območja ali vrste, obstajajo pa tudi tarčni ukrepi, oblikovani posebej za nekatere vrste. Kot primer naj navedem slovenski ukrep "Ohranjanje habitatov ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov na območjih Natura 2000" (s kratico VTR), ki je prirojen ekološkim zahtevam kosca (*Crex crex*), saj zahteva pozno prvo košnjo (po 1. avgustu) in vsebuje še nekatera dodatna priporočila glede načina košnje. Še več tarčnih ukrepov imajo v madžarskem kmetijsko-okoljskem programu, večina pa jih je namenjena pticam: koscu, veliki droplji (*Otis tarda*), žerjavu (*Grus grus*), gosem. Več informacij o iniciativi boste našli na spletni strani CIRCA (<http://circa.europa.eu/Public/irc/env/swfi/home>), kjer so v rubriki 'Library' tudi vsi doslej izdelani dokumenti s prejšnjih delavnic.

Za konec pa najzanimivejše. Hrčki so samotarske in zelo agresivne živali. V dokaz je naslednja, skoraj neverjetna zgodba enega izmed udeležencev delavnice: »Med vožnjo sem nenadoma v travi ob cesti zagledal na tleh čepečega kraljevega orla (*Aquila heliaca*). Ko sem se ustavil, sem videl, da v krempljih drži velikega hrčka. Ta je bil očitno še živ, saj se mu je kmalu izmaknil iz čvrstega prijema in skušal pobegniti. Nenadoma pa si je premislil, se obrnil proti orlu in se mu zapodil v perje na prsih ter ga pričel gristi. Presenečeni orel se je komaj rešil s pobegom s tal.«

Svetovna konferenca partnerstva BirdLife v Argentini // Rudolf Tekavčič

Vsake štiri leta poteka Svetovna konferenca BirdLife v eni izmed šestih regij – Evropa, Amerika, Afrika, Srednji vzhod, Azija in Pacifik. Letos je organizacijo prevzela Amerika. Konferenco, ki je potekala od 22. do 27. septembra v Buenos Airesu, je organiziral BirdLife International, gostitelj pa je bil Aves Argentinas – BirdLife v Argentini. Udeležba je bila na zavirljivi ravni, saj se je konference poleg rednih članov (124 držav) udeležilo še okoli 140 držav, od katerih jih nekaj čaka na sprejem v to veliko svetovno organizacijo, druge pa so imele vlogo opazovalk. Vsako tovrstno srečanje je za bodoče partnerje velikega pomena in izkušnja več za nadaljnje delo pri zaščiti ptic in habitatov v posameznih regijah. Konference se je udeležilo kakih 500 delegatov. Letos je bil poudarek na varstvenih temah v afriškem svetu in ni naključje, da so bili na konferenci delegati iz skoraj vseh afriških držav. V večini primerov so afriške dežele z naravovarstvenega vidika zelo napredovale s pomočjo svetovalcev in strokovnjakov BirdLife, predvsem Angležev, kar je razumljivo glede na moč in znanje našega največjega partnerja RSPB (Royal Society for the Protection of Birds) iz Anglije. DOPPS in Slovenijo smo na tem enkratnem dogodku zastopali Andrej Medved, Primož Kmecl in Rudolf Tekavčič.

Dnevni redi so bili zelo natrpani z različnimi zanimivimi vsebinami in so potekali vsak dan od jutra do večera. Po jutranji plenarni seji, ki je dnevno obravnavala različne teme, na primer varstvo ptic, varstvo habitatov, klimatske spremembe itd., je sledila cela paleta delavnic po posameznih temah, ki smo si jih poljubno izbrali glede na specifične cilje našega društva, oziroma specifične varstva ptic in habitatov v slovenskem prostoru. Andrej in Primož sta imela vsak svojo predstavitev, poleg tega je Andrej vodil

tudi delavnico na temo Opazovanje ptic in turizem. Tako smo bili v tem pogledu tudi delovni in ne zgolj opazovalci. Z našimi nastopi in aktivno navzočnostjo pri dogodku smo tako prispevali k razpoznavnosti našega društva. V okviru konference je potekal tudi t.i. partnerski sejem, kjer so partnerji z vseh koncev sveta predstavili svoje delo na atraktivnih stojnicah ter si med seboj izmenjali plakate, razglednice, brošure in druge promocijske izdelke.

Na letošnjem dogodku pa so potekale tudi volitve v vrhovna telesa BirdLife International. Evropejci imamo tako v samem vrhu tri svoje predstavnike, in sicer iz Švice (SVS BirdLife Switzerland), Nizozemske (Vogelbescherming) in Španije (SEO BirdLife Spain). Častna predsednica BirdLife International je še vedno njena visokost japonska princesa Takamado, ki se, to moram reči, kar dobro spozna na ptice, predvsem pa se je kljub svoji pripadnosti visoki družbi pokazala kot zelo sproščena in simpatična sogovornica. Za predsednika je bil vnovič potrjen Peter Schei, za direktorja pa Michael Rands.

Osebo sem navezal nekaj stikov s sorodnimi društvi iz različnih predelov sveta. Predvsem me je zanimal njihov nastanek in sedanja organizacija. V večini primerov so nastali tako kot DOPPS. V organizacijskem pogledu ni opaziti večjih razlik, predvsem pa se številni partnerji ukvarjajo z zelo podobnimi izzivi. Finančno preživijo predvsem s pomočjo projektov, članarin in posameznih donatorjev.

Po zaključku konference je delegacija DOPPS imela na voljo še nekaj dni za ornitološko spoznavanje okolice. Ogleдали smo si Ornitološki rezervat ob reki Mar del Plati. Žal smo imeli nekoliko smole z vremenom. Za en dan smo se z ladjo odpeljali na otok Martin Garsia blizu Urugvaja (tri ure vožnje v eno smer), ki je naravni rezervat s površino 170 ha. Tu smo imeli srečo z vremenom, ampak žal premalo časa, da bi spoznali vseh 270 vrst ptic, ki so bile opažene na tem otoku. Po napornih 26 urah leta smo se srečno vrnili v domovino.

1: Častna predsednica BirdLife International je še vedno njena visokost japonska princesa Takamado. foto: Rudolf Tekavčič

1

1: Vrhunec srečanja bo sprejetje novega Mednarodnega akcijskega načrta za zaščito več afriško-evrazijskih vodnih vrst ptic, vključno z žličarko (*Platalea leucorodia*).

foto: Dejan Bordjan

In kako v prihodnje?

Partnerstvo BirdLife si je zastavilo nekaj prioritet za prihodnje delovanje na področju klimatskih sprememb, varstva morskega okolja in varstva selečnih se vrst ptic. Za izboljšanje stanja na področju klimatskih sprememb so prednostne aktivnosti varstvo in renaturacija mokrišč, pogozdovanje in ohranjanje traviščnih habitatov. Za varstvo morskih ptic BirdLife uresničuje globalni program ter vodi posebno delovno skupino za varstvo ogrožene vrste albatrosa, kajti skoraj 10 % vseh globalno ogroženih vrst ptic sestavljajo morske ptice. Največje grožnje pticam so nenamerni ulov pri ribištvu (by-catch), plenilci in naravni vzroki ter ekološke katastrofe, ki jih povzroča človek, npr. naftni izlivi, lov na ptice in prekmerno izkoriščanje morja. Varstvo selečnih se vrst se uresničuje na ravni posamezne regije in med regijami samimi. Med-partnersko povezovanje s konkretnimi varstvenimi učinki pa daje v ospredje selitveni koridor Afrika – Bližnji vzhod – Evropa.

S skupnimi močmi bomo lahko naredili še več za varstvo ptic. DOPPS je v tem pogledu pomemben partner in BirdLife nam lahko daje močno oporo. ●

→ Zaščita selečnih se vodnih ptic

// prevod Henrik Ciglič

Sredi septembra 2008 se je na Madagaskarju zbralo prek 150 predstavnikov vladnih in nevladnih organizacij kot tudi izvedencev za vodne ptice iz 80 držav. Razpravljali so o nujnih ukrepih, ki jih je treba sprejeti z namenom, da se zaustavi upad številnih vodnih ptic, ki se selijo vzdolž afriško-evrazijskih selitvenih poti.

Na srečanju so bile predstavljene nedavne ugotovitve, ki kažejo na nenehno upadanje mnogih vodnih vrst ptic v Afriki in Evraziji. Delegati so razpravljali o možnostih za ponovno vzpostavitev ugodnega stanja teh vrst z namenom, da "se do leta 2010 dokončno zaustavi padec globalne biotske raznovrstnosti". Glavna tema 4. srečanja udeležencev pri sporazumu o zaščiti afriško-evrazijskih

selečnih se vodnih ptic (AEWA*) je imela delovni naslov "Zaščita selitvenih poti – pregled delovanja v preteklosti in vizija za prihodnost".

"BirdLife se je skupaj s svojimi partnerji odločil za doslej največjo mednarodno pobudo za zaščito vodnih ptic v regiji AEWA," je povedal dr. Vicky Jones, BirdLife-ov vodja oddelka za globalne selitvene poti. Projekt WOW (Wings Over Wetlands) pospešuje mednarodno sodelovanje vzdolž afriško-evrazijskih selitvenih poti, s tem ko skrbi za dostopnost informacij o vodnih pticah in za predstavitev najboljšega načina zaščite in umne rabe mokrišč. WOW podpira terenske projekte v območjih enajstih pomembnih mokrišč v dvanajstih državah. Ti projekti se osredotočajo na vrsto problemov, povezanih z zaščito mokrišč, vključno z upravljalnim načrtovanjem, ekoturizmom, terenskim raziskovanjem, obnovo mokrišč, nadzorom invazivnih vrst, premejnim upravljanjem, izobraževanjem in alternativnimi deli. WOW hkrati razvija tudi orodje za omrežje kritičnih območij, za vsakogar dostopni spletni portal, ki bo izboljšal dostopnost informacij o selečnih se vodnih pticah in območjih, kritičnih za njihovo preživetje, hkrati pa poenotil naravovarstvena prizadevanja vzdolž selitvenih poti. Poleg tega razvija tudi kapacitete za urjenje, osredotočene na pospeševanje profesionalnih kapacitet in razumevanje naravovarstvenih konceptov na selitvenih poteh med naravovarstvenimi profesionalci in ljudmi, ki v regiji AEWA sprejemajo najpomembnejše odločitve na različnih ravneh.

Izvirni članek: spletna stran BirdLife International (2008): http://www.birdlife.org/news/news/2008/09/aewa_mop_wow.html

* AEWA je mednarodni sporazum, namenjen zaščiti selečnih se vodnih ptic, kot so race, pobregniki, štoklje, plamenci in mnoge druge, ki se selijo vzdolž afriško-evrazijskih migracijskih poti. Države, ki so podpisale sporazum, so se zavezale, da bodo sprejele ustrezne mere za zaščito populacij vodnih ptic v regiji kot tudi habitatov, od katerih so odvisne te ptice.

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) 2009

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) je najobsežnejši sistematični in organizirani popis ptic v Sloveniji. Od leta 1997 naprej v okviru štetja ob pomoči 150-250 popisovalcev uspešno preštujemo vodne ptice na vseh večjih rekah, celotni slovenski obali in večini pomembnejših stoječih vodnih teles v državi. Osnovni cilj štetja vodnih ptic je spremljanje zimskih populacij vodnih ptic in zbiranje informacij, ki prispevajo k varovanju njihovih populacij in mokrišč.

Štetje v tako velikem obsegu ne bi bilo mogoče brez veliko vloženega truda množice predanih popisovalcev. Tokrat bi želel k štetju prav posebej povabiti vse tiste, ki doslej še niste sodelovali, ne glede na vaše poznavanje vodnih ptic. Vaš prispevek bo zelo dragocen, saj prav vsak popisovalec s sodelovanjem v štetju prispeva kamenček v mozaik čez tisoč kilometrov dolge mreže rečnih odsekov in drugih voda, ki jih pregledamo vsako leto. Pri obdelavi podatkov upoštevamo vsak pravočasno prispeli obrazec! Kot izziv novim popisovalcem naj povem, da nam kljub vsakoletnemu velikemu vloženemu trudu še ne uspe v celoti pokriti posameznih odsekov Savinje, Kolpe, Sotle, Mirne, Reke, Kamniške Bistrice, Kokre, Voglajne, Save Dolinke in še kakšne srednje velike oziroma manjše reke. Vodne ptice se pojavljajo tudi tam!

Veselim se ponovnega sodelovanja z vami v letu 2009, obenem pa se vsem že vnaprej zahvaljujem za opravljeno delo!

Luka Božič
Nacionalni koordinator IWC

Štetje vodnih ptic bo leta 2009 potekalo **v soboto 17. in nedeljo 18. januarja 2009**. Vodne ptice bomo tako kot vsako leto šteli na sedmih števnih območjih, na vseh najpomembnejših vodnih površinah po Sloveniji. Vsako števno območje ali njegov del ima svojega lokalnega koordinatorja, ki vas bo razporedil na odsek, kjer boste šteli, vam priskrbel karte z vrisanimi odseki štetja in obrazce ter skrbel za skladno opravljanje popisa.

Navodila za štetje vodnih ptic in popisni obrazec so **do stopni tudi na spletni strani DOPPS www.ptice.si**

VODNE PTICE ŠTEJEMO V SOBOTO 17. IN NEDELJO 18. JANUARJA 2009

Napotki za štetje vodnih ptic (IWC)

- Še pred štetjem preberemo priloženi obrazec;
- S štetjem pričnemo v soboto ob jutranjem svitu (okoli 7. ure). Štejemo ne glede na vremenske razmere, ovira je lahko le gosta megla; takrat se štetje ponovi naslednjega dne (v tem primeru nemudoma stopite v stik s svojim lokalnim oz. nacionalnim koordinatorjem štetja);
- Štejemo na vseh vodnih površinah; če so vodne ptice preštete na njivi, travniku ipd., je to treba vpisati v obrazec pod rubriko »sporočilo koordinatorju«;
- Med vodne ptice v grobem sodijo vse vrste slapnikov, ponirkov, kormoranov, čapelj, labodov, gosi, rac, tukalic, pobrežnikov, galebov in čiger ter belorepec, vodomec in povodni kos;
- Kjer vodne ptice bežijo na razdalji več kot 100 metrov, nanje z veliko verjetnostjo streljajo ali pa jih namenoma preganjajo;
- Da bo štetje vodnih ptic resnično naravovarstveno sprejemljivo, se je treba, zlasti vzdolž rek, v loku izogniti večjim jatam ptic, ki bi jih s pretirano bližino opazovanja preplašili;

- Posebej bodimo pozorni na skupinska prenočišča galebov, gosi, kormoranov, zvoncev ipd; na takšnih prenočiščih se navadno zbere vsa populacija neke vrste ptic celotnega območja. Skupinska prenočišča lokaliziramo že pred štetjem (npr. ob večernem ali jutranjem letu na ali s prenočišča);
- Vse velike in večina večjih slovenskih rek je za namen štetja razdeljena na odseke; za vsak odsek reke izpolnimo svoj obrazec (če nimate kart z vrisanimi rečnimi odseki, se nemudoma javite lokalnemu ali nacionalnemu koordinatorju štetja!). Stojee vode, npr. barja, ribnike, akumulacije, jezera, obravnavamo kot eno lokaliteto in izpolnimo en obrazec;
- Štetje opravimo s terenskim obhodom (nikakor ne s čolnom). V Sloveniji je nekaj manjših odsekov rek, kjer je vodne ptice možno temeljito prešteti iz avtomobila (npr. deli Kolpe, Drave); če ste šteli na ta način, to vpišite na obrazcu v rubriko »Sporočilo koordinatorju štetja«;
- V primeru nejasnosti se nikakor ne obotavljajte poklicati svojega koordinatorja štetja;
- Čim prej izpolnite in odpošljite obrazec (do 8 obrazcev v priloženo kuverto);
- **Pošljite tudi obrazce odsekov, kjer vodnih ptic niste zabeležili, z izpolnjenimi vsemi osnovnimi podatki in pripisom »brez vodnih ptic«;**
- **Obrazce s pripisom »IWC« pošljite na naslov društva: DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana;**
- Svetujemo vam, da se ne izpostavljate nevarnostim; nikar ne hodite po ledu; ne prečkajte sumljivih brvi in izogibajte se konfliktom z vsemi, ki jim ptice niso ljube.

Naslovi lokalnih koordinatorjev:

- **za števno območje Mure:**
 - Željko Šalamun, 041/712 396, e-pošta: zeljko.salamun@dopps.si
- **za števno območje Drave:**
 - Luka Božič, 031/307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si
- **za števno območje Savinje:**
 - Luka Božič, 031/307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si
- **za števno območje zgornje Save:**
 - Sava od izvira do Naklega: Tomaž Mihelič, 031/438 545, e-pošta: tomaz.mihelic@dopps.si
 - Sava od Naklega do Litije, Sora in Ljubljana: Vojko Havliček, 041/651 917, e-pošta: vojko.havlicek@amis.net
- **za števno območje spodnje Save:**
 - Krka: Andrej Hudoklin, 041/893 740, e-pošta: andrej.hudoklin@zrsvn.si in Hrvoje Oršanič, 041/657 553, e-pošta: hrvoje.orsanic@zgs.gov.si
 - Sava od Zidanega mosta navzdol: Dušan Klenovšek, 041/593 929, e-pošta: dusan.klenovsek@zrsvn.si
- **Kolpa:**
 - Borut Rubinič, 041/703 282, e-pošta: borut.rubinic@dopps.si
- **za števno območje Notranjske in Primorske:**
 - Primorska: Andrej Figelj, 031/874 289, e-pošta: andrej.figelj@dopps.si
 - Notranjska: Leon Kebe, 031/655 993, e-pošta: leon.kebe@guest.arnes.si
- **za števno območje Obale:**
 - Borut Rubinič, 041/703 282, e-pošta: borut.rubinic@dopps.si
- **za štetje kormoranov:**
 - Vojko Havliček, 041/651 917, e-pošta: vojko.havlicek@amis.net
- **Nacionalni koordinator IWC:**
 - Luka Božič, 031/307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si

1

2

3

IVO A. BOŽIČ

Zanimanje za ptice je daleč pred vsem drugim // Marjana Ahačič

1: Ivo A. Božič, biolog, ornitolog, naravovarstvenik, ustanovni član DOPPS-a, avtor priročnikov Ptiči Slovenije (1983), Naš ptičji svet (1974 in 1981) in Poskrbimo za ptice (1997)
foto: Dare Šere

2: Njegovi najljubši vrsti med pticami, ki ju intenzivno spremlja že skoraj trideset let, sta čapljica (*Ixobrychus minutus*), in rakar (*Acrocephalus arundinaceus*), na sliki.
foto: Ivo A. Božič

»Koruzna njiva ni travnik in ribniku brez vode ne moremo več reči ribnik,« strne misli v svoji mali pisarni čisto na vrhu stavbe Prirodoslovnega muzeja Slovenije Ivo A. Božič, biolog, ornitolog, naravovarstvenik, ustanovni član Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

»Ptiči so me zanimali, še preden sem se odločil za študij. Že v mladosti sem vedel, da bom študiral biologijo. Spomnim se, kako sem na Dolenjskem, kjer smo živeli, kot otrok stikal za ptiči ob Temenici. Zanimalo me je vse, kar je živo, nedvomno pa so ptiči še vedno daleč pred vsem. Ptiči ... dolgo nič ... potem sesalci ... nato pa vse drugo,« dodaja tam med kupi knjig in trakov s posnetki iz živalskega sveta s skorajda zamaknjenim nasmehom na obrazu.

Bogastvo barjanskih travnikov

Ljubljansko barje in ribniki v Dragi so tista življenjska okolja ptic in drugih živali, ki se jim v zadnjih letih predvsem v prostem času posveča še posebno rad. »Še zdaj se pogosto spominjam, kako sem kot gimnazijec leta 1960 prvič prišel v Ljubljano in se kot študent drugega letnika biologije leta 1966 prvič odpravil na Ljubljansko barje. Takrat o koruzi tam ni bilo ne duha ne sluha. Samo travniki, na njih pa raj za ptice ... Mokrotni travniki so bili tako bogati z življenjem, da si danes kar težko predstavljamo. Tudi ptiči so na njih brez težav našli kritje in prostor za gnezdenje. Ljudje, ki niso poznavalci, si pogosto predstavljajo, da vse ptice gnezdi na drevesih, in so presenečeni, ko jim povem, da je cel kup takšnih, ki gnezdi na tleh ali nizko nad njimi. Pravzaprav je bistvo in največje bogastvo mokrotnih travnikov prav na tleh,« je prepričljiv poznavalec in pojasnjevalec bogatega življenja, ki se pozorne- mu opazovalcu odkriva le lučaj od našega glavnega mesta.

Sprehajališče za pse, poligon za motokrosiste

Ampak stanje se je v zadnji desetletjih korenito spremenilo,

kritično pristavi. »Posebej zadnjih deset, dvajset let gredo stvari strmo navzdol, tako da številka, s katero operirajo nekateri – namreč, da je barje veliko 160 kvadratnih kilometrov – prav gotovo ne drži več! Ptiči imajo komaj še kaj prostora za skrivanje, iskanje hrane in razmnoževanje. Poleg tega z roba v notranjost pritiskajo vsi mogoči objekti. Barje je postalo tudi prostor za rekreacijo Ljubljančanov pa sprehajališče psov – največ je seveda spuščanih z vrvic – poligon za modelarje, balonarje, motokrosiste in prostor za piknike in še in še. Katastrofa so tudi divja odlagališča odpadkov. Barjanski lovci vsako leto zvozijo stran kar po nekaj prikolic materiala, a to je jalovo početje, saj tisti, ki odpadke neodgovorno odmetavajo, pri teh akcijah seveda ne sodelujejo. Če se danes proti večeru ali zgodaj zjutraj na barje pripelješ z avtom, se srnjad požene v panični beg. Pred tridesetimi leti ni nič bežalo ...«

Edino možnost za spremembo na bolje vidi v zavarovanju Ljubljanskega barja. »Pa ne le na papirju, tudi z nadzorovanjem stanja na terenu. Mestni redarji, ki lovijo napačno parkirane avtomobile, bi lahko kontrolirali tudi dogajanje na barju. Če nas carinik lahko ustavi kjerkoli v Sloveniji, bi tudi tam lahko nekakšna služba spremljala dogajanje in kaznovala tiste, ki se ne držijo pravil. Kazen je za človeka žal očitno najboljši način učenja,« je odločen, čeprav v Prirodoslovnem muzeju, kjer je zaposlen že vse od leta 1970, ko je diplomiral, poučuje drugače. S predavanji, projekcijami, prikazi. »Navadno tu v Muzeju predavam skupinam, veliko od njih je šolskih. Kar verjeti ne morejo, kakšno pestrost življenja lahko najdemo v svoji bližini, a kaj, ko večina ljudi spregleda vse, kar je manjše od krokodila ...« se malce žalostno nasmehne. »Pritegnejo jih predavanja, predvsem pa televizijski pristop predstavitve. A kaj, ko potrebuješ za zares dobro oddajo cel kup kakovostnih tehničnih sredstev in ekipo ljudi. David Attenborough, najboljši na tem področju, ima 150 snemalcev. Ves čas jih je polovica na terenu. Jaz sem vedno za vse sam ... scenarist, režiser, snemalec, nosač. Pa bi s pravim pristopom lahko naredili veliko za promocijo naravovarstva in vzgojo zanj. Po drugi strani pa tudi najboljše naravoslovne oddaje, polne akcije in hitrega tempa, prikazujejo življenje, kakršnega pravzaprav sploh ni. V resnici je vse drugače – narava ni akcija in cirkus, a tudi pravljica ne. Je pač normalno življenje.«

Živahni povodni kos

Zasebno sta mu med pticami že 30 let najbližja čapljica (*Ixobrychus minutus*) in rakar (*Acrocephalus arundinaceus*).

IVO BOŽIČ

PTIČI SLOVENIJE

4

»Vsak po svoje sta privlačna in zanimiva. Rakar zaradi nena-
vadnega gnezda na bilkah nad vodo in zaradi oglašanja, ki je
hreščavo, glasno in melodično obnem. Čapljica pa – vsakič,
ko jo srečate, se vede drugače,« navdušeno pove. V zadnjih le-
tih ga vse bolj zanima tudi povodni kos (*Cinclus cinclus*), ta ži-
vahni prebivalec naših rek, ki ga za hip lahko uzreš nad vodo,
že trenutek zatem pa izgine pod njo. Največkrat jih opazuje
med Lukovico in Trojanami, pa v okolici Trojan, Zagorja in
Trbovelj, v dolini proti Preboldu, Rimskim Toplicam ter v Pod-
kumu in dolini Sopote, po kateri pridete do Radeč, kakor tudi
v dolini Besnice pod Jančami. »Povodni kos ima hude težave s
hrano, voda je namreč vse bolj onesnažena, ličink, s katerimi
se hrani, pa je tudi vse manj,« je zaskrbljen. »Katastrofa zanj
so regulacije, »škarpiranje« rečnih bregov in gladki mostovi.
Gnezda si namreč rad gradi ob starih lesenih stebrih, tramo-
vih, na katerih stoji most. Ker je takšnih vse manj, pogosto
pod mostove prinesem kakšno desko in jo zagozdim med dva
betonska nosilca. Ponavadi jo povodni kos kar hitro najde in
si začne spletati gnezdo, neredko že isti dan. Zgodilo se je že,
da je bila ena tako postavljenih desk vsa preperela, grozilo je,
da bo zdaj zdaj padla s tramu, zato sem jo hotel zamenjati. A
kaj, ko je bilo na njej že gnezdo in prvo jajce v njem. Najprej
nisem vedel, kaj bi, potem pa sem se odločil, da vse skupaj od-
stranim in namestim novo podlago. Že naslednjega dne je po-
vodni kos delal drugo gnezdo in imel v nekaj dneh novo leglo.
Oddahnil sem si, vredno je bilo.«

Od obročkanja do društva

Že ko je Ivo A. Božič leta 1970 prišel v službo v Prirodoslovni
muzej Slovenije, se je začel ukvarjati tudi z obročkanjem ptic.
»Muzej za to dejavnost ni imel posebnega denarja. Iztok Gei-
ster pa je že takrat želel nekaj več. Kar nekaj nas je bilo, ki smo
se mu kmalu in z veseljem pridružili, spodbujali smo drug
drugega, takrat smo se vsi med seboj poznali,« se spominja
navdušenja polnih časov, ko je nastalo Društvo za opazova-
nje in proučevanje ptic Slovenije daljnega leta 1979. »Potem
je počasi pričelo prihajati vse več mladih in nekako logično je
bilo, da imajo drugačne poglede kot jaz. Če jih ne bi imeli, bi
rekel, da so čudni. Bili so veliko bolj agresivni in prodorni –
saj morajo biti, sicer ne bi nič dosegli,« doda popolnoma brez
grenkobe in zamer v glasu. »In mi, starejši, vsaj nekateri, smo
videli, da nas bo povozil čas ... zato smo se odmaknili iz ak-
tivnega življenja v društvu. A veliko nas je ves čas spremljalo
dogajanje in prepričan sem, da bi se večina z veseljem aktivno

vključila v kakšno akcijo, če bi nas potrebovali. Mimogrede,
nedavno sem imel na društvu v sklopu delavnice predstavi-
tev povodnega kosa, izdelovali smo »valilnice« in jih pozneje
tudi nameščali pod mostove«.

Med rakarji in čapljicami

Do upokojitve, pravi, bo imel delo predvsem z ribniki v Dragi,
kjer se rada zadržujeta tako rakar kot čapljica, njegovi najljub-
ši vrsti med pticami, ki ju prav tam intenzivno spremlja že
skoraj trideset let. Tudi zanju ga skrbi. »Če bodo šle stvari na-
prej tako, kot zdaj kaže, ne bo dobro,« pravi. »Ribniki niso več
urejeni, kot bi morali biti, predvsem imajo prestrme bregove,
hitro se zaraščajo. Poglobiti bi jih bilo treba in ribogojništvo
ne bi smelo biti osnovna dejavnost, če želimo ohraniti ta del-
ček narave. Nekateri mislijo, da se jih to ne tiče, pa ni res. Tudi
kakovost našega, človeškega življenja pada, če uničujemo
živalski in rastlinski svet okoli sebe.« In seveda bo še vedno
hodil na Ljubljansko barje. Ne le zaradi vode, ki je življenje.
Tudi zato, ker je blizu. »Če bi mogel izbirati, bi podrobneje
preučeval Sečoveljske soline, Krakovski gozd in Prekmurje, a
sta predaleč. In tu, tako rekoč pred nosom, je še toliko lepega
in neraziskanega!« ●

3: Ptici Slovenije
- eden izmed prvih
ptičjih priročnikov
pri nas, izšel leta
1983.

4: Ivo A. Božič se
posveča fotografi-
ranju in snemanju
ptic, da lahko
skupinam, ki obi-
ščejo Muzej, še bolj
približa pestrost
ptičjega sveta in jih
vzgaja k naravo-
varstvu. Na sliki
čapljica.
foto: Ivo A. Božič

Spoštovana članica,
Spoštovani član,

marec

veliki blunh
Numenius arquata

Z velikim veseljem vam sporočamo,
da smo pripravili stenski **koledar** za
leto 2009 z naslovom **Ptice barjanskih
travnikov in Natura 2000**.

Koledar odlikujejo odlične risbe g. Jurija
Mikuletiča. V njem je posebna pozornost
namenjena predstaviti značilnih ptic
barjanskih travnikov, med katerimi
so tudi redke in ogrožene vrste tako v
nacionalnem kot tudi evropskem merilu.

Format: 270x270mm.
Cena za kos z DDV znaša =5,00 EUR
Količina je omejena. V primeru odprodaje
je možen ponatis po predhodnem zbiranju
naročil na tel. 01 426 58 75.

Pošiljanje koledarjev po pošti je možno,
pri nakupu najmanj petih (5) koledarjev.
Poštnino s koledarji plača kupec po
povzetju.

Koledar lahko po predhodni najavi
nabavite:
v pisarni, Ljubljana, Tržaška cesta 2
Tel.: 01/426-58-75
in
na DOPPS-ovih predavanjih.
Napovednik predavanj je objavljen v reviji
Svet ptic št. 04/ 2008.

1

2

3

4

Pobrežniki - ali jih poznamo? Ljubljanska sekcija je septembra pripravila akcijo njihovega prepoznavanja

// Meta Havliček

1// Pobrežniki. Z retoričnim vprašanjem »kateri ptič je to?« preizkušamo svoje znanje največkrat prav pri njih. V pomoč vsem, ki bi si želeli izpopolniti znanje o pobrežnikih, je Ljubljanska sekcija DOPPS organizirala tečaj, ki ga je izčrpno in pregledno pripravil Luka Božič.

foto: Tone Trebar (mali prodnik)

2// V DOPPS-ovi sejni sobi se nas je 25. septembra zbralo približno dvajset ljudi, ki smo ob Lukovi besedi in slikah ptic spoznavali red Charadriiformes in še prav posebej vrste, ki jih največkrat opazimo v naših krajih.

foto: Vojko Havliček

3// V soboto, 27. septembra, smo teoretično pridobljeno znanje preizkusili na terenu v Sečoveljskih solinah. V lepem, vendar vetrovnem dnevu, smo se sprehodili skozi zavarovani del krajinskega parka. Iztok Škornik, ki je zaposlen v Parku Sečoveljske soline, nas je ustavil na krajih, kjer je bila verjetnost, da vidimo katerega od pobrežnikov, največja.

foto: Meta Havliček

4// V nadaljevanju izleta smo se z Luko sprehodili do izliva Dragonje in Solinarskega muzeja, kjer smo poleg pobrežnikov opazovali še druge vrste obvodnih ptic. Na poti po nasipu smo našli onemoglega ptiča. Malega martinca (*Actitis hypoleucos*) smo prepoznali po svetli progi v perutih in belih stranskih repnih peresih. Ko se je ogrel v naših rokah, je odletel k svoji jati. »Domača naloga«, ki smo jo naredili ob pici v gostilni Jakob je pokazala, da smo videli 25 različnih vrst ptic, od tega 17 pobrežnikov, med njimi tudi nekaj redkih vrst.

foto: Vojko Havliček

Tečajniki smo se strinjali, da je bil tečaj odlično izveden. Želimo si, da bi znali pridobljeno znanje v bodoče s pridom izkoriščati na terenu.

1

2

Postavitev gnezdilnic za povodnega kosa // Jošt Stergaršek

1// Povodni kos (*Cinclus cinclus*) rad poseda na kamnu ob tolmunu, preden se vanj potopi, da ulovi kakšnega nevretenčarja, ki se skriva med prodniki. Takrat se zdi kot kak debelušen gospod, v črnorjavem fraku in z velikim belim slinčkom. Spet drugič nam s predirljivim 'strrt' odfrči spod nog in, sledeč toku reke, tik nad vodno gladino švigne mimo nas.

foto: Aleksander Čufar

2// V začetku oktobra je stekla akcija ljubljanske sekcije za postavitve gnezdilnic povodnemu kosu na potokih in rečicah Ljubljanskega barja. Gospod Ivo Božič, idejni vodja akcije, nas je zbrane s predavanjem najprej popeljal v svet tega simpatičnega ptiča ter nam predstavil problematiko njegovega varstva. Zaradi predavateljevega poglobljenega znanja o življenju povodnega kosa, pridobljenega z dolgoletnim opazovanjem v naravi, smo njegovim besedam z zanimanjem prisluhnili ne samo ljubiteljski, marveč tudi poklicni ornitologi.

foto: Vojko Havliček

3// Sledil je prvi del delovne akcije, izdelava gnezdilnic. To je bila prava manufaktura! Izpod rok ducat ljubiteljev ptic so namreč kar druga za drugo nastajale gnezdilnice. V vnaprej narezane deske je prvi vrtal luknje, drugi pa smo te kose, glede na načrt, privijali skupaj. Nato so šle gnezdilnice v končno obdelavo h gospem, da so nanje nanesle zaščitni premaz, ki bo gnezdilnicam podaljšal odpornost proti vremenskim vplivom.

foto: Vojko Havliček

4// Drugi del delovne akcije je bil terenski. Naslednji vikend, 18. oktobra, smo gnezdilnice nameščali pod mostove na Iški in Želimeljščici. Povodni kos je nekdan na teh vodotokih že gnezdil. Gnezda je gradil na spodnjih

3

4

straneh lesenih mostov, saj je bilo tu dovolj mest, kamor jih je lahko namestil. Z graditvijo betonskih mostov pa so primerna mesta za njegova gnezda z rek na Ljubljanskem barju izginila. Zato smo, v upanju, da bo povodnega kosa in njegove mlade tu ponovno videti, na izbrane mostove namestili gnezdilnice. Tu smo se držali načela, da preveč kuharjev juho pokvari, zato so gnezdilnice nameščali trije najspretnější rokodelci. Drugi pa smo uživali v pogledih na naravne bregove in tolmunčke, ki so se v hladnem dopoldnevu prelivali v toplini jesenskih barv.

foto: Vojko Havliček ●

1

2

Droplja – prek pust in puščav

// Dragan Simić, prevod Henrik Ciglič

1: Najtežja leteča ptica na svetu, velika droplja (*Otis tarda*). Strokovnjaki ocenjujejo, da bi v naslednjih desetih letih lahko izginilo prek 10.000 od skupaj 34.000 velikih dropelj, kolikor jih danes še živi na svetu.

foto: Slobodan Puzović

2: Kljub njihovi velikosti jih v valoviti stepi, porasli s suho travo minule zime in le tu in tam s kakim osamljenim drevesom, ni lahko najti. Poleg tega so tudi nezaupljive in ni se jim lahko približati.

foto: Dragan Simić

Če bi vas kdo vprašal, katera je najtežja ptica na svetu, bi brez pomislekov odvrnili noj. Na vprašanje, katera je najtežja in hkrati letenja sposobna ptica na našem planetu, pa bi najbrž le skomignili z rameni. In vendar prav najtežja leteča ptica na svetu še vedno domuje v banatskih pustah, kjer nujno potrebuje našo pomoč.

Motor ruskega terenskega vozila UAZ glasno brenči po vlažni pusti, ki jo brije februarska košava. Pot nam kažejo sledovi koles v nizki travi. V glavnem je prehodna, z izjemo mlak, polnih gostega, črnega blata, pred katerimi naš vodnik, lovski čuvaj, blokira diferencial in prestavi pogon terenca na vsa štiri kolesa. Kljub mojemu nezaupanju v vozilo pa 2.400 kubikov z lahkoto potiska UAZ tudi skozi najbolj nepriljučna močvirja. Okoli nas se razprostira valovita stepa, porasla s suho travo minule zime in le tu in tam s kakim osamljenim drevesom. Površin s poljedelskimi kulturami je malo, saj na neplodni, pogosto slankasti zemlji slabo uspeva koruza ali sončnica, pa tudi žita niso takšna kot na drugiorni zemlji ... Smo na poti k preštevovanju zadnje preživele populacije ogrožene velike dropelje (*Otis tarda*) v Srbiji.

Velika droplja je najtežja leteča ptica na svetu. Samci pogosto tehtajo tudi 20 kg, v višino merijo čez meter, razpon njihovih peruti pa lahko preseže celo 260 cm. Dimenzije samic so precej manjše, tudi do 50 %. Pa vendar je treba tu priznati, da velika droplja deli prvo mesto najtežje leteče ptice s še eno ptico, in sicer z dropljo kori (*Ardeotis kori*) iz afriških savan.

Veter, zaradi katerega dvignem ovratnik, nosi mrz. Ustavimo se sredi ničesar, na kraju, kjer bi moralo v nasled-

njem letu stati središče za obiskovalce rezervata "Pašniki velike dropelje" (www.velikadroplja.com). Zdaj so tu le črede s po kakimi dvajsetimi srnami, ki se previdno združujejo precej daleč od nas. Nadaljujemo „lov“ za dropljami. Vremenske razmere nam niso v prid: ptice zdaj iščejo zavetje vzdolž kanala, vendar se tudi tiste, ki se odločijo ostati na odprtem, največkrat uležejo na zemljo, da bi bile kar najmanj izpostavljene močnemu vetru in da bi bile kar najmanj vidne hkrati.

Sinoči sem se pogovarjal s prijateljem ornitologom, ki se je od tod vrnil praznih rok. Bo tako tudi danes? Rezervat navsezadnje pokriva 1.000 ha trave, ponekod tudi grmičevja ter poplavnih ravnic in močvirij med Mokrinami in Jazovom. To morda res ni dovolj, da zadovolji vse življenjske potrebe te ogrožene vrste, a tudi malo ne, kadar ga je treba preiskati.

V gnezditvenem obdobju je največja nevarnost za dropljino potomstvo nenadzorovano gibanje goveda in ovac, ki utegnejo preprosto poteptati gnezda teh ptic. Največ škode pa vendar povzročijo domače svinje, ki kratko malo požrejo njihova jajca in mladiče. Naravni travnati habitati so idealno gnezdišče zanje, vendar pa se ptice zatekajo tudi na polja z lucerno, kajpak zato, ker tam nihče ne pušča svoje živine, tako da so droplje tu izpostavljene manjšemu vznemirjanju – ne pa tudi manj tveganjem. Na takšnih mestih so gnezda žrtve kombajnov, ker se samice uležajo na tla in se zanašajo na kamuflažo vse do zadnjega trenutka. Toda ko naposled zletijo, je za mladiče že prepozno.

Nad suho travo se v vetru pozibava pepelasti lunj (*Circus cyaneus*), elegantna pepelasto siva ujeta, ki je ena izmed značilnosti habitatov te vrste. No, značilna zanje je tudi droplja, pa je ni videti prav nikjer, si brundam v brado ... Pregledujemo njive vzdolž roba rezervata, na katerih se droplje včasih zadržujejo v zimskem času zaradi tamkajšnjih ugodnih prehranjevalnih razmer. Tu je že več dejavnih kmetij. Vse kaže, da se na zemljo vrača vse več ljudi. Negativna posledica tega pa je preoravanje ste-

3

pe, kar smo opazili znotraj več zaščiteneh con v rezervatu, kjer bi moralo biti to prepovedano, saj je tam dovoljena samo paša. Verjetno je to le simptom, da se tudi pri nas začenja intenzivna kmetijska proizvodnja, zaradi katere se je v zadnjih 25 letih število ptic odprtih pokrajin zmanjšalo za 44 %. Na dolgi rok tudi naše zadnje droplje najbolj ogroža premena pašnikov v polja ali pa zamenjava nizkih poljedelskih pridelkov (žito, lucerna) z visokimi (koruza, sončnica). Ravno privatizacija in sprememba namembnosti zemljišč po vsej nekdanji Vzhodni Evropi, Rusiji in osrednji Aziji se kaže kot največje tveganje za to vrsto. Pričakujemo lahko nadaljnjo izgubo njenih habitatov in zatorej nadaljnje zmanjševanje populacije te vrste – prek 30 % v naslednjih desetih letih.

Na njivi v daljavi zagledamo nekaj živega ... ne, ne, le dve srni, ki ležita na tleh. Pa vendar, malce dlje, med dvema pasovoma trstičja vzdolž kanala ... je to res mogoče? Pa je! Končno, droplje! Postavimo teleskop, vendar so ptice na meji vidljivosti. O tem, da imamo opraviti z dropljami, ni dvoma, a si vendarle želimo, da bi jih videli malo bolje.

Poskušamo se jim približati z boka, kar je razlog, da se vozimo okoli nekih njiv, preprosto zato, da ne bi droplje začutile, da se ves ta direndaj dogaja zaradi njih. Nezaupljive so in ni se jim lahko približati. Naposled na njivi pred seboj le nekako uzremo jato ležečih velikih droplj, čeprav se večina izmed njih tako staplja s podlago, da jih kljub njihovi velikosti stežka opazujemo. Kot da bi se zavedale naše živčnosti širijo peruti in, obsijane s soncem, vzletijo, vseh 13, natančno polovica zadnje populacije droplj v Srbiji. Videti so prav neverjetne, kot da bi na gosje telo nekdoripel orlove peruti. Zmagoslavno se nasmehnem ...

Izvedenci domnevajo, da je pred stotimi leti samo v Vojvodini živelo prek tisoč velikih droplj. Sicer pa je ta vrsta takrat naseljevala tudi druge dele Srbije: okoli Niša, Prokuplja, Leskovca in Vranja ter Negotinsko krajino. Toda z uničevanjem njenega habitata in lovom je bila pregnana z večine tedanjih gnezdišč, tako da je pred dvema desetletjema populacija velike droplje štela le še 26

osebkov. Madžarski strokovnjaki za droplje iz narodnega parka Kiškunšag so ocenili, da bi v tem habitatu lahko živelo od 50 do 60 droplj. Pa vendar je bilo v zadnjem času največje število te vrste zabeleženo pred petimi leti, in sicer 35 osebkov v zimski jati oziroma kakih 10 reprodukativnih samic v gnezditvenem obdobju. To je resda malo, a vendarle več kot pred dvema desetletjema. Za to povečanje njihovega števila se je treba zahvaliti tudi lovskemu društvu Perjanica iz Mokrin, katerega lovski čuvaji skrbno pazijo na ptice, še posebno med obdobjem gnezdenja, pozimi pa zanje puščajo silažo kot dodaten vir hrane. Kljub temu je bilo med našim štetjem prešteti samo 19 osebkov, torej niti 50 % števila, zabeleženega pred petimi leti. Upanje pa vendarle še ostaja, kajti prav mogoče je, da smo kako jato, iščočo kritje pred vetrom, preprosto prezrli. (In res je bilo med ponovnim popisom mesec dni pozneje prešteti 29 osebkov.) ●

POPRAVEK

V prejšnji številki Sveta ptic smo pri članku **Samec malega deževnika je uprizoril srhljivo predstavo** pomotoma namesto slike samca malega deževnika objavili sliko samice. Za napako se vam opravičujemo.

Razlikovanje med samico in samcem malega deževnika (*Charadrius dubius*)

// Urša Koce

Odrasli samci in samice malega deževnika se v barvnih vzorcih perja med seboj le bežno razlikujejo, zato določevanje spola ni enostavno. Najbolj zanesljivo jih lahko ločimo v času svatovanja in gnezditve. Tedaj tudi z razdalje lahko prepoznamo en ali drugi spol, zlasti če osebkopazujemo v paru in ju med seboj primerjamo.

Pozorni moramo biti predvsem na temne vzorce na glavi in oprsju, ki so pri samcu ogleno črni (slika B), pri samici pa vsebujejo tudi rjavo barvo (slika A). Najlažje opazna je razlika v barvi ušesnih krovcev, prav tako pa se v intenzivnosti črne barve razlikuje tudi ovratnik.

Proti koncu poletja in pri osebkih na jesenski selitvi je določevanje spola manj zanesljivo, saj se tedaj že prične postopna pognezditvena golitev in temni deli telesa lahko vsebujejo rjavo peresa pri obeh spolih.

A

B

3: Posebni naravni rezervat »Pašniki velike droplje« (edino še obstoječe gnezdišče te vrste v Srbiji), kjer bi moralo v naslednjem letu stati središče za obiskovalce rezervata.
foto: Dragan Simić

A: Samica malega deževnika (*Charadrius dubius*)
foto: Jure Bizjak

B: Samec malega deževnika
foto: Tone Trebar

Skalni plezalček (*Tichodroma muraria*)

Lani, v začetku oktobra, sem se za dva dni podal na Peco fotografirati gamse. V prepadnih stenah sem opazil veliko število skalnih plezalčkov, vendar je bila razdalja za uspešne posnetke prevelika. Celo noč sem sanjal o njih in razmišljal, kako priti pod tiste skale. Zjutraj sem razočaran ugotovil, da je dostop nemogoč oziroma prenevaren.

Ko sem se vračal domov, sem pod samim vrhom Pece opazil plezalčke v skalah samo nekaj metrov stran. Ponudila se mi je življenjska prilika ovekovečiti tega čudovitega in redkega ptiča. Spustil sem se malo nižje in uspel narediti nekaj zame zelo uspešnih posnetkov. Zanimivo jih je bilo opazovati, kako so se počasi dvigali in raziskovali skalne razpoke, potem pa se zopet spustili do vznožja stene ... znova in znova.

Fotografiral sem z aparatom Sony A100 in objektivom Sigma 50-500.

Vlado Jehart, Prevalje

1

2

Prvi koraki v spoznavanje sveta ptic (Ptičja krmilnica – vrtčeva učilnica) // Alenka Bradač

1: Tako so se otroci lotili sestavljanja ptičje krmilnice.
foto: Irena Maršnjak

2: Sledil je še temeljit premaz za zaščito lesa.
foto: Cvetka Hribar

Vsi, ki uživamo ob poslušanju in opazovanju ptic, želimo slej ko prej svoje navdušenje deliti z drugimi. A ptice so živahna bitja, ki svojih opazovalcev ne čakajo, pa če si jih želijo še tako videti. Zato moramo uporabiti zvijačo in imeti polno merico potrpežljivosti! V vrtcu smo si pred igralnicami omislili ptičje krmilnice.

Otroci so zvedavi, zato jim ni težko predstaviti ptice, ki živijo v okolici vrtca. Tako je prišel dan - s strani najstarejših otrok že kar težko pričakovan - izdelave ptičjih krmilnic. Pogovori o pticah med otroki, predvsem starejšimi, so bili vedno pogostejši in vprašanj jim ni zmanjkalo. Razmišljali so o primerni hrani za ptice, jo prinašali v vrečkah v vrtec in na dvorišču iskali prostor, kjer bo krmilnica varna pred sosedskimi mačkami, a še dovolj blizu za opazovanje. V eni od skupin so celo določili merico, koliko semen bodo natresli pticam vsak dan.

Vsaka skupina je dobila narezane in navrtane deske, vijake, izvijače in kljukico za obešanje krmilnice. Če bi imeli možnost, da opazujemo mizarja pri rezanju lesa, bi deske z veseljem tudi brusili. Morda boste imeli to možnost vi. Vsi otroci, od enoletnih do šestletnih, so sodelovali po svojih sposobnostih. Najmlajši so svojo že sestavljeno krmilnico le lakirali. Veselje je bilo veliko in glede na plasti laka, ki so ga nanесли, bo krmilnica stala tudi potem, ko bo les že vzel čas. V starejših skupinah so se najprej lotili sestavljanja. Zamisli, kako in kam gredo posamezni deli, je bilo veliko in mojstrice in mojstri v najstarejši skupini so krmilnico hitro sestavili sami. Pri dokončnem pritrdjevanju vijakov je bila potrebna še odrasla roka, in en, dva, tri ... že je bila krmilnica nared za lakiranje. Oblekli smo stare majice, mizo prekrili s razrezanimi PVC-vrečkami, premešali lak na vodni osnovi in se lotili dela s čopiči. Krmilnice so se čez noč posušile in naslednjega dopoldneva jih je z vej dreves

in grmov na našem igrišču viselo šest, za vsako skupino po ena. Na prve obiskovalce nam ni bilo treba dolgo čakati. Ptice so že naslednje jutro našle nov vir hrane in novico razčrvkale po okolici.

Eva Vukelič z DOPPS-a nas je že pred tem preskrbela z gradivom, ki smo ga uporabili pri opazovanju in določanju ptic. Na oknu sobe so bile nalepljene fotografije ptic, za katere smo predvidevali, da nas bodo obiskale. Iz dneva v dan, iz tedna v teden je bilo več ptic, ki so jih otroci prepoznali v svoji krmilnici in na sprehodih. Nekateri najmlajši so ob vsakem preletu ptice mimo okna nanjo veselo kazali s prstom. Otroci iz najstarejše skupine so skupaj s svojima vzgojiteljicama navdušeno spoznavali ptičji svet. Opazovali so zunanje lastnosti ptic, spoznavali njihovo vedenje in nekatere poimenovali celo po svoje. Listali so po revijah in knjigah o pticah ter spoznavali tudi take ptice, ki ne pridejo na krmilnico. Planinski orel je na njih naredil še poseben vtis.

Ptic nismo opazovali le pred našim oknom igralnice in na skupnih sprehodih, marveč so otroci novice o prvič videlih pticah prinašali tudi z izletov s starši in obiskov pri starih starših. Očka enega izmed otrok iz skupine je celo prinesel v vrtec svoje fotografije ptic, da so jih lahko otroci pregledovali.

Čeprav bi lahko na začetku na prvi pogled ocenili, da poleg domačega vrabca, kosa, domačega goloba in morda še velike sinice ne bomo videli prav veliko ptic, je bila na koncu naša bera več kot bogata. Vsega skupaj so otroci prepoznali 13 vrst ptic. A to ni bil naš končni namen! Otrokom smo želele približati predvsem bogastvo narave v mestu. In kot so nekatere ptice skrivale zalogo semen za hude čase, tako so tudi otroci shranjevali doživetja, ki bodo nekega dne ponovno vzknila. Strah, da bodo ptice bežale pred živahnimi otroci, da se bodo ustrašile velikega števila opazovalcev, je bil odveč. Tako kot smo bili mi naklonjeni njim, so bile tudi one nam.

Avtorica teksta je izpeljala delavnico izdelave krmilnic v sodelovanju z Ireno Maršnjak, Martino Lipavšek, Mojco Erjavec, Ano Mesec in Cvetko Hribar. ●

→ ZAHVALA

Dragi pisci prispevkov in fotografi, ob koncu letnika se vam še enkrat najlepše zahvaljujemo za vaš brezplačni prispevek in čas, ki ste si ga vzeli za Svet ptic. Le z vašim prispevkom nam je namreč uspelo zaokrožiti še en letnik revije, in prispevek prav vsakega je bil dragocen in za revijo neogiben. Naj nam bosta vsem skupaj spodnja seznama avtorjev, ki so svoje pisne in fotografske izdelke reviji in DOPPS-u podarili brezplačno, vzpodbuda za nadaljnje delo in upajmo, da se bomo pri Svetu ptic in v svetu ptic še srečali.

Uredništvo

PISCI

ŠT. PRISPEVKOV

Al Vrezec	11
Barbara Vidmar	4
Dejan Bordjan	4
Alenka Bradač	3
Damijan Denac	3
Eva Vukelič	3
Katarina Denac	3
Luka Božič	3
Marjana Ahačič	3
Tomaž Mihelič	3
Alenka Mrakovčič	2
Andrej Hudoklin	2
Bojana Lipej	2
Borut Rubinič	2
Dominik Bombek	2
Ivan Esenko	2
Meta Havliček	2
Rudolf Tekavčič	2
Tanja Šumrada	2
Urša Koce	2
Alen Ploj	1
Aljaž Rijavec	1
Ana Černic	1
Andrej Figelj	1
Boris Kryštufek	1
Branko Brečko	1
Danilo Bevk	1
Davorin Tome	1
Dragan Simić	1
Irena Žnidar	1
Ivan Kogovšek	1
Ivo A. Božič	1
Jakob Smole	1
Jošt Strgaršek	1
Matej Gamser	1
Meta Vončina Gnezda	1
Nataša Šalaja	1
Nejc Jogan	1
Richard Zink	1
Sava Osole	1
Tine Germ	1
Tomi Trilar	1
Urška Satler	1
Žiga Iztok Remec	1

FOTOGRAFI

ŠT. SLIK

Davorin Tome	27
Borut Rubinič	25
Tomaž Mihelič	23
Tomi Trilar	22
Ivan Esenko	19
Dejan Bordjan	17
Janez Papež	17
Al Vrezec	14
Anže Kacin	12
Kajetan Kravos	11
Tone Trebar	11
Branko Brečko	9
Tanja Šumrada	9
Miha Krofel	8
Damijan Denac	6
Dare Fekonja	6
Darinka Mladenovič	6
Eva Vukelič	6
Piet Munsterman	6
Vojko Havliček	6
Arhiv Notranjski regijski park	5
Danilo Bevk	5
Dominik Bombek	5
Jure Bizjak	5
Nejc Jogan	5
Vlado Jehart	5
Ivo A. Božič	4
Katarina Paunović	4
Luc Hoogenstein	4
Luka Božič	4
Tadeja Oven	4
Aleksander Čufar	3
Alenka Kryštufek	3
Aljaž Rijavec	3
Andrej Hudoklin	3
Andrej Kapla	3
Boris Kozinc	3
Claude Ruchet	3
Dare Šere	3
Franc Vrtačnik	3
Iztok Geister	3
Leon Kebe	3
Marjana Ahačič	3
Miha Podlogar	3
Aleš Jagodnik	2
Andrej Figelj	2
Andy Hay (rspb-images.com)	2
Borut Kumar	2
Chris Gommersall	2
Dragan Simić	2
Irena Maršnjak	2
Ivan Kogovšek	2
Jan van der Straaten	2
Majda Vrh	2
Marino Černič, Karlo Ferletič	2
Mark Zekhuis	2
Marko Gregorič	2
Matej Gamser	2
Matjaž Premzl	2
Meta Havliček	2
Milan Cerar	2

N. Roth Callies, arhiv EGS	2
Nataša Šalaja	2
Peter Grošelj	2
Urška Satler	2
Aleksander Kozina	1
Alen Ploj	1
Alenka Bradač	1
Alexander Cortés – Diago	1
Andrej Medved	1
arhiv DOPPS	1
Arne Hodalič	1
Barbara Bric	1
Barbara Vidmar	1
Barbara Zupanc	1
Bob Atkins	1
Bojan Marčeta	1
Bojana Lipej	1
Bor Kozinc	1
Borut Mozetič	1
Borut Štumberger	1
Cvetka Hribar	1
D. Hansen	1
David Ramsden	1
Dietmar Nill	1
Edwin Winkel	1
Igor Brajnik	1
J. C. Eames	1
Jasmina Rijavec	1
José Santana	1
Josip Otopal	1
Kees van Berkel	1
Lovrenc Lipej	1
Luigino Felcher	1
Maciej Szymanski	1
Margit Podvornik Alhady	1
Marjan Cigoj	1
Marjana Hönigsfeld Adamič	1
Martina Lipavšek	1
Matjaž Kerček	1
Matthias Schnellmann	1
Michael Knollseisen	1
Miloš Andera	1
Nigel Blake	1
Omar Alhady	1
Owen Newman / Naturepl.com	1
Patrick Luft	1
Peter Basterfield	1
Peter Legiša	1
Romuald Mikusek	1
Rudolf Tekavcic	1
Sava Osole	1
Silvija Barbarič	1
Simon Veberič	1
Slobodan Puzović	1
Stefan Hage	1
Tjaš Jarc	1
Urša Koce	1
Žiga Remec	1

1

2

3

10. Srečanje mladih ornitologov Slovenije // Urša Koce

1: Kavka (*Corvus monedula*), maskota letošnjega SMOS, je bila ena izmed predlaganih raziskovalnih tem. Posebno pozornost si je zaslužila zaradi skrbi ornitologov, da je v Sloveniji vse bolj ogrožena. risba: Maja Marčič

2: Letošnje srečanje je bilo jubilejno, deseto. Naloge, predstavljene na srečanju, so plod lastnega raziskovalnega dela učencev in dijakov. foto: Urška Satler

Srečanje mladih ornitologov Slovenije (SMOS) je eden najpomembnejših izobraževalnih dogodkov v organizaciji DOPPS. Enkrat letno, običajno v novembru, se na Pedagoški fakulteti v Mariboru zberejo mladi raziskovalci – učenci in dijaki, ki so pod budnimi očmi svojih mentorjev v preteklem šolskem letu izdelali raziskovalno nalogo s področja ornitologije. Na srečanju predstavijo svoje delo in ga zagovarjajo pred strokovno komisijo, ki vse naloge že prej skrbno prebere in oceni po kriterijih, kakršni so uveljavljeni v povsem resni znanosti.

Letošnji SMOS je bil jubilejni, deseti. Prvo srečanje je leta 1995 organiziral Andrej Šorgo, profesor biologije in dolgoletni član DOPPS. O bogati zgodovini srečanj je v jubilejni številki Sveta ptic ob 25-letnici DOPPS pisal Damijan Denac (Svet ptic 2004, št. 4). Doslej je na srečanjih, vključno z letošnjim, sodelovalo 709 mladih raziskovalcev iz slovenskih osnovnih in srednjih šol, ki so pod pokroviteljstvom 104 mentorjev izdelali 164 raziskovalnih nalog. Na letošnjem srečanju je svoje raziskovalno delo predstavilo 16 mladih, ki so zagovarjali 8 raziskovalnih nalog.

Srečanje ima tudi tekmovalni značaj. Čeprav so udeleženci, ki izdelajo raziskovalne naloge, v nekem smislu vsi zmagovalci, strokovna komisija vselej izbere tudi dela, ki jih nagradi. Tako vzpodbujamo mlade raziskovalce – mnogi izmed njih so večkratni udeleženci srečanja – k izdelavi čim bolj kakovostne raziskovalne naloge. Naloga komisije, tako vselej trdijo člani komisije sami, ni lahka. Vsaka raziskovalna naloga ima določene kvalitete in, kar je najpomembnejše, vsaka je plod samostojnega dela mladih deklet in fantov, ki s prizadevnostjo stopajo na pot lastne ustvarjalnosti in kritičnega mišljenja.

Letošnjo komisijo so sestavljali: dr. Damijan Denac (prof. biologije in kemije, predsednik komisije), Andreja Slameršek (prof. biologije in kemije) in Urša Koce (univ. dipl. biol.). Komisija je izbrala pet raziskovalnih del in njihovim avtorjem podelila knjižne nagrade (1. nagrada v vsaki kategoriji ter najboljša naloga na srečanju). Avtorji dveh raziskovalnih del pa so bili nagrajeni z desetimi kilogrami sončničnih semen, ki bodo na njihove krmilnice privabljala pernate prijatelje (2. nagrada v vsaki kategoriji). Knjižne nagrade so bile:

- The sound approach to birding: A guide to understanding bird sound (Mark Constantine 2006)
- Writing successfully in science (Meave O'Connor 1991)
- Collins Bird Guide (Mullarney & al. 1999)

Posebej velja omeniti tudi dejavnost učencev OŠ Simona Jenka Kranj. Štiri dekleta, Elena Kukovica, Aleksandra Lacićan, Nika Veronika Mohorič in Patricija Tomažič, so predstavila ornitološko delavnico pod naslovom »Pojte, pojte drobne ptice, preženite vse meglice!«, v kateri je sodelovalo 27 učencev iz višjih razredov njihove šole. Vse leto so pod mentorstvom učiteljice Stanke Prezelj opazovali ptice v okolici svoje šole, jih krmili, spoznavali s pomočjo literature, upodabljali in o njih celo pisali pesmi. S svojimi predstavitvami pa so pritegnili tudi pozornost svojih staršev in drugih odraslih v njihovi lokalni skupnosti in tako pripomogli k prepoznavnosti in pomenu ptic v svoji okolici in naravi nasploh.

Čudovit motiv kavke s cvetočo vejico v kljunu, ki krasi priznanja in simbolične nagrade (skodelice, vrečke iz tekstila in majice) za mlade raziskovalce in njihove mentorje, je narisala Maja Marčič. Maja je s prijatelji tudi pripravila prigrizek za vse udeležence srečanja, da so se okrepili po izčrpavajočih predstavitvah, ki so zahtevale bodisi osredotočeno pripovedovanje bodisi pozorno poslušanje.

Posebna zahvala gre sedanjemu organizatorju SMOS-a, Alešu Tomažiču, ki je lani po štirih letih obudil to srečanje, na katerem je nekoč kot mlad raziskovalec sodeloval tudi sam.

Sofinancerji letošnjega SMOS so bili: Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, Ministrstvo za šolstvo in šport in Mestna občina Maribor.

Raziskovalne naloge, predstavljene na srečanju:

• **Ptičje bogastvo Ljubljane**

avtorice: Anja Hren, Andreja Vidergar in Nika Žibert

mentorica: Marjanca Agrež

OŠ Božidarja Jakca Ljubljana

mlajši osnovnošolci, 1. nagrada

ključne ugotovitve: Vrste in število ptic se v odsekih Ljubljane z različno hitrostjo vodnega toka razlikujejo. Najmanj ptic je na odseku s hitrim vodnim tokom, največ pa na odseku s počasnim tokom in bogato obrežno vegetacijo.

• **Ptice v naselju**

avtorice: Mihaela Polanec Berčnik, Maja Raduha in Anja Veit

mentorica: Silvija Berčnik

OŠ Slave Klavore Maribor

mlajši osnovnošolci, 2. nagrada

ključne ugotovitve: Učenci OŠ Slave Klavore Maribor dobro poznajo ptice po imenih, slabše pa jih prepoznajo v naravi. V okolici svojih domov jih opazijo pogosteje kot v bližnjem gozdu. Večina učencev meni, da imajo ptice pomembno vlogo v naravi, redki učenci pa so pticam v naseljih manj naklonjeni.

• **Analiza gnezdenja kmečkih lastovk (*Hirundo rustica*) v vasi Hraše pri Lescah v letu 2008**

avtorji: Žiga Kozinc, Bor Kozinc, Aljaž Mulej in Jaka Ravnik

mentor: Boris Kozinc

OŠ F. S. Finžgarja Lesce

najboljša naloga na srečanju

ključne ugotovitve: Kmečke lastovke v vasi Hraše pri Lescah gnezdi v starih hlevih v večjih gostotah kot v novih hlevih. Nekaj več kot polovica parov zgradi gnezdo na opori, druge prosto na zidu. 17 od 46 gnezdečih parov je imelo drugo leglo. Tudi pari, ki gnezdo zgradijo na novo, lahko imajo drugo leglo. Tretjih legel v tej vasi v letu 2008 ni bilo.

• **Gnezditve kavke (*Corvus monedula*) v južnem in osrednjem delu Dravskega polja**

avtorici: Tjaša Kerček in Špela Pulko

mentor: Matjaž Kerček

OŠ Borisa Kidriča Kidričevo

starejši osnovnošolci, 1. nagrada

ključne ugotovitve: Na območju gnezdi 38 – 58 parov kavk.

Po letu 1998 je iz vasi Podova zaradi obnove šole izginila ena večjih kolonij, ki se je verjetno preselila v sosednje vasi, zlasti Cirkovce. Vse kavke so gnezstile v stavbah, ki so starejše od 10 let, približno polovica v stavbah, starejših od 30 let. Večina jih je gnezdila v dimnikih.

• **Popis kavk in navadnih postovk v Celju**

avtor: Matej Gamser

mentorica: Marjeta Gradišnik Mirt

starejši osnovnošolci, 2. nagrada

ključne ugotovitve: V Celju je v letu 2008 gnezdilo 17 parov kavk. Vse so gnezstile v stavbah, bodisi v steni bodisi v napušču. Povprečna višina gnezda je bila 17 m. Večina gnezdišč je bila ob zelo prometnih in obljudenih cestah. Število gnezdečih postovk v Celju je avtor ocenil na 8 parov. Postovke v nasprotju s kavkami gnezdi tudi zunaj mesta Celje, v kulturni krajini.

• **Gnezditvene in prehranjevalne razlike med vrani v širši okolici Pragerskega**

avtorici: Urška Satler in Ana Marija Soršak

mentor: Matjaž Premzl

I. in II. gimnazija Maribor

srednješolci, 1. nagrada

ključne ugotovitve: Gnezdišča sivih vran, kavk in srak v okolici Pragerskega se med seboj razlikujejo. Sive vrane so gnezstile zlasti na hrastih, kavke samo v stavbah, srake pa zlasti na jelšah. Od vseh treh vrst so bila gnezda sive vrane nameščena najvišje. Srake in sive vrane so se v obdobju valjenja in mladičev prehranjevale bliže gnezdom kot sicer, kavke pa so se tedaj prehranjevale izmenično – en osebek iz para je vselej ostal pri gnezdu.

• **Spomladanska in jesenska selitev prek Hraških mlak**

avtor: Blaž Blažič

mentor: Tomaž Mihelič, somentorica: Vanda Kukec

Gimnazija Kranj

srednješolci, 1. nagrada

ključne ugotovitve: Hraške mlake so pomembno postajališče več ogroženih vrst ptic na selitvi. Pobrežniki so bili v letu 2008 manj številni kot v prejšnjih letih, domnevno zaradi visoke vode, opazovani pa so bili zgolj na spomladanski selitvi. Različne vrste rac so bile opazovane v času tako jesenske kot spomladanske selitve.

3: Pri terenskem delu so potrebne vsakovrstne spretnosti in dobrna mera iznajdljivosti. Ekipno delo ima pri tem svoje prednosti, saj več glav več ve, več oči več vidi in več rok več postori. Na sliki je skupina, ki je dobila nagrado za najboljšo nalogo na srečanju.
foto: Boris Kozinc

4: Mladi raziskovalci iz OŠ Lesce so ugotovili, da lastovke gnezdo pogosto zgradijo na podstavku, ki mu daje oporo. Če hkrati tudi greje zarod, toliko bolje. Fotografijo je posnel najmlajši udeleženec na srečanju, tretješolec Bor Kozinc.

Grivarji so zatemnili nebo

// Matej Gamser, mladi ornitolog, vodja izleta

V turobnem sobotnem jesenskem jutru se nas je 10 ljubiteljev ptic in narave zbralo ob ribniku Vrbje pri Žalcu. Že prvi pogled na vodno gladino je pokazal, da bomo kljub pustemu vremenu prišli na svoj račun.

1// Takoj na začetku nas je preletel veliki škurh (*Numenius arquata*; na sliki), ki se je tudi značilno oglašal. Na gladini je bilo polno lisk (*Fulica atra*) in mlakaric (*Anas platyrhynchos*), v obrežnem rastlinju pa so se prehranjevale zelenonoge tukalice (*Gallinula chloropus*), mali ponirki (*Tachybaptus ruficollis*) in kreheljci (*Anas crecca*). Na sredini ribnika je počivalo nekaj čopastih ponirkov (*Podiceps cristatus*), ki so bili že v zimskem perju. Nad Savinjo so se spreletavale sive (*Ardea cinerea*) in velike bele čaplje (*Egretta alba*), še posebno številni pa so bili kormorani (*Phalacrocorax carbo*), na katere so ribiči streljali z raketami.

foto: Dejan Bordjan

2// Nato smo imeli priložnost opazovati čopaste črnice (*Aythya fuligula*), ki so nas s potapljanjem tako prevzele, da smo skoraj spregledali ogromno jato grivarjev (*Columba palumbus*; na sliki), med katerimi se je z akrobatskimi letalskimi vložki podil skobec (*Accipiter nisus*). Le najbolj zagreti pa smo pregledali še majhen zaliv, v katerem nas je čakalo presenečenje: reglja (*Anas querquedula*), seleča se mlinarčka (*Sylvia curruca*) in črnoglavi muhar (*Ficedula hypoleuca*).

foto: Tone Trebar

Ribnik Vrbje je eden izmed redkih krajev v Savinjski dolini, kjer lahko vodne ptice gnezdiijo in si pridobijo energijo za selitev, zato je vsak obisk Vrbja zelo zanimiv. ●

KAVARNA
Unionska

Vsak dan vas čakajo sveže sladice iz naše sladicarne, unionska kava ali skodelica čaja ob prebiranju dnevnih časopisov. Večerne ure v kavarni zaznamujejo literarni večeri, koncerti jazz glasbe, gledališke igre ter potopisna predavanja. Program najdete na www.gh-union.si ali pri nas v kavarni! Vabljeni!

Odprto od pon. do sob. od 9. do 17. ure. V času prireditev do 24. ure.
Tel.: 01 308 1972, Grand-hotel Union, Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Več informacij na spletni strani www.saxifraga.nl.

1

Razlikovanje med običajno in svetlo levcistično obliko laboda grbca

// Al Vrezec in Petra Vrh Vrezec

Ob rednem opazovanju ptic v naravi smo tu in tam poplašeni tudi s kakšno zares zanimivo posebnostjo. Ena takih so t.i. belične ptice, ki so popolnoma ali zgolj v delu pernatega plašča bele. Zmotno jim pravimo albin ali delni albin, saj gre v resnici za levciste. In v čem je razlika? Po definiciji je pomanjkanje melaninov, pigmentnih barvil, pri albinih popolno, tako v perju kot v očeh in koži. Tudi pri levcistih gre za pomanjkanje melaninov, vendar le v peresih, tu in tam tudi v koži, vsekakor pa ne v očeh, ki so pri levcistih normalno, pri albinih pa rdeče obarvane. Zaradi tega levcisti vidijo normalno, albin pa slabše, zato slednji v naravi večinoma ne preživijo. Oba pojava sta posledica genetskih sprememb, ki se tu in tam izrazijo pri nekaterih pticah, vendar sta zelo redka. Imamo pa eno posebnost, laboda grbca (*Cygnus olor*). V delu populacije v vzhodni Evropi in Severni Ameriki se namreč levcistični osebki pojavljajo dokaj redno, do okoli 20 % populacije. Zaradi tega so prvotno belične labode grbce opisali kot samostojno vrsto *Cygnus immutabilis*. Kasneje so menili, da gre le za podvrsto laboda grbca *Cygnus olor immutabilis*, ko pa so v istem gnezdu našli tako normalne kot levcistične ptice, so ugotovili, da gre le za levcistično obliko; imenovali so jo poljski labod (Polish Swan) oziroma oblike *immutabilis*. Podobno kot na primer delimo lesne sove (*Strix aluco*) na sive in rjavo-rdeče. In kako se lastnost za levcizem deduje? Lastnost je spolno vezana in se deduje prek spolnih kromosomov. Najprej moramo vedeti, da imajo ptičje samice kombinacijo XY, samci pa XX, torej ravno obratno kot pri ljudeh. Svetlo obliko določa t.i. recesivni gen na spolnem kromosomu X, označimo ga kot x, dominanten gen za normalno obliko pa kot X. Lastnost recesivnega gena se torej izrazi le takrat, ko zraven ni dominantnega gena, katerega

lastnost vedno prevlada. Pri samicah je zadeva preprosta: pri kombinaciji XY je ptica normalna, pri kombinaciji xY pa levcistična. Pri samcih je zadeva nekoliko bolj zapletena, saj imamo tri različne možnosti. Gena sta lahko enaka, XX ali xx, čemur pravimo homozigotnost, lahko pa sta različna, Xx ali xX, čemur pravimo heterozigotnost. Ker lastnost dominantnega gena vedno prevlada, so levcistični samci vedno le recesivni homozigoti s kombinacijo xx. Razumljivo je, da imajo samci zaradi tega precej manjšo možnost, da se jim levcizem izrazi, kar je tudi razlog, da so levcistične samice pogostejše.

V Slovenijo na prezimovanje zahajajo zlasti labodi iz vzhodne Evrope, zato imamo srečo, da lahko pri nas redno opazujemo levcistične labode grbce oblike *immutabilis*. Nedavna raziskava na Zbiljskem jezeru je pokazala, da je levcističnih ptic pozimi med 10 in 15 %. Navadno so labodi grbci precej zaupljive ptice, tako da si jih lahko na terenu zares temeljito ogledamo. Ob naslednjem obisku si lahko denimo s podrobnejšim opazovanjem izračunamo, koliki delež ptic je na obiskanem jezeru beličnih oziroma levcističnih. Levcistične labode pa najlažje določamo pravzaprav pri mladičih, torej mladih puhastih pticah, zato ne bo odveč, če si v gnezditvenem obdobju na kakem jezeru ogledamo tudi puhasto »mladež«, ki vneta sledi vodeči labodici.

Puh labodjih mladičev, begavcev sledilcev, je navadno siv, pri levcističnih pticah pa je bel. Razlikovanje je zato sila preprosto. Pri odraščanju, ko mlade ptice dobe prvo mladostno perje, se ta barvna različnost ohrani. Normalnim osebkom izraša rjavo-sivo perje, levcističnim pa povsem belo. Poleg

1: Družina labodov grbcev (*Cygnus olor*) z mešanim potomstvom; v ospredju je odrasla normalno obarvana ptica, v ozadju pa devet mladičev, temnejši so normalno obarvani, beli s svetlimi rožnatosivimi nogami pa pripadajo levcistični mutanti *immutabilis*.
foto: Anže Kacin

2

4

3

5

2: Mladostnega laboda grbca levčistične mutante *immutabilis* z belim perjem, rožnatim kljunom in rožnato-sivimi nogami ločimo od odraslih ptic po oblikovanosti glave in vitkejši postavi.
foto: Anže Kacin

tega imajo levčistični labodi svetle rožnato-sive in ne temno sivih nog, kljun pa je že pri mladostnih pticah rožnato obarvan. Pravzaprav imamo pri mladostnih levčističnih pticah večjo težavo pri razlikovanju od odraslih labodov in ne od mladih ptic. Težavo prebrodimo tako, da si najprej natančno ogledamo razlike v postavi in oblikovanosti med mladimi in odraslimi labodi grbci. Mlade ptice so precej bolj vitke postave, pogosto navidez nekoliko manjše od odraslih, posebej pa moramo biti pozorni na oblikovanost glave. Prvič, grba na kljunu je pri mladih pticah skoraj neopazna, medtem ko jo imajo odrasle živali jasno poudarjeno in izbočeno, samci še posebej izrazito. Drugič, črnina okoli kljuna se pri odraslih na široko razprostira med kljunom in očmi, medtem ko je pri mladih omejena skoraj na tanko linijo oziroma črto. In tretjič, kljun mladih levčističnih ptic je sicer rožnat, vendar precej manj intenzivno obarvan kot pri odraslih.

Odrasli labodi grbci so beli že pri normalni obarvanosti, zato je razlikovanje med normalnimi in levčističnimi osebkmi dokaj težavno. Pravzaprav je pri odraslih barvna oblika prepoznavna bolj ali manj zgolj po obarvanosti nog. Le-te so pri običajni obliki temno sive, pri svetli pa sivo-rožnate. Kljun je pri obeh oranžno-rdeč z grbo. Zaradi tega je na terenu včasih težko nedvoumno določiti barvno obliko, zlasti ko so opazovane ptice v vodi. Pri tem so še posebej pomembne svetlobne razmere v času opazovanja. Če so noge bolj osvetljene, se navadno zdijo svetlejše, kot dejansko so. Pri tem je potrebne nekaj prakse, najlažje pa se bomo v prepoznavanju barve nog izurili na primeru mladih levčističnih ptic, ki jih je mogoče nedvoumno določiti še po nekaterih drugih znakih kot zgolj po barvi nog. Določanje barvne oblike je zato zanesljivo le pri pticah, ki se jim lahko močno približamo. ●

6

7

8

9

3: Pri puhastih mladičih, begavcih sledilcih, je razlika med levciščinimi in normalno obarvanimi labodi grbeci najbolj očitna, saj imajo levcišči bel, normalno obarvani mladiči pa siv puh.
foto: Marjana Hönigsfeld Adamič

4: Glava pri odraslih labodih grbcih ima značilno poudarjeno grbo nad kljunom, pri samcih bolj kot pri samicah, črnina okoli kljuna se na široko razprostira med kljunom in očmi, kljun pa je živo oranžne, skoraj rdeče barve.
foto: Anže Kacin

5: Pri mladih labodih grbcih je grba nad kljunom manj izrazita, črnina med kljunom in očmi pa je ožja kot pri odraslih.
foto: Dejan Bordjan

6: Odrasel labod grbec – normalna obarvanost.
risba: Žarko Vrezec

7: Odrasel labod grbec – levciščična mutanta *immutabilis*.
risba: Žarko Vrezec

8: Mlad labod grbec – normalna obarvanost.
risba: Žarko Vrezec

9: Mlad labod grbec – levciščična mutanta *immutabilis*.
risba: Žarko Vrezec

avtorji:

Dejan Bordjan

Jernej Figelj

Andrej Medved

Tomaž Jančar

fotografi:

2: Nataša Šalaja

3: Aleš Jagodnik

1// Zlati svinčnik za opazovalnico v naravnem rezervatu Iški morost

Koščeva učna pot in opazovalnica za ptice v našem Naravnem rezervatu Iški morost na Ljubljanskem barju, ki smo jo postavili v okviru LIFE Narava projekta »Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji« v letu 2007, je prejela prestižno nagrado ZLATI SVINČNIK, ki jo podeljuje Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije. V obrazložitvi komisije v kategoriji KRAJINSKA UREDITEV - LANDSCAPE DESIGN je zapisano, da gre za primer izredno kvalitetnega krajinsko-arhitekturnega oblikovanja in odgovornega pristopa umeščanja novih programov v občutljivi krajinski prostor. Odlikujejo ga tako subtilnost same umestitve poti in opazovalnice kot tudi ustrezen izbor materialov in izpeljava detajlov. S svežimi in novimi načini uporabe tradicionalnih tehnik in elementov ustvarja avtorsko prepoznavnost in hkrati prepričljivo funkcionalno poetiko, ki uporabniku omogoča celovito in poglobljeno doživetje. Opazovalnico in učno pot sta za DOPPS oblikovala avtorja Tomaž Stupar, univ. dipl. inž. kraj. arh. in Dušan Stupar, univ. dipl. inž. kraj. arh. AM

2// Novi prebivalci v Škocjanskem zatoku

V novembru 2008 sta v Škocjanski zatok prispeli prvi dve pašni živali - kamarška konja, ki so ju vzgojili v deželnem naravnem rezervatu Izliv Soče. To je rezultat dolgoletnega ustvarjalnega sodelovanja med upravljavci deželnega naravnega rezervata Izliv Soče in naravnega rezervata Škocjanski zatok, ki je vidno tudi v obnovljenih življenjskih okoljih Škocjanskega zatoka in skupni promociji mreže severno-jadranskih mokrišč. Pred prihodom živali smo sladkovodni del rezervata na Bertoški bonifiki ogradili s pašno ograjo, na območju vlažnih

in močvirnih travnikov pa postavili ogrado z električnim pastirjem. Postavili smo tudi začasno oboro za pašno živino ter iz naravnega rezervata Iški morost pripeljali in primerno uskladiščili 130 kvadratnih bal sena za morebitno krmljenje kamarških konj v zimskem času.

Kamarški konji živijo prosto v naravi v močvirnatih predelih na izlivu reke Rone v Franciji. Pasma je zelo stara in se je skozi naravno selekcijo prilagodila na življenje v močvirjih. V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja so jih iz Francije pripeljali v deželni naravni rezervat Izliv Soče. Konjema se bo v začetku leta 2009 pridružil tudi govedo s kmetije pri Trčkovih iz Hrastovelj in popularni boškarin Primo, vsi skupaj pa nam bodo s pašo pomagali pri upravljanju travniške vegetacije.

Pašna ograja je bila postavljena v okviru projekta »Zatok«, ki ga delno sofinancira Evropska unija v okviru Programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija-Italija 2000-2006. **Ekipa NRŠZ**

3// Novice z Volovje rebri

Na fronti za Volovjo reber je letos večinoma vladalo zatišje. Čakali smo na razplete sodnih postopkov. Ključna je bila avgustovska sodba Upravnega sodišča, s katero je bil pravnomočno potrjen DOPPS-ov položaj udeleženca v upravnem postopku presojanja vpliva vetrne elektrarne na okolje. Investitorju Elektru Primorska torej ni uspelo preprečiti DOPPS-ove vloge varuha interesov narave v postopku.

Ponovljeni postopek presojanja pa se vendarle še ni začel. Agencija RS za okolje je vso dokumentacijo o primeru poslala na sodišče, kopije za svoje potrebe pa so pozabili narediti. Pozabili so tudi odgovoriti na našo pobudo, da je treba od investitorja zahtevati dopolnitev poročila o vplivih na okolje. Zaradi majske spremembe Natura 2000 Uredbe je poslej treba presoјati tudi vpliv na tiste

dele območja, ki so bili izrezani iz Nature. Agencijo smo zato prijavili Uradu varuhinje človekovih pravic.

V vmesnem času smo na Volovji rebri pridno zbirali podatke in fotografsko dokazno gradivo. Nabralo se je že več tisoč posnetkov planinskih orlov (*Aquila chrysaetos*), več sto fotografij jastrehov in posnetki številnih drugih vrst ujed in vodnih ptic, ki se selijo prek grebena Volovje rebri. Nekaj lepših si lahko ogledate na www.ajo.si. Sicer pa sta orla z Volovje rebri tudi letos uspešno vzredila enega orliča, ki se pridno kali v številnih »zračnih bojih« (priložena fotografija: mladi planinski orel z Volovje rebri, generacija 2008, med »zračnim bojem« s krokarjem).

Več o primeru si preberite na <http://www.volovjareber.si/>. TJ

4// STERNA

STERNA (Semantic Web-based Thematic European Reference Network Application) je prispevek dvanajstih evropskih prirodoslovnih muzejev in drugih institucij, ki zbirajo in hranijo podatke o biotski raznovrstnosti, živalstvu in naravi nasploh, k realizaciji Evropske digitalne knjižnice in njenih ciljev. Namen projekta STERNA je, da bi dragocene vsebine in viri ponudnikov postali dostopni širši javnosti, zato želimo ustvariti razpršen informacijski prostor, katerega delovanje naj bi omogočalo omrežje avtonomnih organizacij, ki bi bilo na voljo uporabnikom, ki jih zanima narava in živalstvo vsega sveta. DOPPS bo partnerstvu ponudil vsebine, ki se tičejo ptic in varstva narave. Za namene projekta STERNA sta trenutno v izdelavi dve spletni strani. Na prvi bodo prikazani podatki o razširjenosti gnezdkil v Sloveniji, ki so bili zbrani tekom popisov za Novi ornitološki atlas gnezdkil Slovenije. Za prikaz bo uporabljen GIS portal (stran izdeluje geodetski inštitut Slovenije). Druga spletna stran nosi delovno ime »LexNa-

Čudoviti svet slovenskih voda

Ivan Esenko Zgodbe iz kanuja

22 x 30 cm
trda vezava
216 strani
41,00 €

Slovenske reke so zgodovne, zato je vredno obiskati njihove bregove in prisluhniti pripovedi, ko z nagajivimi kodri na gladini šepetaje opozarjajo nase. Njihove zgodbe so tihe in zasanjane, kar sramežljive ob vsem tem, kar nam ponuja sodobni svet, in neslišne, ko hitimo mimo njih. Včasih pa zgolj obisk rečnega brega ne zadošča, temveč nas radovednost žene tja na nemirno vodno gladino, kjer se pletejo bolj doživete zgodbe, ki jim pritegneta tudi rastlinski in živalski svet. Ko se z veslom v roki podamo na pot in spoznavamo rečni breg ne s suhe, temveč z vodne strani. In se prepustimo lagodju gibanja med dvema bregovima ...

Modrijan
nisa dobre knjige

MODRA ŠTEVILKA
080 23 64

www.modrijan.si

tura». Stran bo vsebovala dokumente, ki so nastali tekom različnih postopkov, v katerih je bil DOPPS vključen z namenom varstva ptic in narave. Prepričani smo, da bo stran prišla prav vsem, ki jim je mar narava, vendar nimajo znanja, da bi jo varovali, oziroma niso seznanjeni z zakonodajo in postopki, ki omogočajo varovanje narave. S projektom so na DOPPS prišla sredstva, s katerimi bomo vzpostavili strežnik in bazo podatkov, kar bo omogočalo učinkovitejše in varnejše delovanje pisarne ter članom prijaznejše povezovanje s pisarno prek spleta. Več o projektu STERNA preberite na spletni strani <http://www.sterna-net.eu>. JF

5// Občutljiva območja za ptice v Sloveniji iz vidika umeščanja vetrnih elektrarn v prostor

Znotraj pisarne DOPPS smo v sodelovanju s podjetjem Eco consulting avgusta zagnali projekt »Karta občutljivih območij za ptice v Sloveniji iz vidika umeščanja vetrnih elektrarn v prostor«. Namen projekta je na podlagi strokovne literature, obsežnega znanja in po vzoru škotske karte na zemljevidu Slovenije

zarisati območja, ki so občutljiva zaradi prisotnosti ptic, ki so občutljive na vetrnice. Prvi del projekta je zajemal seznam občutljivih vrst. Vrste smo iskali predvsem med velikimi ujedami, vodnimi pticami in gozdnimi kurami. Za razliko od škotske karte smo dodali še tri dodatna poglavja. Dodali smo redke vrste, ki sicer niso občutljive na trke z vetrnicami, ampak lahko izgubijo gnezdilni habitat zaradi postavitve vetrnic. Dodali smo tudi območja, kjer so večje koncentracije vodnih ptic in območja, ki so pomembna za selitev ujed. Drugi del projekta je namenjen določevanju podrobnih in strokovno podprtih kriterijev, ki za vsako vrsto posebej določajo meje občutljivih območij. Na podlagi karte se bodo lahko investitorji vnaprej izognili občutljivim območjem kot je na primer Volovja reber in s tem prihranili veliko časa in denarja. DB

6// Konferenca Veter

V sredini novembra sva se Tomaž Jančar in avtor teksta udeležila konference z imenom Veter, ki ga je organiziral zavod KSENA s sedežem v Velenju. Konferenca je potekala prav tako v Velenju

14.11.2008. Na konferenci se je zvrstilo deset predavanj na temo vetrnih elektrarn. S Tomažem sva kot zadnja predstavila probleme, ki jih lahko predstavljajo vetrne elektrarne naravi in ožje pticam. Z izjemo najin角度 predavanj so vsa predavanja govorila o novitetah na področju vetrnic in o upravnih postopkih za pridobivanje dovoljenja za postavitev vetrnic. Ker sva predavala kot zadnja, sva imela priložnost slišati mnenje mnogih strokovnjakov, ki so zatrjevali, da po njihovem strokovnem mnenju in izkušnjah ptice nimajo problema z vetrnicami. Po koncu zadnjega predavanja se je usul plaz vprašanj na temo vetrnice in ptice ter Natura 2000. Najbolj jih je zanimalo kdaj bo karta javna in ali bo še kaj ostalo za vetrnice. Zanimalo jih je tudi, ali obstajajo kakšni načini omiljenja vpliva vetrnic na ptice. Na obeh straneh smo se strinjali, da je velik problem v Ministrstvu za okolje in prostor in da je karta, na kateri sedaj delamo, nujna. Strašljivo je bilo videti, koliko investitorjev ima željo graditi polja vetrnih elektrarn v Sloveniji. DB

v vsa omrežja

1€ za nov mobitel v paketih Povezani 33 in 55

Pogovori z najbližjimi so neprecenljivi. In vedno cenejši! Odločite se za paket **Povezani 33** ali **55**, izberite mobitel za samo **1€** in v okviru zakupljenih količin iz Mobitelovega omrežja GSM/UMTS kličite za **0 €/minuto** v vsa slovenska mobilna in stacionarna omrežja. V paketih Povezani vam pripada tudi do **5 GB** prenosa podatkov mesečno, ob nakupu mobitela iz novoletne ponudbe pa **vam podarimo še družinsko vstopnico za obisk Piranskih solin**. Obilo prijetnih trenutkov!

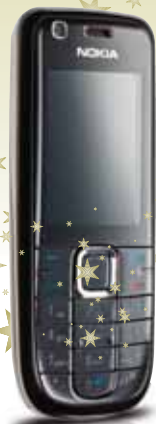
LG
KE970 Shine*

MMS 100 2.0M

Nokia
6600 slide**

UMTS MMS 100 3.2M

Nokia
3120 classic**

UMTS MMS 100 2.0M

Akcijska ponudba velja do odprodaje zalog ob sklenitvi/podalžanju naročniškega razmerja **Povezani 33, 44, 55** ali **77** za:

* 12 mesecev za vse, ki nimate veljavnega aneksa GSM št. 8/2005 oz. GSM št. 8/2005 Povezani.

** 24 mesecev za vse, ki nimate veljavnega aneksa UMTS št. 14/2005 oz. UMTS št. 14/2005 Povezani.

Mobitelova prodajna mreža uporabnikom omogoča nakup akcijskih aparatov na več kot 350 prodajnih mestih po vsej Sloveniji. Zaradi tega je mogoče, da določen model mobitela ni na voljo na vseh prodajnih mestih hkrati. Cena vključuje DDV. Slike so simbolične.

0 €/minuto v vsa slovenska mobilna in stacionarna omrežja velja samo v okviru zakupljenih količin pri posameznem paketu Povezani. Pri paketih **Povezani 33, 44, 55** in **77** velja za klice iz omrežja Mobitel GSM/UMTS v vsa slovenska mobilna in stacionarna omrežja. Pri paketu **Povezani 11** velja le za klice znotraj omrežja Mobitel GSM/UMTS. Podrobne informacije o cenah in pogojih paketov Povezani so na voljo v **Mobitelovih centrih** in na brezplačni številki za Mobitelove uporabnike **041 700 700** ter na www.mobitel.si.

WWW.MOBITEL.SI

*Najmočnejše vezi so tiste,
ki jih ne vidimo.*